

Kaukonäkijä

eli kuvauksia Ruijasta

Jonas Lie

Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2005-05-03. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

The Project Gutenberg EBook of Kaukonäkijä, by Jonas Lie

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Kaukonäkijä eli kuvauksia Ruijasta

Author: Jonas Lie

Release Date: May 3, 2005 [EBook #15765]

Language: Finnish

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK KAUKONÄKIJÄ ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and PG Distributed Proofreaders.

KAUKONÄKIJÄ ELI KUVAUKSIA RUIJASTA

Jonas Lie

Suomentanut

Tekla Lampén

Ensimmäisen kerran julkaissut
Werner Söderström Osakeyhtiö 1914.

JONAS LIE

on suurimpia pohjoismaisia kirjailijoita. Rinnan Ibsenin ja Björnsonin kanssa hän on ollut luomassa norjalaisen kirjallisuuden suuren loistoajan, ja rinnan heidän kanssaan hän edustaa vuosisatansa parasta realismia, sen syvää totuudenrakkautta, sen suurta elämäntuntemusta ja sen erinomaista taitoa kuvailla luontoa ja todellista elämää.

Ja kuitenkin nämä kolme runoilijaa olivat nuoruudessaan käyneet romantiikan koulua; he olivat syventyneet isänmaansa hämärään mutta suuripiirteiseen muinaismaailmaan ja sen tarumaisten muistojen perustalle rakentaneet unelmansa kansansa uudesta suuruudenajasta. Mutta Ibsenin ja Björnsonin tarmokkaat luonteet selviytyivät pian näistä epämääräisistä unelmista, oivaltaen todellisuuden vaatimuksia. Ennen pitkää he ryhtyivät, kumpikin omalla tavallaan, herättämään kansaa todelliseen työhön ja toimintaan ja selvittelemään sille — ja samalla koko maailmalle — ajan polttavia kysymyksiä. Mutta paljoo kauemmin harhaili kolmas heistä, Lie, romantiikan hämärässä, etsien selvyyttä sekä oman itsensä että ympäröivän maailman suhteen.

Jonas Lie eli näet koko nuoruutensa ajan, kuten hän itse sanoo, lumottuna pohjoisen kotiseutunsa herättämiin salaperäisiin, ristiriitaisiin mielikuvituksiin. Kasvaneena Pohjois-Norjassa, hän oli tuomarin poika Tromssasta — missä mahtava tunturiluonto samalla hurmaa ja ahdistaa, viehättää ja peloittaa, missä kaikki on tarumaisen suurta ja salaperäisen hämärää, muodostui hänen mielensä äärettömän herkäksi, vaikutuksille alttiiksi ja mielikuvituksiin taipuvaksi. Toiselta puolen taas kansan ankara elämä noilla pohjan rannikoilla, vaaralliset talviset kalastukset, rohkeutta ja taitoa kysyvät purjehdukset ja kaupankäynnin monenlaiset vaikeudet herättivät hänessä kovakouraisen todellisuuden ihailua ja aineellisen työn kunnioitusta, samalla kun tuo mahtava, oikullinen meri houkutteli nuorukaisen mieltä seikkailuihin ja uhkarohkeisiin yrityksiin. Kaiken tämän lisäksi oli hänen suoniinsa äidin puolelta eksynyt muutamia pisaroita taikauskoista lappalaisverta — eipä siis ihme, että hän elää lähes neljäkymmenenikäiseksi, ennenkuin hän ihmisenä ja kirjailijana on täysin selvillä itsestään ja todellisen elämän asettamista vaatimuksista.

Hänen ensimmäinen kertomuksensa, »Den Fremsynte», Kaukonäkijä, on ikäänkuin tämän mielikuvituksen maailmassa eletyn nuoruudenajan tunnustus. Se on osaksi hänen oman sielunsa tarina, osaksi sen kansan, jonka keskuudessa hän vietti nuoruutensa. Ja samalla se on mitä kaunein kuvaus siitä omituisesta luonnosta, jonka helmassa hän oli kasvanut ja kehittynyt ja johon hän läpi koko elämänsä oli syvästi kiintynyt. Salaperäisestä romanttisesta hengestään huolimatta se kuvaa Norjan kansaa ja luontoa sekä senaikuisia oloja ja elintapoja paljoo todellisemmin, kuin muut sen ajan hienonrunolliset talonpoikaiskertomukset.

Tämän rinnalla kuvaa Lie mitä hienoimmalla ymmärtämyksellä ihmissydäntä nuorine heräävine tunteineen, aavistuksineen, uskoineen ja epätoivoineen. Hän osoittautuu jo näissä ensimmäisissä kuvauksissaan siksi verrattomaksi ihmiselämän ja ihmissielun tuntijaksi, joka sittemmin niin monessa

kertomuksessa on käsitellyt mitä erilaisimpia ihmisluonteita ja elämänkohtaloita, ei ainoastaan erinomaisella taidollaan kuvaillen niitä meille, vaan tutkien ja valaisten niiden salaisia syvyyksiä. Hänellä on omituinen kyky ikäänkuin salaa hiipiä ihmisen sydämeen, valaista sitä jonkinlaisella kaukonäikijän taikavalolla ja löytää sieltä sekä pahan peikot että myöskin hyvän haltijat. Sillä hän uskoo elämään ja ihmisiin ja hän tietää, että he kykenevät voittamaan sielunsa pimeät vallat, jos vain pääsevät niistä selville.

Tämä syvään ymmärtämykseen perustuva usko antaa Jonas Lien kertomuksille, verrattuina realismiin tuotteisiin yleensä, sen terveen, vapauttavan voiman, joka synkistä kuvauksista huolimatta niin virkistävästi vaikuttaa lukijaan. Se on voima, joka, erilaisista elämässä ja kirjallisuudessa kulkevista virtauksista riippumatta, aina on pysyvä raikkaana ja vastustamattomana ihmismielen kohottajana.

Suomentaja.

ENSIMÄINEN OSA.

JOHDANTO.

Tunnen useita ihmisiä, joilla on ollut sama halu, mikä toisinaan valtaa minutkin, valita juuri rajusää kävelyilmakseen. Nämä ovat etupäässä sellaisia, jotka vietettyään lapsuutensa maalla ulkoilmassa, ovat joutuneet työalalle, joka vaatii yhdessä kohden istumista, ja joille huone toisinaan käy liian ahtaaksi ja ahdistavaksi — tai ovat he myöskin runoilijoita. Heidän ajatuksensa ja mielikuvituksensa pyrkivät, enemmän tai vähemmän heidän tietämättään, alituisesti kaihoten pois sisäilmasta ja kaupungin kasarmielämästä.

Kun sitte jonakin päivänä maalaiselämä saapuu kaupunkiin oikean rajumyrskyn muodossa, joka riuhtaisee irti kattotiilet, vähän väliä lennättäen jonkun niistä jälkeesi, joka muuttaa kadut virroiksi ja nurkkaukset väijymäpaikoiksi, missä vihuri hyökkää sateenvarjosi kimppuun ja, enemmän tai vähemmän pitkän ja onnistuneen kamppailun jälkeen, kääntelee ja vääntelee sitä, kunnes vihdoin käteesi jää vain kehilö ja varsi — silloin sattuu joskus, että hiljainen, arvokas liike- tai virkamies sen sijaan että hän, koko päivän työssään aherrettuaan, iltapäivällä tapansa mukaan istuisi omassa kodikkaassa huoneessaan, vaimolleen sanookin täytyvänsä, ikävä kyllä, lähteä hetkeksi kaupungille. Tietystikin ne ovat asiat, jotka vaativat hänet lähtemään. Sillä eihän toki vakavan, arvokkaan miehen, joka ehkä on pormestari ja kaupungin isä, sovi edes itselleenkaan tunnustaa olevansa niin lapsellinen, että hän lähtisi rajuilmaan haaveilemaan ja taivaltaisi alas laivasillalle nähdäkseen, miten kuohut huuhtelevat laituria ja laivat satamassa leikkivät haaksirikkoo. Tietysti hänellä siellä pitää olla jotakin toimitettavaa, ellei muuta niin yleensä noin vain pitää silmällä, ettei »quid deprimenti capiat respublica», toisin sanoen, ettei vain kaupunki, jonka menestystä hänen tavalla tai toisella on valvottava, myrskyssä tuhoutuisi.

Asia on näet se, että kaduilla on kapina — ei kuitenkaan valtiollinen, jumala varjelkoon häntä ottamasta osaa sellaiseen — mutta tuollainen, joka nyt kerta kaikkiaan häntä houkuttelee siksi, että se herättää hänessä eloon kaikki vanhat muistot ja jota näkemään hän, häpeä kyllä, aina kiertoteitse hankkiutuu, vaikka sekin kapina tavallaan uhmaa kaikkia poliisimääräyksiä, särkee ikkunoita, sammuttaa lyhtyjä, repii katoilta tiilejä, rikkoo laitureita ja kiinnitysvehkeitä ja ajaa vartijat ja poliisit pesiinsä.

Se on luonnon mahtava sotahuuto keskellä sivistynyttä kaupunkia, luonnon herätyshuuto kaikille hänen lapsuudenmuistoilleen, hänen mielikuvituksilleen ja luonnonvaistoilleen, ja hän tottelee sitä kuin vanha torvenpuhaltajan hevonen, joka kuulee nuoruudestaan tutun torventörähdyksen ja äkkiä loikkaa aitausten yli.

Kun hän on pari tuntia kävellyt ulkona myrskyssä, on poltto hänen veressään asettunut, ja kotiin palaa taasen tyyni, arvokas mies, joka varovasti asettaa kepin ja kalossit tavalliselle paikalleen eteiseen ja jota vaimo säälien tervehtii kertoen olleensa hänen tähtensä levoton ja auttaen märät vaatteet hänen yltään. Itse hän sinä iltana, ihmeellistä kyllä, vastuksista huolimatta on erinomaisella tuulella, ja hänellä on tuosta myrskystä niin kovin paljon kerrottavaa, tietysti kaikki siinä valossa, kuin pelkäisi hän vaaran tai tulipalon sinä iltana uhkaavan kaupunkia.

Juuri tällaisessa myrskyssä minä, jolla lääkärinä sekä itseeni että muihin nähden on riittävää aihetta liikkuskella ulkona kaupungilla kaikkina vuorokauden aikoina — kerran eräänä sateisena, sumuisena ja myrskyisenä lokakuun iltapäivänä kuljeskelin Kristiaanin katuja ja annoin sateen vapaasti piestä kasvojani, samalla kun oivallisella sadetakillani suojelin koko muun ruumiini.

Ilta oli sillävälin pimennyt, ja sytytetyt kaasulyhdyt loimahtelivat tuulenpuuskien käsissä, muistuttaen ulkorannikon vilkkumajakoita sumuisena iltana. Lukitsematon portti heilahteli edestakaisin, kiinnilentaessään paukahdellen kuin hätälaukaukset. Tämän johdosta päättelin, että meidän hermostuneena aikanamme sittekin mahtoi olla ihmeteltävän suuri joukko ihmisiä, joilla ei ole hermoja; sillä tällaiset paukahdukset jyrähtävät läpi koko talon aina ullakolle asti, alhaalta ylös uudestaan ja taas uudestaan, tuuli täyttää käytävät ja ovet lentävät selälleen; kaikki kärsivät tästä, mutta kukaan ei viitsi lähteä sulkemaan pahan alkua. Portinvartija on kaupungilla, ja niin kauan saa rauhakin olla talosta poissa.

Juuri tuollainen lukitsematon, alituiseen paukahteleva portti antoi minulle aiheen tähän kertomukseeni.

Kulkiessani portin ohi kuulin nimittäin äänen, joka tuntui minusta hyvin tutulta, vanhan rakkaan äänen — vaikken alussa muistanut, missä sen olin ennen kuullut — kärsimättömänä huutavan portinvartijaa. Tuo edestakaisin heilahteleva portti oli syynä huutoon. Selvästi mies oli ainoa hermostunut henkilö koko talossa; ainakaan ei portinvartija sitä ollut, sillä hän ei näyttänyt välittävän enempää portista kuin miehestäkään, joka portista piti melua ja paraikaa turhaan koetteli siihen avainta, mikä ei ottanut sopiaukseen.

Vihdoin portinvartija astui ulos maanalaisesta luolastaan, ja kuunnellessani pientä sanakiistaa, joka syntyi tuon vähitellen leppyvän, omaa ärtyisyyttään pelästyvän äänen ja nurisevan portinvartijan välillä, virisivät taasen eloon vanhat muistot ja minä tunsin entisen ystäväni ylioppilasajoilta, David Holstin, jonka kanssa olin elänyt kolme nuoruuteni rikkainta vuotta.

»Jos sinä siellä olet, David, niin saat päästää minut sisään ennenkuin suljet oven», huusin hänelle aivan kuin vanhaan hyvään aikaan kaksikymmentä vuotta sitte.

Portti avautui selkoselälleen ja ulos astuvan synkän miehen kädenpuristuksesta ymmärsin, ettei hänen ollut yhtä kauan kuin minun tarvinnut harhailla muistojensa varastossa, vaan että hän heti oli sieltä löytänyt minun kuvani.

»Seuraa minua», hän vain lausui — ja sitte minä hänen johdollaan vaieten nousin pimeitä portaita ylös kerroksen, toisen, kolmannen, ja sitte yhä korkeammalle pitkin vieläkin kapeampia portaita. Siellä hän tarttui käteeni ohjatakseen minua, mikä todella olikin tarpeellista, sillä mikäli saatoin päättää me nyt kuljimme läpi pimeän vinttikerroksen, jonne oli vedetty kuivatusnuoria — hän kehoittikin minua kulkemaan kumarassa.

Kulkiessani tein huomioitani.

Hänen kätensä — mieleeni johtui, että hän ennen muinoin oli ollut sangen ylpeä käsistään — oli kostea, ehkä mielenliikutuksesta, ja vähän väliä hän pysähtyi portaissa aivankuin hengästyneenä. Pimeät ullakkoportaat ilmaisivat minulle myöskin, että David-ystäväni, jota aikoinaan oli pidetty sangen lahjakkaana, sittekään ei liene pitkälle päässyt maallisen edistyksen tiellä.

Hän avasi oven ja pyysi minua ensiksi astumaan sisään.

Pitkulaisella pöydällä oli lamppu, jonka varjostin kokosi valon lampunjalan ympärille noin puolen metrin laajuudelle, niin että se voimakkaasti valaisi siinä olevia kirjoitusvehkeitä ja papereita, mutta ensi näkemältä näytti jättävän pöydän ulkoreunat kokonaan pimeään. Sen takana näytti minusta musta hauta avautuvan, minkä kuitenkin silmäni totuttua lampun kirkkaaseen valoon huomasin sohvaksi, jonka edessä seisoj jotenkin samanpituinen nelisnurkkainen maalattu työpöytä.

Kun kaksi nuoruudenystävää tällä tavoin tapaa toisensa, on heillä, ulkonaisesta tuttavallisuudesta huolimatta, kuitenkin jonkinlainen salainen kainous voitettavana; monivuotinen kerrostuma erilaisia kokemuksia on ikäänkuin muokattava syrjään.

Hetkisen vaiettuamme meni ystäväni, kuin olisi hän äkkiä tehnyt päätöksen, reippaasti pöydän luo ja nosti pois lampunvarjostimen, niin että koko huone tuli valaistuksi.

»Kuten näet», hän virkkoi, »elän minä täällä aivan kuin entisinä aikoina, sen verran vain on eroitusta, että minulla nyt on kaksi ullakko-ikkunaa yhden asemesta, useampia hyllyjä kirjoja sekä hiukan paremmat kuukautiset tulot, jotka saan, kun minulla kansakouluopettajavirkani rinnalla on pieni epämääräinen sanomalehtitoimi. Siinä onkin kaikki mitä minä tarvitsen. Vasta viime keväänä muutin tänne Bergenistä ja olen kyllä aikonut käydä sinua tervehtimässä, vaikken vielä ole tullut sitä tehneeksi. Kun olen tavannut sinut kadulla, on sinulla aina näyttänyt olevan kiire sairaittesi luo. Mutta nyt kun olen saanut sinut tänne ullakkokamariini, voimme jutella vanhoista ajoista ja minä saan kuulla miten sinun on käynyt. Riisu päällysvaatteesi, minä sillä aikaa käyn katsomassa saisinko meille vähän totia.»

Näin puhuen hän pani varjostimen paikoilleen ja katosi ovesta.

Tämä ystäväni hieman kiihoittunut alkupuhe ei mielestäni ollut oikein luonnollinen; tuntui siltä, kuin hän olisi tätä tuttavallista puhelutapaa käyttänyt enemmän minun tähteni kuin omasta sisällisestä halusta, ja koko hänen käytöksensä teki minuun sen vaikutuksen, kuin olisi hän heti alusta tahtonut torjua luotaan kaikki tarpeettomat kysymykset.

En todella vielä ollut vaihtanut hänen kanssaan kunnollista kädenlyöntiäkään enkä ollut saanut sanaakaan hänelle sanotuksi, niin, oikeastaan en ollut vielä nähnyt hänestä muuta kuin hiukan vilahdukselta hänen kasvonsa, kun hän kääntyi lamppua kohti asettaakseen varjostimen takaisin paikoilleen.

Tunsin kuitenkin, vuosien aikaansaamasta muutoksesta huolimatta, samat laihat, hienonkalpeat kasvot, joihin ennen muinoin oli leimansa painanut tuo kaunis surumielinen ilme, mikä minun muistossani ijäti on yhdistynyt hänen kuvaansa — mutta piirteet olivat muuttuneet huomattavan teräviksi, ja hänen katsahtaessaan minuun huomasin hänen silmissään toisen ilmeen, samalla kertaa kärsivän ja tutkivan, joka sanomattomasti koski minuun.

Olen nähnyt sairaitten kiinnittävän minuun samanlaisen katseen, kun ovat pelänneet leikkauksen olevan kysymyksessä, ja luulin siitä nyt sen verran ymmärtäväni, että ystäväni vanhan luottavaisuuden suhteen oli toimitettava leikkaus, joka vaati kaiken taitavuuteni.

Olen kerran ollut herkkäuskoisin ihminen auringon alla; mutta lääkäriksi tultuani ja nähtyäni minkälaiset ihmiset oikeastaan ovat sekä huomattuani, ettei maailmassa ole mitään, jota ei saattaisi edellyttää parhaimmissakin ihmisissä olevan, jos nimittäin tahtoo välttää erehtymistä taudinmäärittelyssä, on minusta tullut täydellinen epäilijä.

Epäilen kaikkea ja kaikkia, vieläpä niitakin arvokkaita miehiä, jotka käyvät rajuilmassa kävelyillä.

Intiaani ei sen viekkaammin, hiljaisemmin ja salaisemmin hiivi läpi aarniometsänsä, kuin minä tarpeen vaatiessa potilaani luottamukseen. Ja David-ystävästäni olin minä yhtäkkiä saanut uuden potilaan.

Minua hän ei enää voisi pettää puhumalla vanhoista ajoista ja tarjoamalla lasin punssia vaatimattomassa ullakkokamarissaan.

Ensimmäinen sotajuoneni oli jatkaa huoneentarkastusta, jonka alkamiseen ystäväni äsken oli tarjonnut minulle pienen tilaisuuden. Otin lampun ja rupesin katselemaan ympärilleni.

Sohvaa vastapäätä olevalla seinällä, kaltevan katon muodostamassa komerossa oli hänen vuoteensa ja sen edessä pieni pyöreä pöytä. Nurkassa vuoteen jalkapäässä seisovalla kirjahyllyllä näin Henrik Vergelandin rintakuvan, jonka leuka ja nenä olivat entistään vieläkin puutteellisemmat ja joka sitä paitsi oli menettänyt toisen silmänsä; se oli miltei yhtä huonossa kunnossa kuin vanha piipunpää, jota olin poltellut ja jonka myöskin tunsin, vaikka siihen oli ilmestynyt kaikenlaisia naarmuja ja piirroksia lisää sekä pitkin että poikin.

Ystävälläni oli näet tapana piirrellä siihen ajatusviivojaan, samalla kun hän veteli siitä haikuja ja silloin tällöin pisti keskusteluun jonkun yksikantaisen sanan ylläpitääkseen sitä kuten tulta, johon vähän väliä heittää halon — tuntui siltä, kuin hän enemmän olisi välittänyt mielialasta ja siitä, että yleensä pakina pysyi vireillä, kuin itse puheen aiheesta. Sellaisina hetkinä hänellä olikin kasvoillaan tuo hiljainen, surumielinen ilme, ikäänkuin hän olisi hymyillyt jollekin kauniille, jota emme me toiset nähneet.

Vuoteen ja hyllyn välissä minä huomasin muutamia aivan halpoja pulloja, ja salaman nopeudella välähti mieleeni epäily — olen, kuten jo sanoin, ihan piintynyt epäilijä, en luonnostani, vaan monen pettymyksen opettamana — että ystäväni oli vajonnut juoppouteen. Asetin lampun lattialle. Yhdessä pullossa oli mustetta, toisessa paloöljyä ja kolmannessa, pienimmässä, oli kalanmaksaöljyä, jota hän siis nähtävästi keuhkotautinsa takia nautti.

Minä muistin hänen kostean kätensä, hänen lepäilynsä ja hengästymisensä portaissa, ja minä häpesin kuin koira ajatellessani, että olin voinut asettaa nuoruuteni rakkaan ystävän ja — miksen sitä sanoisi — ihanteeni tavallisten renttujen rinnalle, niiden, joiden elämä ehdottomasti on epäiltävä.

Pyysin ajatuksissani häneltä anteeksi silmäillessäni kirjoja hänen hyllyllään ja huomattessani niiden joukossa monta tuttua nimeä. Tämä hylly sisälsi nähtävästi kirjoja hänen ylioppilasajoiltaan. Vedin sieltä esille paksun kirjan, vanhan Saxo Grammaticuksen, jonka muistin kerran ostaneeni eräästä huutokaupasta ja lahjoittaneeni hänelle — mutta kohta sain muuta ajattelemista.

Minun kävi nimittäin kuten sen, joka murtaessaan muurista kiven löytääkin salaisen sisäänkäytävän — minä tunsin äkkiä seisovani ystäväni salaisuuden portilla, tosin vielä kuin syvän, pimeän huoneen ovella, jonka läpi kyllä mielikuvituksessa saattoi vaeltaa, mutta josta todellisuudessa en voinut mitään nähdä, ellei ystäväni itse minua lyhdyllä valaissut.

Se, mikä niin suuressa määrin veti huomioni puolelleen kiinnittäen kaikki ajatukseni ja muistoni tähän paikkaan, ei kuitenkaan ollut mikään salainen muurinaukko, vaan viulunkaula, joka pölyisenä pisti esiin hyllyn takaa, kielet yhdessä sykkyrässä ruuvien välissä.

Höltynyt bassokieli oli riipuksissa, liiaksi kiristynyt kvintti oli katkennut ja käpertynyt kaulalle ja otettuani hyllystä useampia kirjoja ja tunnustellessani viulua keksin sen kahden ehyen kielen alla kaatuneen tallan. Tutkistelin viulua, jonka vain vaivalla sain esiin, yhtä varovasti kuin vanhaa ystävää, jonka olin tavannut sairaana ja nälkäisenä — sen rinnassa oli korjaamaton halkeama. En voinut sille mitään, että vanhat muistot herättivät minussa syvän surumielisyyden.

Suljin muuriaukkoni kirjoilla, asetin lampun takaisin pöydälle ja istuuduin sohvaan, jossa savuavan piipun ääressä — huomasin siinä muun muassa omat nimikirjaimeni, jotka kerran itse olin siihen piirtänyt — antauduin muistoille, jotka tässä tahdon kertoa, vaikka helposti saattaakin tapahtua, että lukijan mielestä ystäväni viipyy kovin kauan juomatavaroita hakemassa. Näitten muistojen kautta hän astuu esiin sellaisena, kuin minä näin hänet nuoruudenmuistojeni valossa ja sellaisena, kuin lukijan on hänet minun kanssani nähtävä, jos mieli hänet oikein ymmärtää.

Ylioppilastuttavuutemme sai luonnollisesti alkunsa siitä, että me molemmat olimme ruijalaisia.

Hän oli kolme neljä vuotta minua vanhempi, ja tieto siitä, että hän oli H ... lehden suosittu vaikka salanimellä esiintyvä teatteriarvostelija, antoi jo sellaisenaan hänelle minun silmissäni jonkinlaisen julkisen etevämyyden, jonka ihaillen tunnustin.

Vielä voimakkaammin vaikutti kuitenkin hänen olentonsa nuoreen mielikuvitukseeni. Hänen solakassa vartalossaan ja hienoissa, kapeissa, vakavissa kasvoissaan, joiden korkeaa otsaa ohimoiden kohdalta kaartoi tuuhea, tumma, kihara tukka, oli jotakin harvinaisen ylevää. Tuuheat kulmakarvat ja jyrkkäpiirteinen roomalaisnenä estivät huomion kiintymästä vaaleansinisiin silmiin, jotka paremmin soveltuivat parrattomien kasvojen kalpeuteen kuin piirteiden tarmokkuuteen. Tämä tarmokkuus se kuitenkin ensi näkemältä voimakkaimmin painui mieleen. Myöhemmin opin toisella tavoin hänen piirteitään selittämään, opin ymmärtämään, että niihin oli leimansa painanut ensi sijassa sen kaksoisluonteen ristiriitaisuus, joka vähitellen repi hänen elämänsä pirstaleiksi.

Hieno hymy, joka hänen puhuessaan levisi hänen kasvoilleen, sekä yleensä koko hänen vaatimaton olentonsa antoi hänelle jonkinlaisen ylhäisen hienouden leiman, joka herätti minussa kunnioitusta.

Hän oli ainoa minun ylioppilastuttavistani, joka ei käyttänyt ylioppilaslakkaa — hänellä oli tavallisesti vain matala pieni lippalakki, joka soveltui hänelle erinomaisesti.

Kun hän innostui, mikä saattoi tapahtua hänen jouduttuaan väittelyyn jonkun kanssa — hän oli näet terävä loogikko, joka väitellessä pani liikkeelle kaiken älynsä antamatta kuitenkaan, mikäli minä saatoin huomata, sydämelleen tai syvemmille tunteilleen valtaa — ei hänen äänensä kestänyt; se kaikui rasittuneena ja särkyneenä kuin olisi se lähtenyt heikosta rinnasta. Sellaiset kiistelyt rasittivat häntä myös suuresti, ja kauan niiden jälkeen vaivasi häntä hermostunut levottomuus.

Eräs hänen omituisuuksiaan oli, että hän tuon tuostakin teki monipäiväisiä jalkamatkoja maalle, huolimatta siitä, oliko kesä vai talvi. Seuraa hän ei näille matkoilleen halunnut. Jos hän olisi sitä tahtonut, olisi hän varmaankin pyytänyt minua seurakseen, sen minä tunsin, ja siksi ei myöskään koskaan johtunut mieleeni tarjoutua hänen mukaansa.

Näille matkoilleen hän lähti ilman matkalaukkaa; sen huomasin minä kerran, kun sattumalta näin hänet vaeltamassa parin peninkulman päässä kaupungista, missä olin ollut käymässä.

Kotiin tultuaan hän sitte oli mitä loistavimmalla tuulella, kun hän taas ennen lähtöään aina oli harvapuheinen ja synkkämielinen, niin että minä tavallisesti yksin sain pitää huolta pakinoimisesta. Melkeinpä määrääjain uudistuivat tällaiset mielentilat hänessä.

Minä saatoin aina hänen viulustaan päättää, milloin tällainen mielentila oli hänet vallannut, tuosta samasta viulusta, jonka nyt kaksikymmentä vuotta myöhemmin kielet katkenneina löysin piiloitettuna hänen kirjahyllynsä taakse.

Sellaisena kuin sen siinä näin, kertoi se minulle samaa kuin ennenkin, kuitenkin ei enää päiviä vaan vuosikausia kestäneestä synkkämielisyydestä.

Tätä viulua piti hän kerran suuressa arvossa, ja jousi vierellään riippumassa oli sillä kunniapaikka hänen seinällään. Hänelle oli sen kerran perinnöksi jättänyt eräs ystävä hänen kotiseudultaan Ruijassa, vanha lukkari, joka oli opettanut häntä soittamaan ja joka oli ollut noita soitannollisia neroja, jotka eivät saa tunnustusta tässä maailmassa.

David oli aina mielellään haaveillut, ei ainoastaan viulullaan — hänellä oli hyvä korva ja hän oli taitava soittaja — vaan myöskin viulunsa vaiheista: mistä se oikeastaan oli kotoisin ja miten vanha se voisi olla? Epäselvän leiman sen pohjassa tahtoi hän kovin mielellään selittää siten, että se »mahdollisesti on cremonalainen». Tämän asian suhteen hän oli hyvin arka, ja se seikka, että viulun syntyperä antoi sijaa arvaamiselle, lisäsi sen viehätystä hänen silmissään.

David Holstin ohjelmassa oli pari pitempää kappaletta, joita hän sanoi klassillisiksi ja jotka hän soitti nuoteista. Tämä hänen soittonsa ei minua niin suuresti viehättänyt, se tuntui minusta aina kuuluvan siihen puoleen hänen luonteestaan, joka ilmeni hänessä hänen esiintyessään loogikkona. Siinä oli enemmän tarkkaa henkistä koulutusta — ja hän soittikin nämä kappaleet yhtä virheettömästi kuin hän kirjoitti tai väitteli — mutta sydäimestä tämä soitto ei tuntunut lähtevän.

Niinä aikoina, jolloin klassillinen musiikki ja kriittillinen väittely vallitsivat ystäväni ylioppilaskammiossa, hän kyllä itse oli jotenkin tasapainossa. Samalla hän kuitenkin oli vähemmän sydämellinen, vieläpä minuakin kohtaan.

Mutta tuli sitte aikoja, jolloin nuottiteline oli siirretty nurkkaan.

Hän saattoi istua tuntikausia tuijottaen eteensä kuin mietteisiin vaipuneena, ja sitte viulullaan purkaa mielialansa kaikenlaisiin haaveiluihin, jotka aivan toisella tavalla kuin hänen n. k. klassillinen musiikkinsa viehättivät minun soitannollisesti kyllä jotenkin vähän kehittyneitä aistejani.

Hän soitteli silloin kaikenlaisia pikkukappaleita, jotka vähitellen yhä enemmän siirtyivät hänelle ominaiseen surumieliseen sävyyn ja lopuksi päättyivät omituiseen kaihomieliseen sävelmään, jonka minä kuitenkin kuulin hänen vain muutaman kerran ja silloinkin ikäänkuin tietämättään kokonaisuudessaan soittavan.

Tällaisina hetkinä tuntui minusta aina, että hän uskoi minulle jotakin kaunista, jonka hän elämässään oli kadottanut ja jota hän ijäti suri.

Tuollaisen mielentilan kauemmin kestäessähän kävi yhä säännöttömämmäksi ja oli harvoin kotona tavattavissa; hän saattoi silloin myös toisinaan katkerasti ivata tovereita, professoreja ja olosuhteita,

vieläpä tilaisuuden sattuessa oikein verisestikin.

Minulla oli oikeus ottaa avain ja käydä ystäväni huoneessa hänen poissaollessaankin. Jos hänen viulunsa silloin riippui seinällä virittämättömänä, tiesin, ettei hänen laitansa ollut hyvin ja että hänen tilansa oli jotenkin sama kuin hänen viulunsakin. Sillä taas entiselleen palattuaan hän aina ensi työkseen huolellisesti pani viulunsa kuntoon.

En kuitenkaan koskaan entisinä aikoina nähnyt tätä hänen aarrettaan niin runneltuna ja pahoinpideltynä kuin sen nyt kahdenkymmenen vuoden perästä pölyisenä ja haljenneena löysin kirjahyllyn takaa. Lukija ymmärtäneesi siis nyt, että minä, löytöni johdosta aavistaen synkkää elämäntarinaa, vaivuin surullisiin mietteisiin, ja toivoakseni hän samalla suo minulle anteeksi, vaikka veinkin hänet niin kauas nuoruudenmuistojeni maailmaan pois David Holstin huoneesta, missä istuin odottelemassa hänen palaamistaan juomatarpeiden kera.

Kolme vuotta olimme joka päivä olleet yhdessä. Sitten David Holstin oli pakko ruveta kotiopettajaksi ja meidän tiemme erosivat, kuten niin usein elämässä käy.

Täällä nyt tänä iltana tapasimme toisemme.

Käytävästä kuului kilinää, ja kohta sen jälkeen David Holst varovasti avasi oven palvelustytölle, joka kantoi höyryävää kannua sekä siihen kuuluvia tarpeita, mitkä olivat kylläkin mieluiset miehelle, joka kuten minä tänä iltapäivänä useita tunteja oli kuljeskellut ulkona myrskyssä.

David löysi minut istumasta hänen sohvassaan, poltellen hänen piippuaan ja jalassani hänen tohvelinsa, kaikki aivan kuten entisinäkin aikoina — ja tämän minä itsekseni luin noitten viekkaitten sotatemppujeni joukkoon; sillä näitten molempien esineitten, hänen piippunsa ja hänen tohvelinsa avulla, minä muitta mutkitta saatoin asettua sille kannalle, kuin olisi meidän suhteemme nyt yhtä läheinen kuin ennenkin.

Olin ylpeä kuin sotapäällikkö, joka heti taistelun alussa onnistuu voittamaan kokonaisen maakunnan.

Tavallisen sohvapaikkansa puutteessa David Holst nosti tuolin pöydän ääreen ja istuutui suoraan minua vastapäätä, asettaen totitarjottimen välillemme pöydälle.

Istuimme jälleen molemmat tuon saman ilonvirran äärellä, missä nuoruudessamme niin monet kerrat olimme teutaroineet; mutta nyt me molemmat ammensimme siitä varovaisemmin.

Keskustelun kuluessa hän usein nojautui eteenpäin minua kohti ikäänkuin tarkemmin kuunnellakseen, ja silloin hänen päänsä joutui lampun kirkkaaseen valokehään.

Huomasin silloin, että hänen tukkansa oli käynyt ohueksi ja jotakuinkin harmaaksi, ja että hänen ryppyiselle otsalleen kohosi pieniä hikihelmiä. Harmaankalpeat terävät kasvojenpiirteet ja omituinen kiiltävä ilme, jota en ennen ollut nähnyt hänen silmissään, ilmaisivat minulle, että hänessä sekä ruumiillisesti että henkisesti paloi maanalainen tuli, joka ei enään ollut sammutettavissa.

Kun tämän lisäksi yhä uudistuneista yskänkohtauksista luulin ymmärtäväni, että hänen kumartumisensa minua kohti saattoi johtua yhtä hyvin siitä, että hän oli väsynyt ja etsi lepoa nojautumalla pöytää vasten, kuin keskusteluinnosta, päätin arkailematta käydä käsiksi hänen terveydentilaansa ja siten voittaa hyvinkin tärkeän varustuksen hänen luottamuksensa linnassa.

Minä nousin äkkiä päättäväisenä ja vakavana virkkoen, että minä kokeneena lääkärinä ikäväkseni näin hänen olevan sairaamman kuin mitä hän itse ehkä luulikaan, ja että hänen nyt heti, koska hän nähtävästi oli lopen väsynyt — osoitin hikihelmiä hänen otsallaan — oli istuttava mukavaan sohvaan, jonka minä tähän asti yksin olin anastanut.

Hän myönsi, että hän luultavasti ei ollut kestänyt kaksinkertaista vaeltamista portaissa — ensi kerralla hän oli lähtenyt vain päästäkseen tuosta talossa käyvästä kauheasta vedosta — ja suostui toivomukseni mukaan istumaan sohvaan.

Keuhkoissa hänellä oli vika, hän lisäsi. Kuulotorven ja koputuksien avulla sainkin selville, että hän ikävä kyllä oli oikeassa.

Hänellä oli keuhkotauti, vieläpä siihen määrään asti, että kysymyksessä oli enään vain ajan voittaminen eikä hengen pelastaminen; sillä toinen keuhko oli kokonaan pilalla ja toiseenkin oli tauti jo iskenyt.

Lopun illasta vietimme yhdessä yhtä läheisinä ystävinä kuin ennen muinoin. Lääkärinä oli minulla sitä paitsi nyt jonkinlainen pieni ylivoima hänen suhteensa.

Kello yhdeksän selitin hänelle, että hänen oli pantava levolle ja lupasin seuraavan päivän aamupuolella tulla uudestaan, antamaan hänelle tarpeelliset määräykset. Kansakoulussa, hän kertoi, oli hänellä tunti vasta yhdeltätoista — siihen asti hän lupasi pysyä huoneessaan. — — — —

Kotiin tultuani löysin vaimoni levottomana minun tähteni. Hän ei voinut ymmärtää, että järkevä mies ja lisäksi vielä lääkäri, joka muita kehoitti varovaisuuteen, kauemmin kuin mitä oli ihan välttämätöntä kuleksi ulkona tällaisessa jumalanilmassa. Olinhan ollut ulkona miltei päivällisistä asti.

Tähän ei minulla ollut mitään sanottavaa; minä vain hänen puhellessaan mietin, mitenkä parhaiten voittaisin hänen myötätuntonsa sille asialle, joka nyt oli sydämelläni.

Vaimollani ei ollut aavistustakaan kuolonsairaasta ystävästäni, ja jos tunsin hänet oikein, voisi ehkä sen lisäksi sattua, että hän loukkaantuisi kuullessaan, että tuo ystävä tavallaan ennen häntä oli omistanut nuoruuteni rakkauden.

Kävi todella niin kuin olin luullut; sillä vasta arveluttavan pitkän vaitiolon jälkeen vaimoni äkkiä tuli luokseni sanoen, että minun paras ystäväni tietysti on hänenkin sydämelleen rakas.

Ja siitä hetkestä asti ei kukaan voinut olla innokkaampi kuin hän. Siihen, mihin hän kerran ryhtyy, antautuu hän nimittäin aina koko innollaan, ja vielä samana iltana hän rupesi suunnittelemaan, mitenkä asia olisi järjestettävä.

Kello kymmenen seuraavana aamupäivänä menin vaimoni kanssa ystäväni luo, ja esittäessäni hänet sanoin vaimoni toivovan, että hän pitäisi häntä yhtä vanhana ystäväenä kuin minuakin.

Ilmoitin hänelle niin rohkaisevasti kuin mahdollista — vaikka vaimoni minun puhuessani kääntyi pois päin — että hänen sairautensa ehdottomasti vaati hänet pysyttelemään sisällä lääkärinhoidon alaisena kuusi kuukautta, kunnes kesä lämpöineen ennätti tulla hänet täydelleen parantamaan. Ja minä toivoin hänen suostuvan siihen, että ottaisin järjestääkseni hänen asiansa kansakoulussa.

Hän oli nähtävästi sekä hämmästynyt että liikutettu.

Elämä ei ollut tarjonnut hänelle ystävyyttä, hän sanoi; hän oli aivan tottumaton sellaista vastaanottamaan, vaikka sitä tarjottiinkin hänelle niin vilpittömästi ja hyvästä sydäimestä kuin nyt.

Hetken aikaa vastusteltuaan hän vihdoin antautui vaimoni vaikutuksesta, joka yleensä ei suostu tappiolle joutumaan.

Hän ei kuitenkaan tahtonut muuttaa meille asumaan, kuten minä olin ehdottanut, koska tämä pieni huone oli käynyt hänelle rakkaaksi ja — kuten hän suoraan tunnusti — hänestä tuntuisi pahalta sekoittaa asiaan taloudellisia uhrauksia, kun hän kerran ei ollut niiden tarpeessa.

Siitälähtien kävin säännöllisesti joka aamupäivä hänen luonaan ja koetin vähän väliä johtaa puheen kaupungin pieniin kuulumisiin, joiden arvelin voivan häntä huvittaa tai ainakin tuottaa hänelle vähän viihdytystä.

Vaimoni otti asian omalta kannaltaan. Päinvastoin kuin mitä minä olin pelännyt hän ei pannut toimeen minkäänlaista perinpohjaista muutosta ystäväni taloudessa tai elintavoissa. Tämä ei aavistanutkaan, että palvelustyöllä oli omat syynsä, miksi hän niin usein pistäytyi häntä katsomassa, ja että hän joka päivä peloissaan odotti, kunnes vaimoni oli käynyt tarkastamassa, oliko pölyt huolellisesti poistettu ja huone täydessä kunnossa. Ainoa, minkä vaimoni ihan julkisesti pani toimeen, oli kaikenlaisten vahvistavien ruokien lähettäminen. Tytön viedessä ne hänelle seurasi hänen mukansa aina mielellään joku lapsista, jota hän sitte huvikseen hetken piti luonansa leikkien ja jutellen sen kanssa.

Tämä uusi, hänelle outo suhde näytti myöskin tuottavan hänelle viihdytystä. Mutta kuukauden kuluttua hänen mielensä taas alkoi synkistyä. Huomasin selvään, että meidän käyntimme hänen luonaan vaivasivat häntä, ja siksi me myöskin vähäksi aikaa jätimme ne sikseen. Hän vietti kaikki päivänsä leväten sohvallaan huoneen pimeimmässä sopukassa.

Eräänä iltana palvelustyttö kertoi kuulleensa huoneesta itkua ja nyyhkytystä; hän ei siksi tahtonut mennä sisään, vaan jäi seisomaan oven ulkopuolelle. Hetken kuluttua hän luuli kuulevansa sairaan hartaasti rukoilevan, vaikkei hän sanoja eroittanut. Seuraavana iltana hän kuuli hänen soittavan hiljaista säveltä aivan kuin viululla, josta ei ääni oikein ottanut lähteäkseen.

Kun seuraavana aamupäivänä tulin hänen luokseen, oli hänen mielensä kokonaan muuttunut; ja ihmeekseni minä huomasin, että viulu, joka kuten ennenkin haljenneena ja jousi vierellään riippui seinällä, nyt oli puhdistettu ja että siinä oli uudet kielet. Pöydällä vuoteen ääressä näin myös vanhan raamatun, jota en koskaan ennen ollut huomannut, luultavasti siksi, että hän aina oli pitänyt sitä kuten pyhää esinettä kätkehtynä kaappiinsa.

Hän näytti tavallista raukeammalta ja rasittuneemmalta; mutta hänen kasvoillaan oli kirkastunut ilme kuten miehellä, joka on taistellut kohtalonsa kanssa ja vihdoin saavuttanut rauhan ja tyydytyksen.

Jos kävisi päinsä, hän pyysi, niin tahtoisin hän mielellään vielä samana päivänä puhutella vaimoani; minun kanssani puhuisi hän mieluummin heti, ja siksi pyysi hän minua hetkeksi jäämään hänen luokseen.

Hymyillen — tuota samaa hiljaista hymyä, hänen oman kauniin salaisuutensa hymyä, jonka tunsin niin hyvin entisiltä ajoilta, mutta jota hänen nyt ei enään tarvinnut peittää — hän kääntyi minun puoleeni ja laskien kätensä olkapäälleni katsoi minua vakavasti silmiin ja sanoi:

»Rakas hyvä Fredrikini! En voi sanoa sinulle miksi, mutta tiedän varmaan, etten elä niin kauan, että näkisin kevään koittavan. Sitä, mikä minulta puuttuu, et sinä eikä kukaan muukaan ihminen voi minulle antaa, vaan Jumala yksin. Mutta kaikista ystävistäni olet sinä ollut minua lähinnä ja sinun ystävyytesi on ulottunut syvemmälle, kuin mitä voit aavistaakaan. Sinulla on oikeus tuntea se, joka on ollut ystäväsi. Kun minä olen mennyt — ja se on varmaan tapahtuva vielä tänä talvena, ehkä pikemmin kuin sinä sairauteni kannalta katsoen luuletkaan — löydät kaappini laatikosta joukon muistiinpanoja. Ne sisältävät nuoruuteni tarinan, mutta niin vaatimaton kuin se onkin, on sillä kuitenkin ollut ratkaiseva merkitys koko elämälleni. Se on kertova sinulle, että maailma on ollut minulle raskas, ylen raskas, ja että olen iloinen kuin vapautettu lintu saadessani sen ijäksi jättää.»

»Oli aika», hän lisäsi hetken mietittyään, »jolloin toivoin saavani viimeisen leposijani erään pienen kirkon vierellä Ruijassa; mutta nyt minä uskon, ettei paikka mitään merkitse ja että voin levätä yhtä rauhallisesti täälläkin.»

Näin puhuttuaan hän puristi kättäni ja pyysi minua käymään vaimoani hakemassa.

Kun tämä saapui, hämmästyi hän nähdessään ystäväni niin keveällä ja valoisalla mielellä, ettei hän sellaiseksi olisi voinut häntä kuvitellakaan. Ystävyysden nimessä pyysi hän vaimoltani nyt pientä palvelusta. Se oli oikeastaan vain päähänpisto; mutta jos hänet kutsuttaisiin pois, täytyi vaimoni luvata keväällä istuttaa hänen haudalleen orjantappurapensas.

Miten surullinen hänen pyyntönsä oli ymmärsi vaimoni vasta minun kerrottuaani hänelle, mitä ystäväni sitä ennen oli minulle uskonut. Sillä vaimoni kanssa puhuessaan oli David Holst näyttänyt niin iloiselta ja onnelliselta, että kaikki surullisuus ikäänkuin hälveni.

Ystäväni ennustus näytti liiankin pian toteutuvan. Vaikka hänen mielentilansa muuttui yhä valoisammaksi, ikäänkuin uusi elämäninto olisi sitä kirkastanut, kulki hänen tautinsa kuitenkin päivä päivältä kohti kuolemaa.

Eräänä päivänä löysin hänet vuoteesta, missä hän nykyisin suurimmaksi osaksi vietti päivänsä, innoissaan katselemassa, miten pikku poikani Anton hänen kannettomasta viululaatikostaan oli tehnyt höyrylaivan, jota hän kuljetti lattialla, käyden milloin missäkin vieraassa satamassa. Kun tulín hänen luokseen, kertoi hän hymyillen, että hän oli käynyt kotonaan Ruijassa ja taas leikkinyt sen rannoilla.

Vaimostani oli vähitellen tullut hänen ainoa sairaanhoitajansa. Hän kävi ystäväni luona pari kertaa päivässä ja jäi istumaan hänen vuoteensa ääreen. Hän piteli silloin mielellään vaimoani kädestä tai pyysi häntä lukemaan jotakin vanhasta raamatusta. Hän etsi siitä tavallisesti sellaisia kohtia Vanhasta Testamentista, missä puhutaan kahden ihmisen välisestä rakkaudesta. Erityisen mielellään hän kuunteli kertomusta Jaakobista ja Raakelistä.

Vaimoni, joka vähitellen koko sydämellään oli kiintynyt sairaaseen ystäväni, uskoi minulle eräänä päivänä, että hän luuli tietävänsä, mikä häntä vaivasi; se ei voinut olla muu kuin onneton rakkaus.

Niin liikuttavan kauniina, kuin hän siinä lepäsi kuoleman lähestyessä, hän ei koskaan ollut toista ihmistä nähnyt.

Hymy huulillaan makasi hän niin hiljaa, kuin olisi hän ajatellut suloista kohtausta, johon hän oli kutsuttu tulemaan heti, kun hän oli valmis jättämään ystävänsä täällä maan päällä.

Eräänä iltana hän pyysi vaimoani jäämään hänen luokseen.

Kello yhdeksän tultiin minua hakemaan, mutta päästyäni sinne hän ei enään ollut elävien joukossa.

Hän oli pyytänyt vaimoani lukemaan hänelle erään kohdan Korkeasta Veisusta, jonne hän oli pannut merkin. Se oli toinen luku, jossa sulho ja morsian puhuvat keskenään ja joka alkaa sanoilla:

»Olen Saaronin ruusu ja laaksojen lilja» ja loppuu näin: »Kunnes päivä päättyy ja varjot häipyvät, kulje, ole kuten metsävuohi, minun rakkaani; tai kuten nuori peura Betherin vuorilla.»

Hän oli tahtonut kuulla tämän kahteen kertaan, mutta keskellä lukemista hän oli hiljaa vaipunut ikuiseen uneen.

Ja siinä hän nyt lepäsi kauniina kuolemassa, hiljaa hymyillen kuin tervehtisi hän pyhää lehtoa Betherin vuorien tuolla puolen.

Seuraavana keväänä oli eräällä haudalla kaupungin hautausmaalla puuristi, jonka juurella kasvoi orjantappurapensas.

Siinä lepää ystäväni David Holst.

* * * * *

Ikäänkuin johdatukseksi ystäväni elämäntarinaa löysin minä siihen liitettynä erään luvun, josta osa näyttää olevan kirjoitettu myöhemmällä ijällä. Se todistaa, miten syvästi hänen mielensä oli juurtunut kotiseutuun ja millä rakkaudella hän oli kiintynyt siihen.

TOINEN OSA.

David Holstin muistiinpanot.

RUIJA JA RUIJALAINEN.

Jos ihminen, joka elää niin synkässä todellisuudessa kuin minä, uskaltaa puhua mielikuvituksesta — miten monta ja miten kaunista kuvitelmaa onkaan särkynyt minulta täällä Kristianiassa, senjälkeen kun pari kolme vuotta sitte jätin kotini Ruijassa ja tulin ylioppilaaksi — miten harmaa ja väritön onkaan maailma täällä etelässä, miten pienet ja pikkumaiset sekä ihmiset että olot sen rinnalla, mitä olin kuvitellut!

Kävin eräänä iltapäivänä muutamien ystävien seurassa vuonolla kalastamassa, ja me pidimme tietysti kaikki hyvin hauskaa — kaikki paitsi minä, vaikka erinomaisen hyvin osasin ikäväni peittää.

Minulla ei todellakaan ollut hauskaa!

Istuimme litteäpohjaisessa leveässä veneessä, jota he sanoivat »proomuksi» ja joka muistutti pesuammetta. Me ongimme koko iltapäivän sameassa vedessä muutaman kyynärän syvyydellä hienolla siimalla, ja saimme yhteensä seitsemän, sanon seitsemän valkoturskaa — ja sitte me soudimme sangen tyytyväisinä kotiin.

Tämä kaikki ihan inhoitti minua; sillä samanlainen kuin tämä proomu vailla köliä, jonka avulla se voisi kulkunsa ohjata, vailla purjeita, joita ei voi ajatella siihen kunnolleen asetetuksikaan, ilman aallokkoa, jota se ei voisi edes kestääkään ja samanlainen kuin tämä harmaa, samea, tynni meri, jossa korkeintaan muutama pieni valkoturska loiskii — on minusta pohjaltaan koko elämä täälläpäin. Ei sillä missään suhteessa ole muuta tarjottavana kuin tuollaisia pieniä turskanpoikasia.

Toisten siinä jutellessa muistui mieleeni kalaretki, jonka pienessä kolmihankaisessa veneessämme kerran teimme kotiseutuni rannikolla oleville Menninkäissaarille, kalaretki, missä *hän* oli mukana — miten toisenlainen päivä, miten toisenlainen vene, miten toisenlaiset seikkailut! Kuinka köyhää, yksitoikkoista ja seikkailutonta onkaan kotiseutuuni verraten elämä näillä rikkailla, viljaa kasvavilla savipelloilla, tällä höyrylaivasavun peittämällä Kristianian selällä tai itse täällä kaupungissa!

Mutta jos minä lausuisin julki ajatukseni, niin nämä ylpeät ihmiset saisivat suuret silmät.

Kun täällä puhutaan kalastuksesta, tarkoitetaan sillä muutamia laihoja apajia, vähän turskaa ja muuta pientä kalaa.

Ruijalainen käsittää kalastuksen kuten kaiken muunkin tuhatkertaiseksi, hän tarkoittaa Lofotein ja Ruijan miljoonia, ja sen lisäksi vielä lajien ylenmääräistä moninaisuutta, valaskaloista alkaen, jotka suuret, kohisevat kalaparvet edessään vettä ruiskuttaen temmeltävät salmissa, aina kaikkein pienimpiin kaloihin asti.

Ainoa harvinainen kala, jonka täällä olen nähnyt ja jota siksi myöskin aina katselen missä sen vain tapaan, on kulta-ja hopeakala, jota pidetään lasikuvussa kuten kanarialintua häkissä; mutta sehän on kotoisin toisesta, eteläisestä seikkailumaasta.

Puhuessaan linnuista ei ruijalainen myöskään, kuten ihmiset täälläpäin, tarkoita jotakuta syötäväksi aijottua linturaukkaa, vaan hän ajattelee ääretöntä, taivaantäyteistä karjaa, joka valkoisena hyökylaineena kaareilee ilmassa lintuvuorien ympärillä ja suurena, kirkuvana, temmeltävänä lumiryöppynä peittää hautomapaikat.

Hän ajattelee haahkaa, sorsaa, ranta-harakkaa uimassa vuonoilla ja salmissa tai parvissa luodoilla istumassa, kalalokkeja, merikotkia, kuikkia ilmassa kiitämässä, hän ajattelee sarvipöllöä ilkeästi ulvomassa tunturirotkoissa — sanalla sanoen, hän tarkoittaa kokonaista lintumaailmaa, ja hänen on vaikea rajoittaa käsityksensä johonkin yksinäiseen metsoparkaan, jonka sydämetön ihminen yllättää ja tappaa, kun se auringon noustessa yli honkaisen harjan lemmitylleen kuhertelee.

Tämänseutuisten laihojen marjamaitten asemesta on ruijalaisella peninkulmanlaajat muurainsuonsa.

Simpukoista pitkin pituuttaan köyhien rantamien sijaan muistuu hänen mieleensä rannikko, jonne meri on mitä runsaimmin siroittelut ihmeteltävän monimuotoisia, kaikenkirjavia näkinkenkiä.

Ruijassa ovat yleensä kaikki luonnonsuhteet ylen voimakkaat ja usein äärimmäisyyteen asti toistensa vastakohtia.

Sillä on erämaansa, äärettömät, yksitoikkoiset kuten alkuaikoina, jolloin siellä ei vielä ihmisiä asunut, mutta keskellä näitä eräkaita on sillä myöskin äärettömät luonnonrikkautensa. Sillä on aurinkonsa ja kesäinen ihanuutensa, jonka päivä ei kestä kaksitoista tuntia, vaan lakkaamatta yöt päivät kolme kuukautta, jolloin usein saa käyttää naamaria suojana sääskiparvia vastaan.

Mutta tämän vastakohtana on sillä myöskin pimeä ja peloittava, yhdeksän kuukautta kestävä yönsä.

Kaikki on siellä jättiläismäistä, mutta siellä ei ole äärimäisten vastakohtien välillä noita vähäpätöisiä välimuotoja, joille rauhallinen elämä täällä etelässä on perustettu; nuo suhteet soveltuvat, toisin sanoen, paremmin mielikuvitukselle, seikkailuhalulle, uhkarohkeudelle, kuin kylmälle järjelle ja hiljaiselle, tasaiselle toiminnalle.

Ruijalainen saattaa sentähden tänne tultuaan alussa tuntea olevansa jonkinlainen Gulliver, joka on joutunut Lilliputtien maahan, eikä hän yleensä oikein sovi yhteen asukkaitten kanssa, ennenkuin hän on muodostanut vanhat totutut käsityksensä tämän köyhän, järkevän todellisuuden mittakaavan mukaan, toisin sanoen, ennenkuin hän on oppinut käyttämään järkeänsä mielikuvituksen asemesta.

Suksilla kuljeskeleva lappalainen poroineen, kainulainen, venäläinen — puhumattakaan tuosta alati kiertelevästä, maalla hitaasta mutta veneessä notkealiikkeisestä ruijalaisesta — kaikki he ovat epäilemättä paljoa mieltäkiinnostavammät kuin yksitoikkoinen, kauraa viljelevä talonpoika, jonka mielikuvi tuskin

ulottuu oman pellon ulkopuolelle muuta kuin ihmettelemään, mitenkähän kaukaa hevonen sillä kertaa on takalistolta haettava.

Rajuilmasta tai aalloista puhuessa ajatellaan täällä pientä myrskyä tai aallokkoa, joka korkeintaan saattaa jossain määrin vahingoittaa satamaa, ja mieltä järkyttävänä tapahtumana pidetään jonkun kömpelön merimiehen hukkumista.

Minun mieleeni johtuu aivan toisenlainen kuva: tunturilta äkkiä vyöryvä hirmu-myrsky, joka tempaa talot mukanaan — senpätähden ne sielläpäin sidotaankin köysillä kiinni kallioon — Jäämerestä hyökkääviä aaltoja, jotka hyrskyihinsä hautaavat luodot ja saaret ja monen sylen syvyydellä taittavat pohjaan ulottuviksi tyrskyiksi, niin että alus yhtäkkiä voi keskellä merta tärähtää pohjaan ja pirstoutua.

Näen mielessäni joukon uljaita miehiä, jotka henkensä edestä laskettavat myötämyrskyyn, pelastaakseen ei ainoastaan itsensä, vaan, ponnistellessaan vaivalla hankitun, kalliin lastin puolesta, myöskin kotona odottavien hengen; miehiä, jotka keskellä kuolemanvaaraakin koettavat kumoon purjehtiville tovereille ojentaa auttavan käden. Minä ajattelen lukemattomien pursien ja laivojen haaksirikkoa pimeinä talvi-iltoina tyrskyjen ja kuohuvien laineitten keskellä, — niin, olisipa kerrankin hauska nähdä näitten aaltojen — joita tavallisesti tulee kolme peräkkäin, kolmas pahimpana — tulla rynnistävän, vaahtopäiset harjat korkeammalla kuin tullirakennusten katot, ja, ehkäpä harjallaan vielä maihin pyrkivä purje-alus, kiitävän Kristianian rauhalliseen, kapeaan satamaan, lennättäen laivat mukanaan keskelle kaupunkia ja tuoden seurassaan mahtavan, huikean puhurin, joka pyyhkäisisi talot katottomiksi.

Jos ne kerran tulevat, niin tiedän kyllä, että minua ne hakevat, minua, kaupungin sivistykseen hautautunutta kaukonäkiää, jonka he arvelevat itselleen kuuluvan. Mutta kaikesta huolimatta ehkä minä silloin, hetkeksi unohtaen kuolemankauhun, tervehtisin niitä kotiseudulta saapuvina ystävinä, vaikka ne tulevatkin vieritellen ruumiita ja hylkyjä hartioillaan.

Ne näyttäisivät kerrankin kaikille näille sivistyneille pikkueläjille täällä kaupungissa mahtavan meren koko kaameassa suuruudessaan, ja valaisisivat hiukan merensuolaamaa kuolemankauhua heidän elämänsä kelmeyteen.

Tekisipä mieleni nähdä valaskala puserrettuna Prinssi- ja Tullikadun väliin tuijottamassa jonkun ylimmässä kerroksessa asuvan perheen huoneisiin tai haaksirikkoutunut merihirviö, jota hienot, kultakalunaiset konstaapelit koettavat kuljettaa raastupaan.

Tahtoisin myös nähdä kaupungin teatteriarvostelijani, jotka ovat tottuneet kerran pari viikossa laulunäytelmissä näkemään mitä pöyristyttävimpiä tapahtumia, lornetti nenällänsä seisovan katselemassa tuollaista merinäytelmää, joka yhdellä kertaa tulvaansa hautaisi kaikki heidän arvostelijakäsitteensä ja mustepullonsa, näyttäen heille kuolemankauhun koko musertavassa vakavuudessaan.

Mitenkähän paljon kasvaisikaan sellaisen arvostelijan kyky käsittää mitä runoudessa ja sen kaipuussa on suurta ja mahtavaa, jos hän kerrankin elämässään näkisi »Ratsastajan»[1] myrskypäivänä 1,700 jalan korkuisena rynnistävän etelään päin suoraan merentyrskyihin, jolloin hänen hartioillaan vaippa liehuu pohjoista kohti ja katselija aivan selvään on näkevinään paitsi itse mahtavaa urosta myöskin hevosen pään, korvat, kaulan, suitset ja mahtavan rinnan.

[1] merkillinen tunturivuori Ruijassa.

Tänne pohjoiseen on myöskin kansan mielikuvitus aina jumalaistarujen ajoilta asti sijoittanut kaikkien pahojen voimien tyyssijan. Siellä ovat lappalaiset noitatemppujaan harjoittaneet ja istuttaneet kalmistoja, ja siellä synkän, talvipimeän, hyrskyävän Jäämeren rannoilla elävät tavallaan vieläkin nuo muinaisaikojen, maailman viimeisiin ääriin karkoitettut jumalat, nuo pirulliset, hirvittävät, puoleksi muodottomat pimeyden vallat, joita vastaan Asajumalat taistelivat, mutta jotka vasta Pyhä Olavi voitokkaalla, välkkyvällä, ristikahvaisella miekallaan lopullisesti sai kukistetuiksi.

Kaikki tämä, minkä ihminen, eläessään keskellä sivistystä omalla varmalla konnullaan, niin helposti taikauskona työntää luotaan — mutta joka sittekin yhä vielä luonnonvoimain tavoin elää kansassa — muodostuu kansan mielikuvituksessa täällä etelämpänä aivan toisenlaiseksi, melkeinpä nukkemaisen pieneksi.

Pientä pelkoa herättävät täällä kaikenlaiset pikkupeikot, hyväntahtoiset menninkäiset tai lemmensairas Ahti, jotka siellä kotipuolellani pohjoisessa liikkuvat pihoilla kuin kesyt kotieläimet ainakin.

On sielläkin hyväntahtoisia maanalaisia, jotka ihmisten rinnalla kaikessa rauhassa harjoittavat kalastusta ja metsästystä.

Mutta sen lisäksi luo luonnonkauhu koko lauman pahoja henkiä, jotka houkuttelevat ihmisiä luokseen, hukkuneitten miesten haamuja, jotka ikävöivät lepoa kristityssä maassa hiisiä, meritursaita, jotka talviöinä veneenpuoliskoaan soutaen ilkeästi kirkuvat merellä. Moni todellisessa hengenvaarassa ollut on näitten tähden jäänyt pelastumatta, ja kaukonäkijöille ne näyttäytyvät.

Mutta joskin luonnon mahtava ylivoima musertavana ja ahdistavana uhkaa elämää näillä talvipimeillä, vaahtoisilla rajarannikoilla, jotka yhdeksän kuukautta peittää alituinen hämärä, niin että aurinkoa ei kolmeen kuukauteen kertaakaan näe ja ihmisten mieli käy pimeänaraksi — niin on Ruijassa myöskin toisena äärimäisyytenä ihan vastakkainen luonto, on helteinen, läpikuultava, tuoksujen täyttämä, tuhansissa värivivahduksissa säteilevä kesäluonto, missä ääni kaikuu yli vedenpinnan 10—12 peninkulman päähän, missä tunturit peittää ruskeanvihreä ruoho aina huippuun asti — Lofotenissa 2000 jalan korkeuteen — missä matalakasvuiset koivut koristavat rinteitä ja vuorenhalkeamia kuin valkopukuiset, leikkivät nuoret tytöt, missä mansikan ja vadelman tuoksu voimakkaammin kuin missään muualla täyttää ilman ympärilläsi, kun paitahisillasi kuljeskelet lämpimässä, ja päivä on niin helteinen, että mielesi tekee kylpemään tuonne läikkyvään, päivänpaisteiseen, pohjaan asti läpikuultavaan mereen.

Täällä tavattavien kasvien voimakkaan värin ja tuoksun ovat oppineet selittäneet johtuvan siitä kirkkaasta valosta, joka auringon ollessa taivaalla ympäri vuorokauden täyttää tunturi-ilman. Siksi ei myöskään missään saa poimia niin tuoksuvia mansikoita ja hallaimia eikä taittaa niin lemuavia koivunoksia kuin täällä.

Näissä Ruijan tunturilaaksoissa, jos missään, on kesän aikana ihana idylli löytänyt tyyssijansa.

Tuntuu siltä, kuin tahtois aurinko silloin suudella luontoa vielä herttaisemmin siksi, että aika, jolloin saavat olla yhdessä, on niin lyhyt, kuin tahtoisivat molemmat unohtaa, että kohta taas eron hetki lähenee. Silloin nousee yhtäkkiä kuin ihmeen kautta nurmelle ruoho, ja runsauttaan tuhlaten puhkeavat sinikellot, voikukat, päivänkakkarat, orjantappurat, mansikat ja hallaimet jokaisen puron reunalla, jokaisella mättäällä ja rinteellä; silloin surisee ruohossa sadoittain erilaisia hyönteisiä aivan kuin troopillisissa maissa; silloin viedään lehmät, hevoset ja lampaat läpi laaksojen ylös rinteille, ja tuntureiltaan saapuu lappalainen laaksoihin juottamaan porojaan joissa; silloin punertavat peninkulmanlaajat muurainsuot;

silloin vallitsee päivänpaisteinen rauha jokaisessa majassa, missä kalastaja nyt istuu kotona perheensä luona paikkailemassa verkkojaan talveksi; silloin on Ruijassa ihana kesä, sellainen, jota harvassa seuduin tapaa, silloin siellä vallitsee luonnonilo ja rauha ehkä armaampi kuin missään muualla.

Tämä luonnon hivelevä hempeys on sekin painanut leimansa ruijalaiseen. Milloin hänellä vain on siihen tilaisuutta, hän mielellään elää ja pukeutuu hyvästi ja asuu hauskasti; mitä ruokiin tulee hän on oikea herkkusuu. Turskankielet, metsähanhenpoikaset, poronydin, suolatut kuningaskampelat, taimenet, lohjet ja kaikenlaiset erinomaiset merikalat, jotka tarjotaan maksoineen mätineen, ovat hänen jokapäiväisenä ruokanaan.

Sekä lappalainen että ruijalainen talonpoika on sitäpaitsi lapsellisesti mieltynyt kaikenlaisiin makeisiin, ja hänen mieliherkkunsa »siirappi puuronkastikkeena» on yleisesti tuttu.

Kasvaneena luonnossa, jossa on niin monta mahdollisuutta ja vastakohtaa ja jonka sävelasteikossa on tuhansia odottamattomia vivahduksia, kaikkein villeimmistä ja suurenmoisimmasta alkaen aina kyyneliin saakka liikuttavaan, viehättävään ja hurmaavaan, on ruijalainen yleensä hyväpäinen ja sukkela, tapaapa hänessä usein sekä nerokkaisuutta että mielikuvituksen runsauttakin.

Ollen mielialoilta altis hän helposti antautuu hetken vaikutuksille. Jos sinun kasvoillasi on päivänpaistetta, saa se helposti päivänpaisteen hänenkin kasvoilleen syntymään.

Mutta ei pidä hänen suhteensa erehtyä luulemalla hänen hyväntahtoisuuttaan yksinkertaiseksi herkkäuskoisuudeksi — ja tämä erehdys on sangen yleinen täälläpäin. Hänen sielunsa sisimmässä väijyy hänen tietämättään aina hiljainen epäluulo aivan kuin valpas merilintu, joka sukelta mereen vielä sankkiruudin välähtäessäkin ja ennenkuin kuula on ennättänyt iskeä vedenpintaan siinä kohdin, missä se vielä äsken kellui.

Kaikkea odottamatonta, kaiken mahdollisen mahdollisuutta on hän, luonnon yhteydessä eletyistä lapsuusvuosista asti, tottunut pitämään jokaista rauhallista hetkeä uhkaavana miekkana, ja tämä vaisto seuraa häntä hänen seurustellessaan ihmistenkin kanssa.

Sillä aikaa kun sinä puhut hänen kanssaan, hän ehkä siten sukeltaakin sieluusi, sinun aavistamattasi, kerta toisensa jälkeen, ja ilman että mieliala siitä häiriytyy.

Hän tekee sen, vaikka hän onkin kyyneliin asti liikutettuna — se on hänen luontonsa ja sitä hän ei heitä vaikka olisikin vaihtanut luonnonelämänsä sivistyneihin oloihin. Hän väistyy syrjään, hiipii mielikuvituksellaan ja valppaalla epäluulollaan ajatuksiisi tarkastaen niitä joka puolelta — niin, oikean nerokkaan ruijalaisen minä uskon — itse olen sellaiseen liian väsynyt ja välinpitämätön — sinun aavistamattasi kädet taskussaan voivan sukeltaa sisimpiin ajatuksiisi, otsasta sisään ja ulos takaraivosta.

Etsiväksi poliisiksi ja valtiomieheksi hän sopisi erinomaisesti, jos hänessä vain olisi hiukan enemmän tahdonlujuutta eikä hän olisi niin lapsellisen altis hetken vaikutuksille; mutta siinä onkin hänen heikko puolensa.

Puhun tästä syvälle juurtuneesta kansanluonteen piirteestä sellaisena, kuin se esiintyy tyypillisissä luonteissa, enkä sillä tahdo sanoa, ettei Ruijassa olisi lujaluontoisiakin miehiä — sellaisia on, ja ne karaistuvatkin täällä ehkä paremmin kuin muualla ja kohoavat todelliseen suuruuteen.

Alkuperäisessä ruijalaisessa suvussa on luullakseni aina muutama pisara lappalaisverta.

Muutkin ovat tehneet sen huomion, että missä taru kertoo Helgelannin etevimpien talonpoikaissukujen polveutuvan puolihiiheistä ja vuorenjättiläisistä, tarkoitetaan sillä lappalaista syntyperää. Meidän kuningassukumme polveutuvat lappalaisista, ja »Fin» oli arvossa pidetty nimi, jota on kantanut moni maamme parhaita miehiä, kuten esim. Fin Arneson[1].

[1] »Fin»-sanalla tarkoittaa norjalainen lappalaista, suomalaista taas hän kutsuu »Kvæn»'iksi.

Harald Kaunotukka ja Erik Verikirves naivat lappalais-tyttöjä.

Tuo salaperäinen, puoleksi aistillinen vetovoima, jota pidettiin näille ominaisena, olikin vain suuren, läpi aikojen kahden vierasten kansanainesten välillä tapahtuneen yhtymisen eroottinen ilmaus: siinä olivat yhtyneet vaaleatukkainen, sinisilmäinen, ylevä ja arvokas pohjanmies ja tumma ruskeasilmäinen, vilkas, mielikuvitukselle altis, luonnon salaperäisyyttä uhkuva, mutta heikkoluontoinen, sorrettu lappalainen, joka vielä tänäkin päivänä suksillaan kuljeskellen laulelee surumielisiä laulujaan monen norjalaisen mielessä, vaikkei tämä rotuylpeydessään edes aavistakaan olevansa sukua sille kansalle.

Muuten ilmenee minun kokemukseni mukaan suuri eroitus, mikäli tuo sekoitus on tapahtunut heikon lappalaisen tai rotevan, voimakkaan, itsepäisen suomalaisen eli kainulaisen kanssa. Siinä on ero kuin mollin ja duurin välillä samassa musiikkikappaleessa.

Lappalaissekoituksella on ollut ratkaiseva merkitys nykyisen Norjan kansan henkisiin ominaisuuksiin nähden.

Kainulaishorjalainen sekoitus on luonut tarmokkaita, loogillisia, uhkamielisiä ja toimintakykyisiä ihmisiä. Se on varmaankin suuressa määrin terästännyt meidän östlantilaisen ja trondjemilaisen heimomme. Ruijassa on sitävastoin pääasiallisesti lappalaissekoitus ollut vallitsevana ja sen mukaan on kansanluonnekin muodostunut. Kainulaishorjalainen on ruijalaisen luonnon herra, lappalaishorjalainen taipuu sen alle ja kärsii sen ylivoimasta.

Ruijalaisen luonnon vastakohdat ovat siksi voimakkaat ja äärimäiset, että sen keskuudessa elävä ihminen aina on murtumisen vaarassa.

Synkkämielisyydellä ja surunvoittoisuudella, joka siellä valtaa itse kansanmiehenkin ja joka niin usein johtaa mielenvikaisuuteen ja itsemurhaan, on varmaankin syvät juurensa näissä luonnonsuhteissa: pitkissä pimeissä talvissa raskaine mahtavine näkyineen, jotka painavat sielun yksinäiseen valonkaipuuseen, voimakkaissa, äkinäisissä vaikutelmissa, jotka sekä valoisana että pimeänä vuoden aikana liian syvästi järkyttävät sielun sisimpiä herkkiä kieliä.

Olen ajatellut näitä asioita ehkä enemmän kuin muut, samalla kun itse puolestani olen niistä kärsinyt, ja minä ymmärrän — vaikka taasen, mitä itseeni tulee, en sitä ollenkaan ymmärrä — miksi »second sight», kyky nähdä henkimaailmaan, »kaukonäköisyys», joksi sitä Ruijassa sanotaan, siellä kuten Sjöllannin-ja

Orkney-saarillakin ilmenee sukuominaisuutena kulkien perintönä polvesta polveen. Ymmärrän, että se on sielunsairaus, jota ei voi lääkkeillä, ei järjen eikä tahdon voimalla parantaa.

Ihminen syntyy varustettuna paitsi kahdella terveellä silmällä vielä kolmannellakin ikkunalla sielunsa kammiossa, mistä hän voi nähdä maailmaan, jota muut vain aavistavat, mutta jonne hänen on pakko katsella, milloin se häntä kutsuu; sitä ikkunaa ei voi tukkia kirjoilla eikä millään järkeilyllä, sitä ei voi muurata kiinni edes keskellä valistunutta pääkaupunkia eläessä, korkeintaan sen voi hetkeksi peittää jollakin unohduksen verholla.

Oi, kun muistelen, miten minä kotona Ruijassa kuvittelin kuninkaan linnan Kristianiassa huippuineen ja torneineen mahtavana kohoavan yli kaupungin ja kuninkaan miesten kultaisena jonona kulkevan linnankartanosta aina valtaistuinsaliin asti, tai miten olin kuulevinani Akerhusin linnoituksesta tykkien jyskeellä ilmoitettavan kuninkaan tulon sotamusiikin ja kuninkaallisten käskyjen myrskyn lailla täyttäessä koko ilman. Kun muistelen, miten minä kuvittelin »valon korkeata suoja», yliopistoa, suureksi, valkoiseksi liituvuoreksi, jonka ikkunoissa hohti alituinen auringonpaiste, tai miten minä mielessäni kuvailin suurkärjäsalia ja niitä miehiä, jotka siellä toimivat ja joiden nimien maine mielikuvituksen suurentamana levisi tänne asti, mahtavasti kaikuen kuin olisi kunkin nimen kunniaa julistanut suuri, kajahtava kello —

Kun vertaan sitä, mitä silloin mielessäni kuvittelin, siihen »meidän pieniin olosuhteisiin nähden kylläkin hyvään todellisuuteen», jossa minä nyt elän ja liikun, niin tuntuu kuin kuvitelmieni muodostama tuulentupa, korkea kuin Snæhætten, kaatuisi ylitseni.

Olen siis parinkymmeneen ikävuoteeni asti elänyt yksinomaan ruijalaisessa satumaailmassa ja oikeastaan vasta äsken herännyt todelliseen elämään. Olen ollut omaan mielikuvitukseeni lumottu.

Jos minä kertoisin tämän kaiken jollekulle, niin hän, sitä varmemmin mitä järkevämpi mies hän olisi, arvelisi erinomaisen ylioppilastutkintoni suhteen ilmeisen erehdyksen tapahtuneen. Mutta mitä teoreettiseen väittelyyn ja mitä tietoihin tulee on minulla, Jumalan kiitos, yhtä hyvät lahjat kuin useimmilla muillakin. Tiedän myöskin, että minulla tässä suhteessa on pari notkeita airoja, joilla niin kauas kuin haluan, karille joutumatta soudan veneeni läpi käytännöllisen elämän.

Veneeni lastia, joka milloin on äärettömän raskas, milloin taas hurmaavan suloinen, ei kukaan saa nähdä.

Tunnen sanomatonta halua itkeä unohduksiin koko ruijalaisen tarinani, ja sen tekisinkin, jos samalla voisin itkeä koko elämäni kuiville. Mutta miksi minä toivoisin kadottavani kaiken kauniin, kaikki haaveeni, kun minun kuitenkin kuolemaani asti täytyy kantaa taakkaa, joka on hartioilleni pantu?

Helpoitukseksi olen minä hiljaisina hetkinä kuvaileva nuoruuteni muistoja tuolta kotiseudultani, jonka niin harva täälläpäin ymmärtää.

Tämä on sielultaan sairaan miesraukan kertomus, joka sisältää enemmän omia vaikutelmia kuin ulkonaisia tapahtumia.

KOLMAS OSA.

Ensimmäinen luku.

KOTI.

Isäni oli maakauppias ja omisti ...venin kaupan Länsi-Lofotenissa. Oikeastaan hän oli kotoisin Trondjemista, mistä hän varattomana poikana oli tullut tänne pohjoiseen kauppalaivassa, joka kuten trondjemiläisten laivojen on tapana, oli lähtenyt kalastusajaksi Lofoteniin kauppaa tekemään. Nuoruudessaan hän oli saanut paljon kovaa kokea ja oli jonkun aikaa ollut tavallisena kalastajanakin muutamassa venekunnassa, kunnes hän vihdoinkin pääsi kauppa-apulaiseksi rihkamakauppias Erlandsenille, jonka vävyksi hän myös sittemmin tuli.

Isäni oli miehuutensa iässä kaunis mies, tummaverinen ja mustatukkainen; terävät kasvojenpiirteet ilmaisivat tahdonlujuutta, kooltaan hän oli lyhyenlainen. Hän kävi aina puettuna ruskeaan paksuun merimiestakkiin sekä käytti kiiltonahkahattua. Luonteeltaan hän oli tyly ja itseensä sulkeutunut; sanottiinpa häntä kovasydämiseksi mieheksi, jommoiseksi hänet lienee tehnyt elämän kova koulu. Tämä hänen luonteensa ei kyllä hankkinut hänelle montakaan personallista ystävää, mutta toiselta puolen se oli omiaan tuottamaan hänelle mitä suurinta luottoa kauppa-asioissa, joissa hän oli täsmällinen ja kätevä, vaikka hän viimeiseen asti pitikin kiinni siitä, mikä hänen käsityksensä mukaan todella oli hänelle tuleva. Häntä pelättiin eikä kukaan mielellään tahtonut joutua riitaan hänen kanssaan.

Se, minkä ihminen kokee ennen kahdeksatta vuottaan, jää tavallisesti hänen mieleensä vain ohivilahtavina kuvina, mutta sen sijaan nämä kuvat eivät koskaan elämässä hälväne.

Sellaisen kuvan minä olen säilyttänyt onnettomasta äitiraukastani. Tunnen hänet siitä kuvasta paljoa paremmin kuin kaikesta, mitä myöhemmin on minulle hänestä kerrottu ja minkä mukaan hän lienee ollut solakka, kalpea ja heikkorintainen nainen, jolla oli vaalea tukka ja suuret, lempeät silmät. Myöskin kuuluu hän olleen hyvin hiljainen ja surumielinen.

Hän oli Erlandsenin ainoa tytär ja joutui naimisiin isäni kanssa tämän vielä ollessa hänen palveluksessaan, ja kerrottiinpa, että Erlandsen itse oli pannut toimeen tämän naimis-kaupan, koska hän sen kautta luuli parhaiten voivansa turvata tyttärensä tulevaisuuden.

Oli lämmin kesäpäivä. Niityllä seisoivat heinämiehet paitahihhasillaan kaataen heinää pitkillä viikatteillaan; minä seurasin äitiä, joka sukkaa kutoen kulki heidän ohitsensa. Yläpuolella aita kohosi paljas kalliolohkare, jonka toisella puolella äidillä oli istuinpenkki. Lähellä olevassa kiviröykkiössä kasvoi vadelmia, ja ihan penkin vieressä oli muutamia koivuja. Ryömiessäni siinä kivien välissä marjoja noukkiakseni kutsui isä äitiä luokseen.

Kun hän oli lähtenyt, lähestyi minua toiselta puolen pitkä, kalpea nainen, joka näytti olevan äitiä vanhempi; hänellä oli musta puku, kaulassa valkoinen poimutettu pystykaulus. Hän katsoi ystävällisesti minuun ja ojensi minua kohti orjantappuraruusun, joka hänellä oli kädessään.

En ollenkaan pelännyt häntä, eikä hän sitä paitsi tuntunut vähääkään vieraalta. Samassa hän nyökkäsi päätään surumielisesti aivan kuin jäähyväisiksi ja poistui samaa tietä kuin oli tullutkin.

Kun äiti palasi, kerroin hänelle, että kiltti vieras nainen sillä aikaa oli käynyt luonani; mutta varmaan hän oli hyvin suruissaan ja nyt hän oli jo mennyt.

Äitini — muistan sen kuin olisi se vasta äsken tapahtunut — seisoj tuokion hievahtamatta, kalmankalpeana ja tuijotti minuun, silmissään ääretön kauhu, aivan kuin kuolema olisi meitä molempia uhannut; sitte hän äkkiä tavoitti päätään käsillään ja vaipui tunnottomana maahan.

Olin liian pelästynyt voidakseni huutaa, mutta olen muistavinani, että kun näin hänen makaavan siinä hengettömänä ruohikossa penkin vieressä, heittäydyin hänen vierelleen ja huusin: »Äiti!»

Kohta sen jälkeen olin juosten tullut isän luokse, joka paitahihasillaan seisoj niittämässä muiden joukossa, ja olin nyhkyttäen kertonut, että nyt on äiti kuollut.

Siitä hetkestä asti oli äitini mielipuoli.

Useita vuosia täytyi häntä lakkaamatta pitää suljettuna omaan huoneeseensa, ja isällä oli varmaankin monta raskasta hetkeä.

Myöhemmin hänet vietiin Trondjemiin mielenvikaisten hoitolaan, missä hän kahden vuoden perästä kuoli tulematta silmänräpäyksikään järkiinsä.

Siihen aikaan piti minusta huolta vanha Kainulais-Anna, rokonarpinen miesmäinen akka, jolla oli pienet ruskeat silmät, suorat harmaat hiukset sekä noitamaisen terävät piirteet ja joka tavallisesti kuljeksi savipiippu suussa. Hän oli hoitanut äitiä lapsena ja oli koko sielullaan häneen kiintynyt. Kun äitini joutui mielenhäiriöön, rukoili hän hartaasti, että saisi häntä vartioida ylhäällä sinisessä salissa; mutta huomattuaan, että hänen läsnäolonsa erikoisesti kiihotti sairaan mieltä, ei sitä enää voitu sallia. Isää ei äiti myöskään sietänyt nähdä, ja minua ei uskallettu viedä hänen nähtäväkseenkään.

Vanha Kainulais-Anna oli ollut äitini ainoa uskottu tässä maailmassa. Hän oli perin kummallinen ja ylenmäärin taikauskoinen. Hänen vakaumuksensa mukaan asustivat peikot ja meritursaat ranta-aitoissa ja venevajoissa yhtä varmasti kuin isäni asui päärakennuksessa, ja tunturin juurella sataman itäpuolella harjoittivat maanalaiset näkymätöntä kalastustaan ja metsästystään yhtä varmasti, kuin isäni julkisesti harjoitti sitä lahden poukamassa.

Kainulais-Anna oli varmaankin salaperäisellä taikauskollaan pannut äiti-raukkani pään pyörälle, samoin kuin minunkin. Aamusta iltaan asti oli lakkaamatta otettava huomioon kaikenlaisia merkkejä ja enteitä, ja hänen kasvoissaan oli aina jonkinlainen levoton ilme, aivan kuin hänen alituisen olisi pitänyt olla varuillaan jotakin pahaa vastaan. Kun jokin vene oli tulossa, oli heti käännättävä merelle päin, syljettävä sekä lausuttava muutamia loihтусanoja meripeikkoja vastaan. Hän saattoi nähdä jokaisen ihmisen haamun eli henkiseuraajan. Siksi ei koskaan heti jonkun lähdettyä saanut sulkea ovea hänen jälkeensä, ja aina hän edeltäpäin aavisti milloin isä oli palaava kotiin joltakin matkalta.

Kun Kainulais-Annaa ei enää laskettu siniseen saliin äidin luokse, hän salaa harjoitti kaikenlaisia noitatemppuja oven ulkopuolella. Muistan miten minä kerran portaissa seisoessani näin hänen kumartelevan ja notkistelevan polvia ja sillä välin vetäsevän sylkeä oveen sekä mutisevan jotakin, kunnes minä vihdoin kauhuissani juoksin tieheni.

Kuulin hänen usein loihtusanojensa joukossa mainitsevan permalaisten vanhan jumalan, joka näiltä pohjan periltä ei ole niinkään hävinnyt kuin ehkä luulisi, vaan jolla vielä tänäpäivänä siellä täällä Lapin tunturilakeuksilla on uhrikivensä. Lappalaisten jumalaa vastaan — ja sen hän pelkäsi saapuvan jokaisessa maihin laskevassa lappalaisveneessä — oli hänellä myöskin loihtusanansa. Nähtävästi hän salaperäisissä manauksissaan, joilla hän koetti voittaa lappalais-noituuden, sekoitti kainulaiset ja kristityt jumalat.

Tällaisten vaikutusten alaisena elin minä lapsuuteni ajan.

Pappila, jonka vieressä valkoinen kirkko tornineen kohosi, sijaitsi vain pienen matkan päässä meiltä, meren rannalla lahden oikealla puolella — jos nimittäin katseli sitä meidän kaupasta käsin, joka taas sijaitsi aivan lahden perukassa.

Pappilassa oli kotiopettaja — me kutsuimme häntä aina ylioppilaaksi.

Minä kävin siellä joka päivä lukemassa papin kahden lapsen seurassa, joista toinen, vilkasluontoinen poika Kaarlo oli vuotta minua nuorempi eli kolmannellatoista, kun taas hänen sisarensa Susanna oli minun kanssani aivan samanikäinen. Hän oli sinisilmäinen, vallaton tyttö, jonka tuuhea, kellertävä tukka aina valui otsalle ja joka, niin pian kuin ylioppilas käänsi selkensä, iski silmää ja virnisteli meille toisille saadakseen meidät nauramaan.

Kotiopettaja oli näet hyvin ankara, ja me pelkäsimme häntä suuresti. Nauruhalu, joka tällöin kiusasi meitä ja jonka tähden emme uskaltaneet katsoa toisiimme, koska pelkäsimme purskahtavamme ilminauruun, oli oikeastaan kaikkea muuta kuin hauskaa, sillä joka kerta kun tuollainen naurunkohtaus meidät yllätti, tuotti se meille pahoja seurauksia; ensiksikin oli tukkamme vaarassa eikä korvapuustejakaan säästetty, ja toiseksi ilmestyi todistuskirjoihimme pitkiä valituksia huonosta käytöksestämme.

Susanna osoittautui tässä suhteessa usein aivan armottomaksi. Asia oli näet kehittynyt niin pitkälle, että hän toista silmää vain hiukan räpäyttämällä saattoi meidät sellaiseen jännityksen tilaan, että me kasvot tulipunaisina kuin heloittavat omenat istuimme siinä liikkumattomina kirjoihin tuijottaen, kunnes voimat vihdoin pettivät. Erittäinkin hän koetti saada minut viekoitteluksi, vaikka hän hyvin tiesi, että sain sen kotona kalliisti maksaa; sillä isäni oli ankara mies, joka ei ollenkaan ymmärtänyt lapsia.

Lomahetkinä leikimme me yhdessä hartaammin kuin monetkaan lapset.

Tuon synkän, ankaran elämän rinnalla kodissani, missä isä joko liikkui kauppa-asioissa tai istui työhuoneessaan, missä sinisestä salista vähän väliä kuului mielipuolen äiti-raukkani huuto ja kirkunta ja missä Kainulais-Anna peuhasi melkein kuin paha henki, — olivat pappilanlasten seurassa vietetyt leikkihetket minulle kuin elämä jossakin toisessa, iloisessa, auringonpaisteisessa maailmassa.

Toinen luku.

Niin mieluisia leikkipaikkoja eivät Etelä-Norjan rannikot tarjoa lapsilleen kuin nuo pohjoiset rannat ruijalaisille. Erittäinkin luoteen aikana on siellä puolen merenpohja kuivana paljon pitemmälle kuin täälläpäin.

Saventapaisen hiekkapohjan on vesi silloin jättänyt aivan paljaaksi; ainoastaan siellä täällä on vesilätäkkö, jossa kalanmaimaset uiskentelevat, ja kauempana veden rajassa astuskelee jokunen rantalintu tai istuu yksinäinen kalalokki kivellä. Aaltojen uurtama hieno hiekka on täynnään pieniä kyhmyjä, joiden pinnalle suuri kastemato maahan kaivautuessaan on jättänyt kiemurtelevia jälkiä. Kivien tai ruohotukkojen suojassa piilottelevat pienet vikkelät, läpikuultavat katkantapaiset äyriäiset, jotka kiinnitavoiteltaessa nuolina sujahtelevat matalassa vedessä. Pikkupojat näet käyttävät niitä syöttinä onkiessaan turskanpoikasia nuppineulakoukuillaan.

Korkealle ruohoiselle rantatörmälle muutamien isojen kivien väliin rakensimme me kolmisin litteistä kivenlohkareista kauppatalon ranta-aittoineen, venevajoineen ja laitureineen.

Vajassa meillä oli kaikenlaisia veneitä, pieniä ja isoja, neliairoisesta ruudesta aina viisihankaiseen asti, jotkut puusta tai kaarnasta, toiset veneenmuotoisista isoista näkinkengistä. Meidän ylpeytenämme oli iso alus, — paikattu kaukalo, jossa oli masto ja puolikansi ja jota aina ja alati varustettiin Bergenin markkinoille purjehtimaan; se ei suinkaan ollut muodoltaan soreimpia, ja muistan vielä, miten useasti kirkossa istuessani kuvittelin mielessäni, että tuo komea, täydellisesti rikattu, tykeillä varustettu laiva, joka riippui ylhäällä kirkon holvikatossa, oli meidän, ja miten minä papin saarnatessa suunnittelin kaikenmoisia purjehdusretkiä, joita Kaarlo mutta erittäinkin Susanna suuresti ihmetellen katselivat. Tuo laiva oli ainoa, mikä siihen aikaan puuttui onnestani.

Lahden perukassa isän laiturin vieressä oli jyrkkä juumanrinne, missä loppupuolella kesää liikkui parvittain turskanpoikasia ja muuta pientä kalaa, ja siellä me pojat harjoitimme kalastustamme pellavasiimaan kiinnitetyllä nuppineulakoukulla. Kalat me sitte perkasimme ja ripustimme ne halaistuina kuivamaan seipäisiin, jotka olimme pystyttäneet oman kauppatalomme edustalle, ja valmistimme niistä siten kuivattua kalaa; maksan jätimme taas pahentumaan pieniin puukaukaloihin, kunnes se oli muuttunut merirasvaksi. Kummankin tavaralajin me sitte asianmukaisella tavalla panimme varastoon ranta-aittaamme lähettääksemme ne myöhemmin laivassa Bergeniin, ja totta tosiaan teimme me työtä, askaroimme ja ahersimme tässä leikissä yhtä utterasti ja hartaasti, kuin konsanaan vanhemmat työssään, vaikka ainoa todellinen hyöty minkä siitä saimme, olikin vain auringonpaiste, josta ruskettuneet kasvomme saivat nauttia.

Kaarlo oli hentorakenteinen poika, joka enimmäkseen kaikessa noudatti tarmokkaamman sisarensa esimerkkiä. Kummallakin pappilan lapsella oli tuuhea keltainen tukka. Susannan päässä se oli kähertyneenä niin rikkaihin kiharoihin, että koko pää näytti kultakehänä välkähtelevän joka kerran kun hän sitä liikahutti — ja se tapahtuikin vähän väliä, kun hän niskaansa nykäisten koetti estää kiharoitaan valumasta otsalle. Kummallakin lapsella oli niinikään hieno, vaalea hipiä ja kauniit siniset silmät. En tiedä, oliko Susanna iäkseen pitkä vai lyhytkö — minun silmissäni hän oli ainakin yhtä pitkä kuin minä itse, vaikka hän todellisuudessa lienee ollut päätä minua lyhyempi. Ihailuni lienee täyttänyt sen mikä mitasta puuttui.

Näen hänet edessäni kun hän sunnuntaisin kulki kirkkoon äitinsä seurassa — äiti oli pieni, kalpea,

tummapukuinen, uuttera nainen, joka aina paitsi sunnuntaiaamupäivisin kutoi pitkää, ikävää sukkaa. Susanna kulki pitkin hiekkasta kirkkotietä, yllään valkoinen tai sininen hame, päässään tumma paimenhattu, kädessään pieni valkea nenäliina käärittynä vanhan ison virsikirjan taakse ja jalassa valkeat sukat sekä kengät, joissa nauhat kulkivat ristiin nilkan yli. Kauniimpaa pukua kuin nämä Susannan pyhävaatteet ei mielestäni koko maailmassa ollut.

Kirkossa istui papinperhe ensimmäisessä penkissä aivan saarnatuolin juurella ja me — isäni ja minä — pari riviä alempana, ja monta salaista merkkiä, jotka vain me itse ymmärsimme, vaihdettiin siinä istuessamme.

Kerran loukkasi kuitenkin Susanna minua syvästi — aina katkeriin kyyneliin asti. Minulle näet selveni, että isänikin oli joutunut hänen pilantekonsa esineeksi. Vahvalla, kauniilla äänellään isäni näet maalaisten yksinkertaiseen tapaan lauloi virret sangen kovasti ja liitti — mikä sekä minun että monen muun mielestä oli erittäin kaunista — joka säkeen loppuun omituisen venytyksen, joka ei kuulunut itse säveleeseen vaan oli hänen omatekemänsä. Tämä isäni laulutapa oli ollut puheenaineena pappilassa ja Susannakin oli sille nauranut. Kun hän sitte huomasi, että minä olin saanut asiasta tietää, hän näytti kovin onnettomalta.

Kolmetoistavuotiaana lähetettiin Kaarlo Bergenin latinakouluun, ja rakas kotiopettajamme matkusti samana syksynä viimeisessä laivassa.

Siitä lähtien Susanna luki vanhempainsa johdolla ja minä jatkoin koulunkäyntiäni lukkarin luona, hyvänluontoisen vanhan miehen, joka ei itsekään paljoa muuta osannut kuin soittaa viulua; mutta sitä hän tekikin mitä innokkaimmin ja epäilemättä myöskin taitavasti, vaikka hänen taiteellinen aistinsa ehkei ollutkaan erittäin kehittynyt.

Kun lukkari oli saanut isäni suostumuksen siihen, että saisin opetella soittoa ja sekä minun että hänen mielestään tämä opetus oli paljon hauskempaa kuin luvut, kului kokonaista kolme vuotta aina kuudenteentoista ikävuoteeni asti, jolloin en muuta oppinut kuin viulua soittamaan ja joutilaana kuljeksimaan.

Jos minua tähän aikaan olisi pidetty jokapäiväisessä ankarassa työssä, olisi minussa ehkä moni ominaisuus sittemmin kehittynyt toisenlaiseksi. Mutta asiain tällä kannalla ollen jouduin kokonaan oman mielikuvituksen valtaan ja minussa kehittyi mielentiloja, jotka myöhemmin saivat turmiollisen vallan elämässäni.

Raja, joka jokaisen ihmisen tajunnassa on olemassa mielikuvituksen ja todellisuuden välillä, on eräänlaisille luonteille, jotka elävät voimakkaiden mielikuviansa vaikutuksen alaisina, saatettava täysin selväksi ja varmaksi; muuten voi se helposti joissakin kohdin hälvetä aiheuttaen mielen sairaaloisuutta.

Vaikkei Susannalla ja minulla enää ollut yhtä hyvää tilaisuutta kuin ennen alituisen yhdessäoloon, olimme kuitenkin koko lapsuutemme ajan toistemme leikkitoverit ja uskotut. Kun hänellä oli jotakin minulle kerrottavaa, odotti hän tavallisesti veräjällä, joka sulki tien pappilan alueelle, juuri samaan aikaan kuin minä olin menossa lukkarin luo tai sieltä tulossa.

Kun eräänä päivänä tulin kävellen tietä pitkin kirjat kainalossani, hän istui portailla veräjän vieressä puettuna siniruutuiseen puseroon ja paimenhattuun. Hän näytti olevan hyvin huonolla tuulella; ymmärsin heti, että nyt oli jotain erikoista tulossa.

Hän ei vastannut tervehdykseeni; mutta kun minä nopeammin kuin hän oli ajatellutkaan koetin päästä veräjän läpi, kysyi hän kiivaalla äänellä minulta, oliko todellakin totta mitä kerrottiin, että minä olin niin saamaton, ettei minusta täällä kotona voinut tulla kerrassaan mitään.

Susanna oli usein kiusaillut minua; mutta tällä kertaa loukkasi minua tieto siitä, että pappilassa puhuttiin meistä ja että Susannakin otti siihen osaa. Jos olisin tiennyt, että hän juuri samana päivänä oli joutunut tappiolle minua puolustellessaan, olisin varmaankin ottanut asian toisin kuin nyt, lähtiessäni loukatun näköisenä sanaakaan virkkamatta tieheni.

Kotiin tultuani sain kuulla, että isäni oli sovintolautakunnassa joutunut riitaan papin kanssa. Pappi, joka oli lautakunnan esimies, oli väittänyt isäni eräässä asiassa käyttäytyneen hänen mielestään liian ankarasti, ja isä oli tähän syytökseen vastannut hyvin kiivaasti. Tämän johdosta olimme nyt pappilassa joutuneet ankan arvostelun alaisiksi.

Tämä kireä suhde vanhempaimme välillä sai meissä aikaan jonkinlaista levotonta arkuutta, ja muistan vielä, miten ensi alussa pelkäsin kulkea pappilan ohitse, koska tiellä saatoin tavata pastorin.

Susanna teki kuitenkin monta lähentelemisyritystä; mutta huomatessani vaikka vain vilahdukselta hänen siniruutuisen hameensa, tein minä pitkän kierroksen tien syrjässä olevia peltoja pitkin tai odotin puitten suojassa, kunnes hän oli poistunut.

Kerran en ollut häntä muutamaan päivään nähnyt; mutta kun sitte eräänä päivänä kuljin veräjästä, oli rajapylvään valkoiseen nimilautaan lyijykynällä kirjoitettu: Sinä olet minuun pahastunut, mutta Susanna ei ole ollenkaan suuttunut sinuun.

Tunsin hyvin tuon suuren, kömpelön käsialan ja sinä päivänä palasin pari kolme kertaa veräjälle lukeakseni nuo sanat uudestaan ja taas uudestaan. Ne näyttivät minulle Susannan uudessa muodossa; näin hänet noitten kirjainten takaa kuin ristikkoaidan läpi.

Kirjoitin iltapäivällä hänen kirjoituksensa alle: Katso toiselle puolelle! Ja siihen panin: En ole minäkään sinuun suuttunut.

Seuraavana päivänä, kun kuljin puutarha-aidan ohi, seisoj Susanna siinä, mutta hän ei kuitenkaan ollut minua huomaavinaan. Hän varmaankin katui, että oli ollut liian valmis sovintoa tekemään.

Vaikka isäni ja papin välit ulkonaisesti näyttivät olevan hyvinkin hyvät, oli kuitenkin seurustelu hänen ja papin perheen välillä tästälähin melkein lopussa; ainoastaan erityisten asianhaarain vaatiessa tai varsinaista kutsua noudattaen he kävivät toistensa luona. Tämä seikka antoi taas Susannan ja minun väliselle seurustelulle jonkinlaisen salaperäisen leiman. Vaikkei mikään kielto meitä tässä suhteessa pidättänyt, me kuitenkin tavallaan kuin varkain tapasimme toisiamme.

Olimme molemmat yksinäisiä lapsia. Susanna istui kotonaan äitinsä ankan valvonnan alaisena suljettuna arkielämän yksitoikkoisuuteen, ja minä kuljin synkässä kodissani aina jonkinlaisen vilun ja kauhun valtaamana, ja minusta tuntui, kuin iloa olisi vain pappilassa Susannan luona. Eipä siis ihme, että aina kaipasimme toistemme luokse.

Vanhemmaksi tultuamme oli meillä yhä harvemmin tilaisuutta tapaamiseen, mutta siitä kaipauksemme vain kasvoi, ja ne hetket, jolloin saimme olla yhdessä, muuttivat meidän tietämättämme vähitellen entisen

lapsellisen luontonsa. Hänen kanssaan puhuminen oli minun ainoa lohdutukseni, ja monet kerrat harhailin päiväkaudet pappilan lähistöllä saadakseni edes vilaukselta nähdä hänet.

Olin kuudentoista vaiheilla, kun hän eräänä aamuna minun kulkiessani pappilan ohi viittasi minut luokseen ja ojensi aidan yli minulle kukan. Hän juoksi sitte kiireesti tiehensä suoraan porkkanapenkkin yli, aivan kuin peläten, että joku hänet näkisi.

Silloin huomasin ensimmäisen kerran miten kaunis hän oli, ja kauan muistelin häntä sitte sellaisena, kuin hän sinä aamuaurion valaisemana seiso i puutarhassa pensaitten keskellä.

Kolmas luku.

RENKITUPA.

Talossamme vallitseva kummitus usko pääsi täyteen valtaansa renkituvassa, missä piiat ja rengit sekä talossa yöpyvät matkustavat talonpojat iltasin istuivat rautalieden ääressä kertoillen hehkuvan tulen valossa kaikenlaisia juttuja haaksirikoista ja kummituksista.

Uunin ja seinän välisellä pankolla istui reipas, väkevä Janne-renki, askaroiden puuseppä- ja korjaustyössään, eikä hänellä tämän ohella ollutkaan muuta tekemistä kuin hiljaa kuunnella toisten pakinaa. Uunin vieressä Pieksu-Niilo — nimensä hän oli saanut siitä, että hän ompeli lappalaispieksuja — voiteli jalkineita tai muita nahkatamineita. Niilo oli pikkuinen irvihammas, jonka vaalea takkuinen tukka aina riippui silmillä ja jonka kuunmuotoisista pyöreistä kasvoista nenä pisti esiin kuin pieni nystyrä; kun hän nauroi, sai hänen leveä suunsa ohuine huulineen ja isoine leukapielineen melkein pä kuolleen pääkallon irvistävän ilmeen. Pieniä vaaleansinisiä silmiänsä hän siristeli silloin niin salaperäisen vieikkaasti, että hyvin huomasi hänen olevan teräväpäisen. Hän se olikin, joka useimmat jutut tiesi, mutta useimmin hän sai vieraat kertomaan kaikenlaisia seikkailuja näkyvästä ja näkymättömästä maailmasta.

Kolmannelle rengille oli annettu haukkumanimi Antti Lyijyhattu — vaikkei hänen kuullen uskallettu tätä nimeä käyttää — siksi, että hän vähän väliä sai juoppoudenkohtauksia, jolloin hän joi niin hurjasti, että oli menettää paikkansa. Hän oli kuitenkin omalla tavallaan erinomaisen kelpo mies. Kun myrskyn noustessa merellä oikein kovalle otti, kohosi hän yhdellä kertaa korkeimpaan luottamustoimeen ollen veneen päällikkönä; sillä hänen erinomaisesta purjehdustaidostaan olivat kaikki yksimieliset. Kun vaara oli ohi, hän taas aleni entiseen mitättömään asemaansa.

Renkituvan vakituiseen väkeen kuului myöskin kaksikymmenvuotias tyttö, jota kutsuimme Ranskan-Marttiinaksi. Hän oli vilkasluontoinen ja sukkela, aivan kuin toista ihmisrotua kuin tavalliset ruijalaiset; tavattoman tuuhea, musta kiharatukka ympäröi hänen kapeita, tummaihoisia, erittäin hienopiirteisiä kasvojaan. Hänen vartalonsa oli keskikokoinen, hentorakenteinen ja sorja. Paksujen, tummien silmäkulmien alta tuikkivat sysimustat silmät; hänen suuttuessaan saattoivat ne melkein pä säkenöidä.

Hän oli rakastunut hiljaiseen Janne-renkiin ja aivan syyttä ylenmäärin mustasukkainen. Huhuttiin kyllä, että nämä kaksi aikoivat mennä yhteen, kun vain Janne-renki saisi vielä pari kalaretkä suoritetuksi, mutta julkisuuteen ei asiaa kuitenkaan vielä oltu päästetty, luullakseni siksi, että Janne niin kauan kuin mahdollista teki passiivista vastarintaa eikä koskaan nimenomaan kosinut.

Ranskan-Marttiina oli noita pohjoisten kalastajaseutujen aviottomia lapsia, joiden isät ovat ulkomaalaisia laivureita tai matruuseja. Hänen isänsä sanottiin olleen ranskalainen laivamies.

Isäni oli ankarasti kieltänyt minua menemästä iltasin renkitupaan; hän tiesi kyllä, että siellä puhuttiin paljon sellaista, joka ei ollut aijottu lapsen kuultavaksi.

Mutta toiselta puolen taas kerrottiin siellä mielestäni maailman kaikkein mieltäkiinnittävimpiä asioita. Ja seurauksena tästä oli, että salaa koetin sinne hiipiä.

Muistan muun muassa, miten eräänä pimeänä syysiltana salaa tupaan puikahdettuani jännitettynä jäin kuuntelemaan Pieksu-Niilon — saman miehen, jolla oli kellertävät kasvot ja joka nauraessaan irvisteli kuin kuolleen pääkallo — pöyristyttäviä kummitusjuttuja Erlandsenin edeltäjän ajoilta.

Siihen aikaan oli jonkun matkan päässä pappilasta vanha ranta-aitta.

Eräänä jouluiltaan istuttiin olutta juoden kauppiaan talossa aattoa viettämässä. Puoliyön aikaan loppui, olut ja silloin lähetettiin Rasmus-renki, joka oli väkevä ja rohkea mies, alas ranta-aittaan, missä oluttynnyriä säilytettiin, laskemaan olutta raskaaseen, hopeahelaiseen kannuun.

Sinne tultuaan Rasmus asetti lyhdyn tynnyrille ja rupesi laskemaan. Kun kannu oli täynnä ja hän juuri oli viedä sen huulilleen ottaakseen siitä pienen kulauksen, näki hän pitkällään oluttynnyrillä hirveän ison, leveän ja mustan olennon, alaruumis ojennettuna pitkin pimeässä seisovia, riviin järjestettyjä oluttynnyreitä; sen suusta lähti jääkylmä henkäys aivan kuin seljällään olevasta ovesta ja se tuijotti häneen kahdella samealla silmällä, jotka muistuttivat himmeitä luulyhtyjä, ja sanoi:

»Varas jouluoluessa!»

Mutta Rasmus-renki ei vitkastellut. Hän viskasi painavan olutkannun jättiläistä suoraan vasten silmiä ja läksi sitte pakoon minkä jaksoi.

Ulkona paistoi kuu hangelle, hän kuuli rannalta kirkumista ja ulvontaa ja huomasi, miten hiidet yhä taajenevissa joukoissa ajoivat häntä takaa.

Kun hän ehti hautausmaan muurin luo, olivat ne jo aivan hänen kintereillään, ja hädässään hän ei tiennyt muuta neuvoa kuin huutaa: »auttakaa minua, te kaikki kuolleet!» Kuolleet ovat nimittäin hiisien vihollisia.

Silloin hän kuuli, miten kuolleet nousivat haudoistaan, ja samalla syntyi hirveä melu ja ulina, kuin olisi taistelu ollut käymässä. Häntä itseään ajoi hiisi sillä välin takaa ja oli juuri painaa hänet maahan, kun hänen samassa onnistui tarttua ovenripaan ja pelastua tupaan.

Mutta siihen hän kaatuikin tajuttomana lattialle.

Seuraavana päivänä — ensimmäisenä joulupäivänä — näki kirkkoväki sinne tänne haudoille hajaantuneina ruumisarkun palasia sekä kaikenlaisia vettyneitä airoja ja laivanpirstaleita, sellaisia, jotka haaksirikossa uppoavat meren pohjaan.

Näitä olivat kuolleet ja hiidet käyttäneet taistelu-aseina, ja monesta seikasta saattoi huomata, että kuolleet olivat päässeet voitolle.

Ranta-aitasta löydettiin sitte myöskin tinakannu ja luulyhty. Kannu oli painunut litteäksi jättiläispeikon otsaan sattuaan, ja lyhdyn oli hirviö murskannut, rengin päästyä pakenemaan.

Pieksu-Niilo tiesi myöskin kertoa yhtä ja toista kaukonäkijöistä, ja miten nämä sekä henkimaailmasta että todellisuudesta ovat nähneet näkyjä, jotka ilmestyvät heille joko enteinä tai jonkinlaisena henkisenä kangastuksena, jolloin he saattavat nähdä mitä juuri sillä hetkellä tapahtuu kaukaisimmissakin paikoissa.

He saattavat istua iloisessa seurassa ja siinä yhtäkkiä kalpeina ja levottomina tuijottaa hajamielisesti eteensä. He voivat silloin nähdä jos jonkinlaisia asioita, ja kesken kaiken kuulee heidän huudahtavan esimerkiksi:

»Nyt on tuli päässyt irti kauppias N. N:n talossa» tai, »nyt Trondjemin kaupunki palaa!»

Toisinaan he näkevät niin elävästi pitkien ruumissaattojen kulkevan, että tarkoin voivat sanoa, missä järjestyksessä minkin näköinen henkilö kulki, minkälainen arkku oli ja minkälaiset kadut, joita pitkin ajettiin.

Niin he saattavat sanoa: »nyt haudataan Kristianiassa joku kuuluisa mies.»

Kun sitte tapahtumasta tieto saapuu, pitää tällainen näky aina paikkansa.

Saattaapa sitte merellä tuollainen mies sanoa kapteenille, että parasta hänen on hetkeksi muuttaa suuntaa; ja tätä neuvoa seurataan aina, sillä kaikki ovat varmat siitä, että hän silloin jossain kaukana heidän edessään näkee sellaista, jota eivät muut näe, mutta joka voi saattaa heidät onnettomuuteen — tavallisesti meritursaan venepuoliskossaan tai jonkun haamun.

Yksi Pieksu-Niilon monia tämäntapaisia juttuja kertoi tapahtumasta, joka oli sattunut eräälle hänen tuttavalleen tämän ollessa talvikalastuksella.

Ilma oli pari päivää ollut mitä myrskyisin, mutta tyyntyi kolmantena päivänä sen verran, että yksi ranta-aitassa majailevista venekunnista arveli sinä päivänä voivansa nostaa verkot. Muut sitä vastoin eivät uskaltaneet ryhtyä tällaiseen työhön.

Nyt on tapana, että venekunnat auttavat toisiaan veneen vesille laskemisessa, ja siihen oli nytkin käytävä käsiksi.

Kun he tulivat alas suurelle viisihankaiselle veneelle, joka oli vedetty kauas maalle, he huomasivat airojen ja tuhtojen olevan käännettyinä takaperin veneessä, ja sitä paitsi oli aivan mahdoton edes yhteisillä ponnistuksillakaan saada venettä paikoiltaan liikahtamaan. Yritettiin kerran, kaksi, kolme, mutta kaikki turhaan.

Silloin yksi heistä, jota tunnettiin kaukonäkijäksi, arveli, että mikäli hän asiaa ymmärsi, heidän oli paras olla sinä päivänä sen enempää veneeseen koskematta. Sitä ei millään ihmisvoimalla liikkeelle saataisi.

Mutta eräässä toisessa ranta-aitassa majailevassa venekunnassa oli nokkela neljätoistavuotias poika, joka koko ajan huvitteli muita kaikenlaisella ilveilyllä eikä koskaan pysynyt alallaan.

Hän otti raskaan kiven ja heitti sen kaikella voimallaan veneen peräkeulaan.

Kaikkien nähden kohosi siitä silloin yhtäkkiä merimiehen vaatteisiin puettu meritursas, jolla pään asemesta oli iso ruokotukku. Se oli istunut veneessä takaperin ja hävisi nyt mereen vaahtoisten aaltojen ryöppyessä sen ympärillä.

Tämän jälkeen vene helposti liukui vesille.

Mutta kaukonäkijä katsoi poikaan ja sanoi, että sitä hänen ei olisi pitänyt tehdä.

Poika kuitenkin nauroi kuten ennenkin, arvellen, ettei sellaiseen ole uskottava.

Kun he sitte illalla olivat palanneet mereltä ja väki nukkui ranta-aitassaan, kuulivat he keskiyön aikaan pojan huutavan apua.

Yksi heistä luuli myöskin himmeän öljylampun valossa näkevänsä ison käden pistäytyvän ovesta ja tavoittelevan penkkiä, missä poika makasi.

Poika oli jo huudoista ja vastarinnasta huolimatta joutunut aina ovelle asti, ennenkuin muut sen verran tulivat tajuihinsa, että tarttuivat poikaan kiinni estääkseen meritursasta vetämästä häntä ulos.

Mutta silloin syntyi ovensuussa kova ottelu; hiisi veti poikaa jaloista koko väen pidellessä häntä kiinni yläruumiista ja käsivarsista.

Tällä tavoin retuutettiin vaikeroivaa poikaa keskellä yötä edes takaisin puoliavoimessa ovesta; milloin hän oli enemmän kalastajaväen, milloin taas meritursaan vallassa.

Äkkiä hellitti hiisi otteensa, niin että miehet kellahtivat lattialle toistensa yli. Mutta silloin poika oli kuollut ja kaikki ymmärsivät, ettei se ollut häntä vähemmällä päästänyt.

Sinä talvena kuului aina keskiyön aikaan valitusta ranta-aitasta, eikä se lakannut, ennenkuin aitta muutettiin toiseen paikkaan. — —

Samoin kuin östlantilainen talonpoika monin seuduin katsoo parhaimman juoksijan omistamista kunniakseen, pitää myöskin ruijalainen korkeimpana kunnianansa nopeakulkuisen purjealuksen omistamista.

Mainio vene on siellä pohjoisessa yhtä kuuluisa kuin etelämpänä hyvä juoksija. Kumpaistakin ympäröi sille omituinen runollinen loisto, joka leviää laajalti täyttäen ihmisten mielet kaikenlaisilla taruilla ennenkuulumattomasta nopeudesta ja ihmeellisistä kilpailuista.

Tällaisen veneen oikeamuotoiseksi rakentaminen vaatii älyä, eikä sitä voi teoreettista tietä oppia. Kunkin erityisen veneen muoto riippuu näet rakentajansa erikoiskyvystä. Tässä käy kehnojen jäljennösten samalla tavalla kuin muuallakin elämässä: ne purjehtivat keskinkertaisesti.

Mitä ruijalaiselle on maksanut tällaisen venemallin lopullinen keksiminen, joka tekee hänet kykeneväksi pienessä veneessään melkein pä lentämään eteenpäin meren mahtavia aaltoja pakoon, jotka vaahtopäisinä ajavat häntä takaa haudatakseen häntä kuohuihinsa, jos vain hänet saavuttavat — miten monta miespolvea hän on kärsinyt ja taistellut miettiessään ja korjaillessaan tätä mallia niin sanoaksemme kuolemanrangaistuksen uhalla joka kerran kun erehdys on tapahtunut — sanalla sanoen ruijalaisen aluksen historia siitä polvesta asti, joka kerran aloitti taistelun pohjoista merta vastaan, tähän päivään asti — se on

unohtunut tarina, joka voisi kertoa vaatimattoman työntekijän suurtoista.

Muutamana tammikuun iltana vähää ennen kalaretkelle lähtöä kuulin minä erään meillä majailevaan suureen venekuntaan kuuluvan miehen kertoilevan. Hän oli innostunut kuunnellessaan Pieksu-Niilon tarinoita ja tahtoi vuorostaan näyttää, että hänenkin kotiseudullaan, Dönöllä Helgelannissa lähellä Ranen-vuonoa tiedettiin ihmeellisiä asioita ja että siellä oli yhtä hyviä veneitä kuin täälläkin.

Kertoja oli pieni liukaskielinen mies, joka koko ajan kertoillessaan huojutteli ruumistaan sekä muuttelihe penkillä paikasta toiseen.

Terävine nenineen ja pienine pyöreine, punertavine silmineen hän muistutti levotonta kalliolla istuvaa merilintua. Vähän väliä hän keskeytti kertomuksensa sukeltamalla ruoka vakkaansa ikäänkuin hän joka kerran olisi sieltä tuonut palasen tarinansa jatkoksi.

Kvalholmalla Helgelannissa asui köyhä kalastaja Eljas vaimoineen, jonka nimi oli Kaarina ja joka ennen oli palvellut Alstadhangin pappilassa.

He olivat rakentaneet itselleen sinne oman majan ja harjoittivat osuuskalastusta Lofotenissa.

Yksinäinen Kvalholma ei ollut vapaa kummituksista. Kun mies oli poissa, kuuli vaimo kaikenlaista kauheata melua ja kirkuntaa, joka varmaankaan ei hyvää ennustanut.

Joka vuosi syntyi heille lapsi, mutta he ahersivat molemmat ahkerasti. Kun seitsemän vuotta oli kulunut, oli tuvassa kuusi lasta, mutta samana syksynä oli mies myöskin saanut säästetyksi sen verran, että hän luuli voivansa hankkia itselleen oman kolmihankaisen veneen ja siitä lähtien harjoittaa omaa kalastusta.

Eräänä päivänä kun hän rautapiikkinen atrain kädessään kulki rantaa pitkin tätä asiaa miettien, hän eräälle kallionkielekkeelle jouduttuaan huomasi tavattoman ison hylkeen, joka makaili auringonpaisteessa aivan kallion takana ja varmaankin hämmästyi hänet nähdessään yhtä paljon kuin hän itsekin.

Eljas ei kuitenkaan kauan epäröinyt. Seisoessaan kallionkielekkeellä hän iski pitkän, raskaan atraimen suoraan sen selkään niskakuopan alapuolelle.

Mutta silloinpa se ponnahtikin pystyyn. Yhdellä iskulla se nousi pyrstölleen suoraan ilmaan venemaston korkeudelle ja katsoi veristävin silmin häneen niin vihaisesti ja myrkyllisesti, samalla irvistellen hänelle ja näyttäen hampaitaan, niin että Eljas oli kauhusta kadottaa järkensä. Sitte se äkkiä syöksyi mereen, niin että verinen vaahto harjana kuohui sen ympärillä.

Sen enempää ei Eljas sitä nähnyt; mutta sen lahden venevalkamaan, jonka rannalla hänen tupansa seiso, kuljettivat aallot samana iltapäivänä atraimen, josta rautapiikki oli katkennut. Eljas ei kauan tätä asiaa muistellut. Samana syksynä hän osti kolmihankaisen veneensä, jolle hän jo kesällä oli rakentanut oman pienen venevajan.

Eräänä yönä hänen tätä uutta venettään ajatellessaan johtui hänen mieleensä, että sitä oikein suojellakseen hänen ehkä pitäisi asettaa sen alle vieläkin yksi pönkkä kummallekin puolelle.

Hän oli niin sanomattoman ihastunut veneeseensä, että hän ihan huvikseen nousi ja lähti lyhty kädessä sitä katsomaan.

Seisoessaan siinä venettä valaisemassa hän nurkassa olevalla verkkokasalla äkkiä huomasi kasvot, jotka olivat täsmälleen tuon hylkeen pään kaltaiset; ne virnistivät hetkisen vihaisesti hänelle.

Kita kasvoi yhä suuremmaksi ja suuremmaksi, ja sitte lensi aitan ovesta ulos iso mies niin nopeasti, että Eljas töin tuskin lyhdyn valossa saattoi huomata, että hänen selästään pisti pitkä rautapiikki.

Nyt hän alkoi käsittää, etteivät kaikki asiat olleet oikealla kannalla.

Mutta sittekin hän enemmän pelkäsi veneensä kuin oman henkensä menettämistä.

Sinä tammikuunaamuna, jolloin hän lähti kalaretkelle, kaksi miestä mukanaan, kuuli hän lahdensuussa olevalta luodolta äänen huutavan pimeästä. Ivallisesti se ilkkui:

»Kun saat viisihankaisen, niin varo itseäsi, Eljas!»

Kesti kuitenkin monta vuotta, ennenkuin Eljas sai sellaisen itselleen hankituksi, ja hänen vanhin poikansa Bernt oli silloin jo kahdeksannellatoista.

Sinä syksynä lähti Eljas koko perheineen Raneniin vaihtaakseen veneensä viisihankaiseen. Kotiin jäi vain vastikään rippikoulun käynyt lappalaistytty, jonka he olivat ottaneet luokseen muutamia vuosia sitte.

Siellä oli myytävänä pienehkö viisihankainen vene, juuri sellainen, jota hän oli ajatellut, ja sen oli seudun paras veneenrakentaja vasta samana syksynä saanut valmiiksi ja tervatuksi. Siihen hän vaihtoi oman veneensä maksaen välirahoja.

Eljas hankkiutui nyt kotimatalle, mutta kävi kuitenkin ensin kauppapuodissa varustamassa itsensä sekä perheensä joulua varten, ostaen muun muassa pienen viinalekkerinkin.

Tyytyväisinä kauppoihinsa ottivat sekä Eljas että hänen vaimonsa ehkä jonkun ryypyn liiaksi ja Bernt sai hänkin osansa.

Sitte he läksivät uudella veneellään purjehtimaan kotia päin.

Muuta painolastia ei veneessä ollut kuin hän itse, muija ja lapset sekä joulua varten hankitut tavarat.

Bernt istui mastonjuuressa, vaimo lähinnä seuraavan pojan auttamana piteli purjeen laskuköyttä ja Eljas itse piti perää, kun taas molemmat nuoremmat, kahdentoista ja neljäntoista vuotiaat pojat hoitelivat vuoron perään auskaria.

Heillä oli kahdeksan peninkulmaa avomerta kuljettavana, ja ulapalle tultuaan he kyllä huomasivat saavansa nyt jo ensimmäisellä matkalla koettaa veneensä kelpoisuutta. Tuuli yltyi vähitellen myrskyksi, ja kovassa aallokossa alkoivat vaahtoiset harjat taittua.

Nyt sai Eljas nähdä mikä vene hänellä oikeastaan oli; se selviytyi kuohuissa kuin merilintu, ottamatta vähääkään vettä, ja siitä hän päätteli, ettei hänen tarvinnut vähentää purjetta, mikä tavallisessa viisihankaisessa olisi ollut aivan välttämätöntä tällaisessa myrskyssä.

Päivemmällä hän näki vähän matkan päässä merellä toisen veneen miehistöineen, jolla oli neljä reiviä ulkona, kuten hänelläkin.

Se kulki samaa suuntaa kuin hänenkin veneensä, ja hän ihmetteli, ettei hän ollut sitä ennen huomannut.

Se näytti tahtovan purjehtia kilpaa hänen kanssaan, ja sen huomattuaan Eljas ei voinut olla lisäämättä viimeistäkin reiviä.

Nyt kiidettiin nuolen nopeudella eteenpäin ohi niemien, saarien ja luotojen, niin ettei Eljas mielestään koskaan ennen ollut moisella uljaalla purjehdusmatkalla ollut, ja vene osoittautuikin nyt maineensa mukaan parhaaksi veneeksi koko Ranenissa.

Meri oli sillä välin kiihtymistään kiihtynyt, ja pari mahtavaa aaltoa oli jo huuhtonut veneen yli. Ne syöksyivät sisään keulanpuolelta, missä Bernt istui, ja vyöryivät ulos tuulen alapuolelta veneen perältä.

Hämärän tultua tuo toinen alus oli pysytellyt ihan heidän veneensä rinnalla, ja he olivat jo niin lähellä toisiaan, että olisivat voineet heittää auskarin toisesta veneestä toiseen.

Täten purjehtivat he rinnan, aaltojen yhä kasvaessa mitä pitemmältä ilta kului.

Reiviä olisi oikeastaan ollut otettava sisään, mutta Eljas ei mielellään tahtonut kilpailussa antaa perään, vaan koetti jättää reivaamisen niin kauan kuin suinkin, nähdäkseen mitä aiottiin tehdä toisessa veneessä, jossa tällainen toimenpide oli yhtä välttämätön kuin heilläkin.

Vähän väliä kulki viinalekkeri miehestä mieheen, sillä jokaisen oli suojeltava itseään sekä kylmää että märkää vastaan.

Merenhohde, joka kimalteli mustilla aalloilla Eljaksen veneen vierellä, välkkyi vieläkin voimakkaampana vaahstoreunaisilla laineilla tuon toisen aluksen ympärillä, joka ikäänkuin merta kyntäen vieritteli tulikuohuja molemmille sivuilleen.

Kirkkaassa fosforivalossa hän saattoi erottaa köydenpääät toisessa veneessä. Hän näki myöskin selvästi laivamiehet, sadelakit päässään, mutta koska heidän veneensä tuulenpuoli oli häntä lähinnä, joutuivat he kaikki selin häneen, ja syvälle kallistuvan aluksen korkea reilinki esti häntä sitä paitsi näkemästä heitä.

Äkkiä syöksyi jättiläis-aalto, jonka valkoisen harjan Eljas jo kauan oli nähnyt välkähtelevän pimeässä, yli keulan, missä Bernt istui. Se sai veneen silmänräpäykseksi aivan kuin paikalleen seisahtumaan, koko runko jytisi ja huojui sen painosta, ja sitten se taas vyöryi ulos peränpuolelta, kun vene, oltuaan hetken miltei kumossa, taas suoristui ja sai vauhtia.

Sillä välin hän oli kuulevinaan tärisyttävän karjaisun toisesta veneestä.

Mutta vaaran mentyä ohi huudahti vaimo, joka piteli kuuttia, sydäntä vihlovalla äänellä: »Herra Jumala, Eljas, tuo aalto vei Martan ja Nilsin mukanaan.»

Nämä olivat heidän nuorimmat lapsensa, toinen yhdeksän, toinen seitsemän vanha. He olivat istuneet keulanpuolella Berntin vieressä. Eljas vastasi vain:

»Älä päästä kuuttia, Kaarina, tai menetät vielä useampia.»

Nyt ei auttanut muu kuin reivaaminen, ja sen tehtyään huomasi Eljas viisaimmaksi ottaa vieläkin yhden reivin, sillä myrsky raivosi yhä kovemmin; mutta jotta vene voisi väistää yhä korkeammaksi kasvavia

aaltoja hän ei kuitenkaan voinut purjetta vähentää enemmän kuin mitä oli ihan välttämätöntä.

Kävi kuitenkin niin, että purjepalasta oli vieläkin vähennettävä. Meri pyrskyi heitä vasten silmiä, ja Berntin sekä seuraavan veljen Antonin, jotka tähän asti olivat auttaneet äitiä kuutin hoidossa, täytyi nyt pitää kiinni puomista, mihin keinoon on turvauduttava silloin, kun vene ei enään kestä pienintäkään purjetta.

Vierusvene, joka hetken oli ollut näkymättömissä, sukelsi taas aalloista Eljaksen veneen viereen, vähennetyin purjein kuten tämäkin.

Mutta hän ei enää voinut oikein sietää sen veneen miehistöä.

Ne kaksi, jotka seisoivat puomin ääressä ja joiden kalpeita kasvoja hän vilahdukselta näki öljylakkien alta, näyttivät hänestä kuohujen kummallisessa valossa enemmän haamuilta kuin ihmisiltä, eivätkä ne puhuneet sanaakaan.

Vähän matkan päässä veneestään huomasi Eljas tuulenpuolella taaskin uuden hyökyaallon korkean valkoisen harjan, joka vyöryen syöksyi esiin pimeästä, ja hän varustautui ajoissa sitä vastaanottamaan.

Vene käännettiin keula vinosti sitä vastaan ja purjetta lisättiin mikäli mahdollista, jotta vene pysyisi vauhdissa ja siten väistäisi aaltoja.

Kohisten kuin koski syöksyi hyökylaine veneeseen, joka taasen hetkisen näytti olevan kumossa; mutta kun se uudelleen nousi, ei vaimo enää istunut laskuköyttä pitämässä eikä Anton seisonut puomin ääressä — aalto oli heidät molemmat pyyhkäissyt.

Tälläkin kertaa oli Eljas kuulevinaan saman kauhean karjunnan ilmassa; mutta samalla erotti hän selvästi vaimonsa äänen, joka tuskissaan huusi hänen nimeään.

Kun hän ymmärsi, että meri oli vienyt hänet, hän vain virkkoi:
»Jeesuksen nimeen».

Hänen olisi tehnyt mieli seurata vaimoan, mutta samalla hän tunsu, että hänen oli pelastettava mitä vielä lastista oli järeellä, Bernt ja molemmat toiset, kahdentoista ja neljäntoista vanhat poikansa, jotka vähän aikaa olivat hoitaneet auskaria, mutta nyt istuivat perässä hänen takanaan.

Berntin oli nyt yksin pidettävä puomista, ja hän ja isä auttoivat toisiaan minkä voivat.

Peräsinä Eljas ei uskaltanut hellittää; hän puristi sitä lujasti rautaisella kourallaan, joka jo aikoja sitte ponnistuksesta oli käynyt tunnottomaksi.

Tuokion kuluttua vierusvene taas sukelsi aalloista; se oli kuten äskenkin hetken ollut kadoksissa.

Nyt hän saattoikin paremmin nähdä rotevan miehen, joka istui perässä kuten hän itse. Miehen kääntyessä pisti selästä niskan alapuolelta esiin korttelinpituinen rautapiikki, jonka Eljas heti tunsu.

Mutta samassa hänelle myöskin oli selvinnyt kaksi asiaa: ensiksi, että itse meritursas se oli, joka veneenpuoliskossaan tuossa hänen rinnallaan purjehti johtaakseen hänet turmioon, ja toiseksi, että kyllä nyt oli niin sallittu, että tämä oli hänen viimeinen matkansa.

Sillä ken merellä ollessaan näkee meritursaan, hän on kuoleman oma.

Eljas ei puhunut tästä mitään pojilleen, jottei heidän mielensä lannistuisi, mutta hiljaisuudessa hän uskoi sielunsa Herralle.

Viimeisten tuntien kuluessa hänen oli myrskyn tähden täytynyt laskea alemmaksi. Nyt nousi sitäpaitsi lumipyry, ja hän ymmärsi saavansa odottaa aina aamuun asti ennenkuin näkisi maata.

Täten purjehdittiin yhä eteenpäin.

Vähän väliä perässä istuvat pojat valittelivat palelevansa, mutta sille nyt, aaltojen yhä huuhdellessa venettä ei voinut mitään, ja Eljas oli sitäpaitsi vaipunut muihin ajatuksiin.

Hänessä oli herännyt sanomaton kostonhalu, ja ellei hänellä olisi ollut nuo kolme poikaa pelastettavina, hän varmaan olisi äkkinäisellä käännöksellä koettanut upottaa tuon kirotun veneen, joka yhä ikäänkuin pilkalla pysyttelihe hänen vierellään ja jonka pahan aikomuksen hän nyt hyvinkin käsitti.

Jos rautapiikki kerran ennen oli voinut haavoittaa hirviötä, niin kai nytkin puukko tai rautakoukku siihen pystyisi; ja hän tunsu tahtovansa ilolla menettää henkensä, jos vain saisi antaa oikein tuhoavan iskun sille, joka oli riistänyt häneltä hänen rakkaimpansa tässä maailmassa eikä siihenkään vielä tyytynyt.

Kolmen, neljän aikaan yöllä huomasivat purjehtijat taasen pimeästä niin korkean vaahtopäisen hyökylaineen syöksyvän, että Eljas ensin luuli heidän joutuneen rantatyrskyjen keskelle.

Mutta pian hän huomasikin, että se taas oli jättiläisaalto.

Samassa oli hän selvästi kuulevinaan jonkun toisesta veneestä ilkkuen huutavan:

»Nyt viisihankainen kaatuu, Eljas!»

Aavistaen turmion tulevan virkkoi Eljas ääneen: »Jeesuksen nimeen» ja käski sitte poikiaan veneen kaatuessa kaikin voimin pitämään kiinni vaulovitsoista eikä hellittämään ennenkuin vene taas oli noussut aalloille.

Hän käski vanhemman pojan istumaan Berntin viereen, itse hän piteli nuorempaa vierellään, silittelipä kerran salaa hänen poskeaan ja katsoi, että hän piti lujasti kiinni vaulosta.

Vene ihan hautaantui kuohuihin, nousi sitte hitaasti keula edellä ja kaatui.

Kun se taas uudelleen köli ylöspäin kohosi aalloille, kelluivat Eljas, Bernt ja kaksitoistavuotias Martti vedessä pidellen kiinni vaulavitsoista. Kolmas veljeksistä oli jäänyt aaltoihin.

Nyt oli ensiksi saatava vantit toiselta puolen katkaistuiksi, niin ettei masto lyödä jyskyttäisi veneen alla, vaan pääsisi kohoamaan sen sivulle, ja sitten kapuiltava ylös heilahtelevalle veneelle ja lyötävä tappi sisään päästääkseen ilmaa virtaamaan ulos, niin että vene painuisi syvemmälle veteen ja siten paremmin pysyisi alallaan.

Kovien ponnistusten jälkeen tämä Eljakselle vihdoinkin onnistuikin, ja päästyään ensin itse veneen kölille hän auttoi toisetkin sinne.

Siinä he nyt istuivat pitkänä pimeänä talviyönä, polvet ja kädet kouristuksentapaisesti puristettuina vasten köliä, jota aallot kerta toisensa perästä huuhtoivat.

Jo parin tunnin kuluttua kuoli Martti uupumuksesta ja liukui alas mereen; isä oli koko ajan voimansa mukaan tukenut häntä.

He olivat kyllä useita kertoja koettaneet huutaa apua, mutta jättivät sen siihen huomattuaan, ettei siitä mitään hyötyä ollut.

Kyykötäessään siinä sitte kahden kölillä sanoi Eljas Berntille uskovansa, että hänkin tulisi seuraamaan äitiä, mutta että hän varmasti toivoi Berntin pelastuvan, jos tämä vain jaksaisi kestää kuin mies.

Sitte hän kertoi pojalleen meritursaasta, jota hän kerran oli pistänyt niskaan rautapiikkisellä atraimella ja kuinka tämä nyt kosti hänelle eikä hellittänyt, ennenkuin asia oli kuitattu.

Yhdeksän tienoissa aamulla alkoi päivä hämärästi sarastaa.

Silloin Eljas ojensi Berntille hopeakellonsa vitjoineen, jotka hänen oli täytynyt katkaista saadakseen kellon irti takkien alta.

Hän pysyi siinä vielä hetken, mutta päivän valjetessa huomasi Bernt, että isän kasvot olivat kuolonkalpeat, tukka oli monesta kohdin jakautunut, kuten kuoleman edellä usein käy, ja käsistä oli nahka hankaantunut pois hänen pitäessään kiinni kölistä.

Poika ymmärsi nyt, että isän loppu läheni ja koetti minkä merenkäynniltä saattoi päästä häntä lähemmäs tukeakseen häntä. Mutta kun Eljas tämän huomasi, sanoi hän: »Pidä vain lujasti kiinni, Bernt, Jeesuksen nimessä menen minä äidin luokse», ja näin sanoen hän heittäytyi taaksepäin aaltoihin.

Kun meri on saanut saaliinsa, se, kuten jokainen haaksirikossa ollut tietää, vähäksi aikaa tyyntyy.

Berntin oli nyt helpompi pysyä kölillä, ja päivä toi toivoa mukanaan.

Myrsky alkoi tyyntyä, ja päivän täydelleen valjetessa hän luuli tuntevansa seudut ympärillään ja huomasikin olevansa kotirantansa, Kvalholman edustalla.

Hän alkoi taasen huutaa apua, mutta parhaan toivonsa perusti hän kuitenkin virtaan, jonka hän tiesi vievän maihin erään aaltoja murtavan niemen kohdalta, missä siten oli tyven vesi. Vene ajelehtikin yhä lähemmäs rantaa, ja lopulta hän oli jo niin lähellä saarta, että sivulla uiva masto aaltojen noustessa ja laskiessa hankautui edestakaisin kalliota vasten.

Niin kangistuneet kun hänen jäsenensä istumisesta ja ponnistelemisesta olivatkin, hän kuitenkin suurella vaivalla pääsi pelastumaan rannalle, missä hän sai maston vedetyksi maalle ja veneen kiinnitetyksi.

Lappalaistyttö, joka yksin oleskeli talossa, oli parin tunnin aikana ollut kuulevinaan hätähuutoja, ja kun ne yhä jatkuivat nousi hän kalliolle katsomaan, mikä siellä oli.

Siinä hän näki Berntin rannalla ja ylösalasin kääntyneen veneen lyömässä edes takaisin kalliota vastaan. Hän juoksi heti venerantaan, työnsi vesille vanhan soutoveneen ja souti sen pitkin rantaa saaren ympäri Berntin avuksi.

Bernt makasi sitte tytön hoidonalaisena sairaana koko talven, eikä hän sinä vuonna voinut ottaa osaa kalastukseen.

Ihmisten mielestä hän myös tämän jälkeen oli hiukan omituinen.

Merelle hän ei koskaan enään halunnut, hän oli saanut siitä kyllikseen.

Hän meni naimisiin lappalaistytön kanssa ja muutti Malangeniin, missä hän sai maatilkun viljelläkseen ja nyt elää ja menestyy hyvin.

Neljäs luku.

MENNINKÄISSAARILLA.

Oli kesä. Susanna ja minä kävimme seitsemättätoista; oli päätetty, että me sinä syksynä pääsisimme ripille.

Juuri samana vuonna joutui isäni tuohon epätasaiseen riitaan paikkakunnan mahtavien — m. m. voudin ja papin — kanssa siitä, tulisiko meidän kauppapaikasta rannikkohöyrylaivan vakituinen pysähdyspaikka. Tästä kysymyksestä riippui isäni koko vastainen menestys, ja tämä riita, jota muuten mielenkiinnolla seurattiin koko piirikunnassa, oli vähitellen alkanut käydä hyvinkin katkeraksi.

Etupäässä tämän asian johdosta tuli vouti sinä kesänä käymään papin luokse, jolla yleensä oli sangen suuri vaikutusvalta näillä seuduin.

Ulkonaisesti eivät papin ja isän välit silloin vielä olleet rikkoutuneet, ja osoittaakseen tämän asianlaidan muillekin, kutsui pappi näihin aikoihin isääni pari kertaa pappilassa käymään.

Seurauksena tästä taas oli, että meitä, isääni ja minua eräänä kesäpäivänä kutsuttiin ottamaan osaa veneretkeen puolentoista peninkulman päässä oleville Menninkäissaarille.

Aikomuksena oli siellä ensin vähän aikaa kalastella ja sitte käydä viiliä syömässä Gunnarintalossa, joka vuokratilana kuului pappilaan.

Siinä oli aina jotakin juhlallista, kun papin valkoinen perhevene neljän miehen soutamana läksi ulos lahdesta, ja tavallisesti oli silloin rannalle kokoontunut joukko katselijoita. Sinä päivänä seiso i isäkin kaukoputkineen talonsa portailla. Hän oli itse kohteliaasti kieltäytynyt, mutta jottei isäntäväki loukkaantuisi, oli hän antanut minun lähteä mukaan.

Kajuutassa, jota lämmön takia pidettiin auki, istuivat papinrouva sekä voutilan pari naista, ja ulkona pappi ja vouti, kumpikin penkillään, imeskellen hopeahelaisia merenvahapiippujaan ja tuttavallisesti jutellen keskenään — he olivat nuoruuden ystäviä ylioppilasajoilta.

Susanna ja minä sekä tilaisuutta varten koreaksi puettu trondjemiläinen sisäpiika olimme sijoitetut avaraan keulaan.

Papinrouva tahtoi valvoa ainakin sitä osaa taloan, jonka hän oli tuonut mukanaan sangen painavassa

ruokavasussa, joka todellakin oli kuin siirrettävä ruokasäiliö. Laiha papinrouva raskaine ruokavasuiheen täytti kokonaan toisen penkin, kun taas molemmat toiset naiset tärkättyine pukuineen anastivat ahtaan kajuutan koko muun tilan.

Merellä ei liikkunut pienintäkään tuulenhenkäystä, ja Länsivuonolla kohoili pitkiä kimaltelevia maininkeja. Se lepäsi päivänpaisteessa tyynenä kuin sankari taistelun jälkeen. Ihmeellisen kuulakkaan ilman läpi saattoi silmä yli tunturiharjanteiden nähdä kauas aivan kuin ikuiseen avaruuteen, ja siniselle merenpinnalle loihti kangastus — ylösalasin käännetty tunturi, jonka juurella näkyi talo sekä pari vettä purskuttavaa valaskalaa — esiin ihmeellisiä satunäytelmiä.

Silloin tällöin tuli meitä vastaan merilintu keinuen kimaltelevalla mainingilla, ja vanavedessä teutaroi jokunen delfiini.

Vähää ennen päivällistä saavuimme Menninkäissaarille ja rupesimme heti kalastelemaan tyynessä vedessä. Ruokavasusta huolimatta oli näet päätetty, että meidän ensin oli itse hankittava itsellemme päivällinen.

Saarien ulkorannalla pauhasivat mainingit tyynenä kesäpäivänä muodostaen valkoisia vaahtoharjaisia hyökyaaltoja ja paeten taasen sylimäärin ulapalle joka kerta kun meri veti syviä, säännöllisiä henkäyksiään.

Vilkaana kuten aina kumartui Susanna veneenlaidan yli, niin että kiharat melkein koskettelivat hänen omaa kuvaansa vedessä, katsellakseen kirkkaassa vedessä viidentoista, vieläpä kahdenkymmenenkin sylen syvyydellä uiskentelevia kaloja, jotka vaaleanvihreätä pohjaa vasten luikkivat läpi kaislikon ja parvissa kokoontuivat kaksinkertaisilla koukuilla varustettujen siimojen ympäri, joilla vanhemmat joukostamme usein saivat kaksikin kalaa kerrallaan.

Innoissaan kutsui hän minua umpisokeaksi joka kerta kun en nähnyt juuri sitä kalaa, jota hän tarkoitti. Ja olinhan minä kyllä likinäköinenkin, mutta yhtä varma on, että Susannan pieninkin liike kiinnitti minun mieltäni enemmän kuin kaiken maailman kalat.

Luonto ympärillämme oli todellakin hurmaava. Valkea perhevene keinui aivan kuin ilmassa riippuen, oman kuvansa yläpuolella. Gunnarintalokin oli aivan kuin veteen upotettu, alapuolella peltotilkku ja yläpuolella sekä ympärillä koivikkoja. Päivän helteestä ihan kosteaksi käyneen ilman täytti niin voimakas lehväntuoksu, että sentapaista täällä etelämpänä tapaa ainoastaan sateen jälkeen.

Vajaassa tunnissa oli meillä sankko täynnä kalaa, ja kun se riitti keitoksi, niin laskimme maihin.

Ruohikolle talon edustalle oli papinrouva sillä aikaa antanut kantaa pöydän, jolle oli levitetty hieno damastiliina ja kannettu useita viilipytyjä. Marjapuuroakin oli keitetty ja pöydälle oli kannettu ruokavasusta herkkuja niin paljon kuin siihen mahtui.

Viini ja muut väkevät ruuat panivat voudin pään lopulta vähän pyörälle. Papinrouvan suureksi kauhuksi hän kertoi, että pappi, niin ankarana ja harmaatukkaisena kuin hän siinä nyt istuikin, nuorena oli ollut hyvinkin iloinen vekkuli ja että he molemmat yhdessä olivat keksineet monta hullua kepposta.

Kun hän huomasi puhuneensa liikoja, esitti hän asiaa parantaakseen vakavan maljan, toivoen koko piirin puolesta, että pappi voittaisi vehkeilevän naapurinsa kaikki juonittelut — tässä keskeytti hän puheensa

huomatessaan papin luovan merkitsevän katseen minuun, joka istuin pöydän päässä — ja lopetti sitte muutamalla tyhjällä sanalla, joiden oli tarkoitus lieventää hänen puheensa kokonaisvaikutusta.

Tunsin miten kylmä hiki nousi otsalleni ja olin varmaankin kuolemankalpea.

Isäni tähden arvelin olevan parasta, etten ollut asiasta tietävinänikään, mutta ruoka tarttui kurkkuuni, niin etten enää jaksanut nielaista palaakaan.

Vilkaisin Susannaan; hän oli hehkuvan punainen.

Synty hetken hiljaisuus, jolloin jokainen varmaan itsekseen mietti tapahtumaa, kunnes kesäpäivän väsymys valtasi mielet ja pappi ja vouti, jotka molemmat olivat tottuneet pieneen päivällisuneen, ehdottivat tunnin lepoa, jolloin jokaisen oli etsittävä itselleen varjoisa lepopaikka.

Sen jälkeen, mitä pöydässä oli tapahtunut, tunsin itseni kovin onnettomaksi. Seurassa oli ilmennyt niin loukkaava käsitys isästäni, että yhdessäolo heidän kanssaan oli minulle suuri kidutus.

Vähän matkan päässä talosta vietti mäkirinne alas kapeaan, pieneen laaksoon, jonka molemmin puolin kohosivat koivua ja pajua kasvavat harjut, ja sen läpi kiemurteli piikivien lomitse peilikirkas kimmeltävä pieni puro, jossa silloin tällöin välähti joku taimen.

Toisten nukkuessa minä läksin kävelemään puroa pitkin ja heittäydyin maahan yksinäisyydessä hautoakseni suruani.

En tiedä miten kauan olin siinä maannut, mutta kun katsahdin ylös, näin Susannan syvästi liikutettuna istuvan vierelläni.

Hänen mielestään he olivat olleet kovin pahoja minulle, hän sanoi, ja kerta toisensa jälkeen hän sitte mitään puhumatta pyyhkäsi hiukset otsaltani, aivan kuin hän ei olisi voinut nähdä minun olevan suruissani.

Tuossa pienessä kätösessä oli lämpöä, ja hänen itkun kanssa taistelevissa kasvoissaan oli ilme, jota minun rakkautta janoava mieleni ei voinut vastustaa.

En tiedä miten kävi, mutta muistan, että seisoin siinä painaen häntä lujasti rinnoilleni, poski hänen poskeaan vastaan ja rukoillen häntä pitämään minusta vain hiukkasen, niin pitäisin minä hänestä niin sanomattomasti koko elämäni ajan.

Muistan myöskin hänen vastanneen tähän myöntävästi ja että me molemmat siinä itkimme.

Hetken perästä seisoimme taas hymyillen käsi kädessä katsellen toisiamme.

Samassa syntyi meissä molemmissa uusi ajatus: että me siis nyt olimme kihloissa.

Susanna oli ensimmäinen, joka tästä huomautti ja lisäsi, luoden uskolliset syvät sinisilmänsä vakuuttavasti minuun, että tästälähin minun aina oli muistettava, että hän piti minusta, olivatpa toiset minulle sitte miten pahoja tahansa.

Kuulimme toisten huutelevan meitä ja — mikä ei koskaan olisi aikaisemmin samana päivänä päähämme juolahtanutkaan — Susanna kiiruhti yksin vähän matkaa edeltäpäin, niin että kumpikin meistä erikseen

saapui seuramme luo.

Aurinko loisti jo korkealla taivaalla, kun seuraavan päivän aamupuolella Kainulais-Anna, kuten hänen oli tapana lapsuudestani asti, ravisti minut hereille kertoen, että isäni aikasin aamulla oli matkustanut Tromssaan. Hän oli ennen lähtöään käynyt huoneessani ja takaisin tultuaan sanonut minusta, että »poikaparka hymyili unessaan ja oli niin onnellisen näköinen.»

Hyvin harvoin tapahtui, että sain isältä osakseni jonkun ystävällisen sanan, ja siksi nämä sanat jäivät mieheeni.

Tuo edellämainittu höyrylaivariita painoi raskaasti isäni mieltä; hän tahtoi nyt koettaa viimeistä keinoa: saada asian sanomalehdissä perinpohjin pohdituksi, ja tätä varten hän lähti Tromssaan kääntyäkseen henkilökohtaisesti jonkun lakimiehen puoleen.

Näistä talon asioista minä en kuitenkaan mitään tiennyt

Viides luku.

RIPILLEPÄÄSY.

Tällä kannalla olivat asiat vanhempaimme välillä, kun Susanna ja minä syksyllä pääsimme ripille.

Koska minut liian myöhään oli ilmoitettu rippikouluun, määrättiin että minä, paitsi yhteisissä kuulusteluissa maanantaisin kirkossa, kävisin myöskin perjantaisin pappilassa yksityisesti lukemassa.

Omalla lyhyellä tavallaan piti isäni minulle ennen pappilaan menoani pienen puheen, jolloin hän sanoi toivovansa, etten tuottaisi hänelle häpeätä papin edessä.

Tuo opetus ylhäällä papin lukuhuoneessa oli minulle jotakin aivan uutta ja vaikutti suuresti henkiseen kehitykseeni. Kookas, harmaapäinen mies leveine, tarmokkaine kasvoineen, paksut hopeakehyksiset silmälasit työnnettyinä otsalle tuuheitten kulmakarvojen yläpuolelle, istui sohvassa, iso merenvahapiippu suussa ja selitti asioita minulle, joka juhlavaatteisiin puettuna tarkasti kuunnellen istuin häntä vastapäätä pöydän toisessa päässä.

Minulle kävi vähitellen yhä selvemmäksi, että papin täytyi olla läpeensä rehellinen ja totuutta rakastava mies, mutta samalla kova ja ankara; sillä hän puhui alituisen velvollisuuksista, sanoen, ettei armo suinkaan ole annettu meille siksi, että pääsisimme velvollisuuksista vapaiksi.

Joskus hän myöskin saattoi ruveta selittämään asioita, jotka tuskin kaikki olivat minulle tarkoitettut; hän yritti silloin tavallisesti kumota kaikenlaisia epäilyksiä uskonasioissa erittäinkin mitä tuli ihmeisiin, jotka hän mielellään selitti luonnonmukaisesti. Hän saattoi tällöin osoittaa erinomaista kekseliäisyyttä sommitteluissaan, ja usein luulin huomaavinani hänen tarmokkaissa kasvojenpiirteissään sellaista, jota olin nähnyt Susannankin luonteessa.

Pienet, sirot kätensä ja hienon, sopusuhtaisen vartalonsa oli Susanna, nähtävästi perinyt isältään sekä sen

lisäksi tuon omituisen päänheiton milloin hän tahtoi antaa sanoilleen tavallista enemmän pontta. Mutta Susannan luonteessa oli samalla jotain lämmintä, melkeinpä tulista, sellaista, jolle isän silmissä ilmenevä kirkas, kylmän järkevä katse oli vallan vieras.

Pappi kiitti minun ajatuskykyäni, mutta usein hän suuresti nöyryytti minua väittämällä, että minun oli tapana karttaen luoda katseeni maahan, mistä tavasta minun välttämättömästi oli luovuttava. Epäilemättä hän luuli minun olevan ylenmäärin ujon tai myöskin kärsivän isäni ja hänen välisestä suhteesta.

Asian todellinen laita oli kuitenkin se, että hänen jääkylmät tai harmaan terävät silmänsä lakkaamatta tuijottivat minuun, aivan kuin niiden katse olisi tunkeutunut ihan lävitseni jaoitellen minut kappaleiksi kuin apelsiinin, lopuksi kaivaen esiin Susannan ja minun välisen salaisuudenkin.

Tunsin itseni kavaltaajaksi, joka petin hänen luottamuksensa, ja kuvittelin tuskissani, miten hän kerran, saatuaan tietää kaiken, ajattelisi minusta, joka keskellä ripillepääsyvalmistuksiani olin voinut istua hänen edessään valheellisena ja röyhkeänä.

Sitä paitsi alkoi minulle katkismusta lukiessani käydä yhä selvemmäksi, että Susannan ja minun suhteessamme oli jotakin kieroaa, niin kauan kuin salasimme sitä hänen vanhemmiltaan; ja kuitenkin aijoin nyt, tämä ilmeinen synty sydämmelläni, kylmäverisesti ja ehdoin tahdoin polvistua Jumalan armopöydän ääreen.

Nämä omantunnon epäilykset seurasivat minua kotonakin ollessani ja kävivät minulle lopulta todelliseksi kidutukseksi. Kaikki synnit — niin olin lukenut katkismuksesta — voidaan anteeksi antaa, paitsi syntiä Pyhää Henkeä vastaan.

Mitä enemmän mielikuvitukseni hautoi tätä salaperäistä rikosta, joka oli ulkopuolella taivaan armoa ja jota Jumala siis ei voinut anteeksi antaa, sitä voimakkaammaksi kasvoi minussa kauhistuttava pelko siitä, että se synty, johon nyt ehdoin tahdoin ja kylmäverisen harkinnan jälkeen olin antautua, kuului ehkä juuri tällaisiin anteeksiantamattomiin.

Epäilykseni koski erittäinkin pyhää ehtoollista, jonka siten empimättä ja tahallani häpäisisin peittääkseni petokseni sitä miestä kohtaan, joka sen minulle tarjosi.

Turhaan koetin vapautua näistä ajatuksista tai ainakin lykätä ne syrjään ripillepääsyn edelliseen päivään.

Mieleni kävi päivä päivältä yhä tuskallisemmaksi; ja kiihoittunut mielikuvitukseni loi eteeni kuvia, jotka eivät enää olleet tahtoni alaisia, vaan syöksivät minut helvetinpelon kaikkiin mahdollisiin kauhistuksiin.

En uskaltanut yrittääkään puhua näistä asioista Susannalle, vaikka se olisikin mieltäni rauhoittanut; sillä niin kauan kun hän ei tiennyt, että se mikä nyt oli täyttymässä, oli syntiä, hän ei myöskään ollut osallinen siihen, ja mieluimmin kannoin taakkaani yksin kuin syöksin hänetkin syntiin.

Jos viime hetkessä ilmaisisin kaikki ankaralle papille, niin — puhumattakaan siitä sietämättömästä häpeästä, jonka tällaisen lasten välisen kihlauksen ilmaiseminen meille molemmille tuottaisi — olisi seurauksena siitä vain se, että kadottaisin Susannan, ja siihen en uskaltanut tehdä itseäni syypääksi ilman hänen suostumustaan. Koko asia muodostui minulle siten vähitellen mahdottomuuksien ympyräksi, josta ulospääsy oli suljettu ja pelastus mahdoton.

Kahtena viimeisenä maanantaina, jolloin olimme kirkossa papin kuulusteltavina, katsoin usein vakavasti Susannaan. Hän seisoj siinä terveenä, hymyilevänä ja tarkkaamattomana; hän ei mitään aavistanut eikä siis voinut minua auttaa.

Ripillepääsyn edellisenä päivänä kasvoi levottomuuteni kuumeentapaiseksi tuskaksi, jonka valtaamana monasti olin kuin järjiltäni ja tunsin itseni sanomattoman onnettomaksi.

Lopulta tuntui minusta, että olin uhraamaisillani autuuteni Susannan tähden. Kauhistuneena säikähdin yöllä unestani, jossa olin nähnyt itseni polvistuneena alttarin ääreen Susannan rinnalla — hän oli niin viattoman näköinen ja niin yliluonnollisen kaunis — ja pappi seisoj siinä, kasvoissaan tuomiopäivän ankaruus, aivan kuin tietäen, että paraikaa yksi sielu oli hukkumaisillaan ja että hän ehtoollisleipää antaessaan pani Herran tuomion täytäntöön.

Eräänä toisena yönä heräsin siihen, että mielestäni joku ilkkuen nauroi sänkyni alla, ja olin siinä varmassa uskossa, että paholainen ison käärmeen hahmossa kiemurrellen makasi siinä vaanien minua. Kauhusta sykähävin sydämin piilouduin patjoihin, kunnes aamun sarastaessa kuulin ihmisten liikkuvan pihalla, jolloin uskalsin nousta paetakseni makuuhuoneesta.

Koitti sitte ripillepääsypäivä.

Aamulla ennen kirkko-aikaa pukeuduin uusiin mustiin vaatteisiini seisoen kuvastimen edessä sinisessä salissa, johon äitini oli ollut suljettuna sairautensa pitkinä vuosina. Läpi pieniruutuisten ikkunoitten näin minä veneen toisensa perästä täynnä juhlapukuista rippinuorisoa ja heidän vanhempiaan kirkkaana syyspäivänä soutavan lahteen ja laskevan maihin joko meidän laiturillemme tai pappilan rantaan.

Tämä juhlallinen näky täytti minut yhtäkkiä epätoivolla. Ajattelin, että nämä kaikki saattoivat päästä Jumalan autuuteen yhtä helposti, kuin he nyt tyynenä pyhäaamuna soutivat auringonpaisteiseen lahteen, kun taas minulla yksin ei ollut mitään autuuden toivoa.

Samassa johtui mieleeni, että minä täällä synkässä, henkisesti pimeässä kodissani aina lapsuudestani asti olin sisimmässäni kantanut tunnetta siitä, ettei onni ja autuus ollut minua varten ja että kaikki se todellinen onni ja ilo, mikä tähän asti oli osalleni tullut, oikeastaan oli ollut vain pappilasta lainattua päivänpaistetta.

Tuo kuolemansynti omallatunnollani en Susannaakaan voinut saada muuta kuin lainaksi siksikun kuolema tuli, jolloin meidän oli erottava ja minun oli palattava niiden pahojen henkien luo, jotka elämäni ensimmäisestä hetkestä asti olivat minut ikäänkuin omakseen anastaneet.

Minä käännyn seinään päin ja purskahdin itkuun.

Kun taas hetken perästä aijoin jatkaa pukeutumistani ja katsahdin kuvastimeen, saatoin pelkäämättä, vieläpä levollisenakin kiinnittää katseeni tuohon lapsuuteni näkyyn: ruusua kantavaan naiseen, jonka näin seisovan takanani huoneen avonaisessa ovesta, kalpeana ja surullisesti katsellen minua, kunnes hän yhtäkkiä taas hävisi.

Kellot alkoivat soida ja kansa virtasi kirkkoon. Sinä päivänä oli myös Kainulais-Anna sekä muu talon väki lähdössä sinne. Isä seurasi minua ja tervehti kohteliaasti pappia, kun he ohimennen tapasivat toisensa kirkon ovella.

Edellisenä maanantaina oli määrätty, missä järjestyksessä rippilasten tuli seisoa kirkossa. Minun piti olla etumaisena poikain puolella, ja Susannan tyttöjen.

Ensimmäinen virsi oli jo veisattu, kun Susanna äitinsä seurassa tuli kirkkoon, täysikasvuisten tapaan puettuna mustaan silkkihameeseen, kaulassa ja käsivarsilla pitsit ja rinnalla kultakoriste. Hän jäi istumaan papinpenkkiin äitinsä viereen, kunnes vaikuttava saarna oli lopussa.

Olin luultavasti kovin sairaan ja rasittuneen näköinen, sillä alkaessaan kuulustelunsa minusta keskeytti pappi yhtäkkiä kysymyksensä ja katsoi minuun ikäänkuin kysyen mikä minua vaivasi.

Vastasin oikein, ja nyökyttäen minulle päättään hän kääntyi sitte Susannan puoleen, joka seiso i kädet ristissä ja silmät maahan luotuina, itkettyneenä, ja jännityksestä hieman kalpeana.

Isän kuulustellessa katsoi Susanna häneen noilla siunatuilla sinisillä silmillään niin luottavaisesti ja uskollisesti, ettei saattanut epäilläkään hänellä sinä hetkenä olleen pienintäkään syntiä omallatunnollaan.

Kun kuulustelu oli päättynyt ja pappi siirtyi seuraavalle riville, hymyili Susanna minulle keventyneenä, mutta samalla vakavasti, kuin olisin minä ollut isän rinnalla toinen ystävä, johon hän tällä hetkellä saattoi turvautua.

Katsoin häneen niin usein kuin sen huomaamatta saato i tehdä; hän seiso i siinä solakkana ja sorjana, tuuhea tukka täysikasvuisten tavoin pääl aella.

Silloin tällöin hänkin vilkaisi minuun, mutta minä aina vältin hänen katsettaan.

Minulle oli jokainen hänen silmäyksensä vain uusi synti, samoin kuin jokainen pyhä sana, minkä kuulin, lisäsi minun syntitaakkaani eikä minulle siten mitään siunausta tuottanut.

Jumalanpalvelus kesti kauan, ja hermostunut jännitys vaikutti kuten niin usein myöhemminkin elämässäni, että päätäni alkoi huimata ja kaikki silmiäni edessä musteni tummiksi pilkuiksi. Minne ikinä katseeni loin, ilmestyi kauhistukseksi musta pilkku, ja tuskissani ajattelin, että tämä ehkä onkin jo kirouksen alku.

En enään uskaltanut Susannaan katsoa, jotten häneenkin saattaisi mustaa merkkiä, enkä voinut olla tarkastamatta lattiaa jalkojen alla nähdäkseni, oliko ehkä siihenkin jäänyt mustia jälkiä.

Ajattelin merimiestä, joka Vaagenin kirkossa oli lumonnut papin tyttären ja jonka omatunto oli pakottanut lähtemään kirkosta papin lukiessa siunausta, kun sitä vastoin minä olin tuomittu jäämään paikoilleni.

Muistan vain hämärästi, että kun lupaus oli tehty, pidettiin taaskin puhe ja laulettiin muutamia virsiä.

Kun sitte vihdo i kuljin kotiinpäin isäni rinnalla, joka huolestuneena tuki minua, oli viimeinen muistoni kaikesta tapahtuneesta se, että Susanna, joka varmaankin oli huomannut minun olevan sairaana, jumalanpalveluksen loputtua oli katsonut minuun juuri samalla tavalla kuin aamulla tuo nainen ruusuineen — hiljaa ja surunvoittoisesti, aivan kuin se, joka tahtoo auttaa mutta ei voi.

Luultavasti oli isäni varoitus, etten häntä papin edessä häpäisisi, suuressa määrin auttanut minua viimeiseen asti pysymään pystyssä; sillä samassa kun tulimme kotiin menin tainnoksiin ja jouduin vuoteen omaksi. Isäni, joka nyt täydellä todella alkoi pelätä tilaani, lähetti heti paikalla lääkäriä noutamaan.

Kun lääkäri seuraavana päivänä saapui luokseni, makasin minä rajuissa kuumehoureissa.

Mielikuvitukseni kuohui yli äyräittänsä kuten virta, josta kaikki sulut ovat poistetut, ja mielessäni myllersi mitä sekavimpia mielikuvia.

Minusta tuntui kuin vuoteeni ympärillä tanssisi päätään nyökäyttäen joukko helvetinhenkiä, joista yksi kantoi kädessään pitkää sinetillä varustettua tuomiokirjettä, ja Kainulais-Anna mulkoili tuijottavilla silmillään, Susannan katsellessa minuun tuskallisesti, aivan kuin hänellä ei olisi ollut valtaa pelastaa minua kadotuksesta.

Sen mukaan minkä myöhemmin sain asiasta tietää, oli lääkäri ensin arvellut minun sairauteni olevan hermokuumeetta, mutta eräänlaiset taudinoinneet sekä omituiset hourailuni, joista Kainulais-Anna, jolla oli omat ajatuksensa asiasta, piti välttämättömänä kertoa lääkärille, saivat tämän kokonaan muuttamaan mielipiteensä.

Hän oli hoitanut äitiäni tämän mielisairaana ollessa ja nyt hän huomasi pojassa saman käsityksen tuosta naisesta ruusuineen ja saman pelon joutua pahojen henkien valtaan.

Kolme viikkoa tämän jälkeen minä taasen olin jalkeilla, vaikkakin kalpeana ja heikontuneena pitkällisen, kovan hermokohtauksen jälkeen.

Synnintaakkani koko painava myllynkivi oli kuin poisnostettu rinnastani ja saatoin ilman omantunnon epäilyksiä käydä Herran Ehtoolliselle.

Olin mielestäni oikein arvokas henkilö lähtiessäni seuraavana pyhänä mustaan hännystakkiin puettuna pappilaan ripillepääsyn jälkeen tavalliselle vieraskäynnille.

Susanna istui — hiukan kuin komeillakseen minun edessäni — täysikasvaneen naisen tavalla oman ompelupöytänsä ääressä ikkunan edessä olevalla korokkeella. Papinrouvan mentyä viinimarjamehua ja leivoksia hakemaan, täytyi minun hänen pyynnöstään pikimmältään käydä katsomassa hänen kallisarvoista pöytänsä kaikkine laatikkoineen; tarkastelin sekä etumaisia että salalaatikoita, jotka tulivat näkyviin kun hän veti pois edelliset.

Eräässä salalaatikossa, jonka hän veitikkamaisesti hymyillen avasi, mutta salamannopeudella taas sulki äidin tullessa sisään, oli parin vanhan lapsuudenajalta minulle tutun paperilapun vieressä vaskisormus lasikivineen, jonka kerran olin hänelle antanut.

Lähtiessäni pappilasta sykähteli sydän ilosta rinnassani; sillä odottamattani oli minulla ollut Susannan kanssa kohtaaminen, jolloin hän oli ilmaissut minulle uskollisuutensa paljoa voimakkaammin, kuin minkään suullisen vakuutuksen kautta.

Olin ruvennut ajattelemaan, että jotakin erikoista viime aikoina oli tapahtunut kotonani; sillä isäni tyly, jäykkä kohtelutapa oli huomattavasti muuttunut. Muun muassa hän lahjoitti minulle kaksipiippuisen pyssyn hylkeennahkakotelossa sekä sen lisäksi vielä kellon ja ehdotti aivan itsestään, että minä nämä päivät ennen poislähtöäni saisin käyttää Jens-renkiä sekä soutovenettä, milloin minua vain halutti lähteä kalastelemaan tai metsästämään.

Kun lääkäri eräänä päivänä tuli meille ja pyysi saada seurata minua huoneeseeni, selveni minulle mikä oli

tapahtunut.

Kaljupäinen, tanakka pieni tohtori karkeassa takissa ja teräskehyksiset lasisilmät tylppänenällä oli yksi noita vuoristoseutujemme karaistuja lääkäreitä, jotka pitivät kunnianaan liikkua matkoilla missä ilmassa hyvänsä. Hän oli aina mitä parhaimmalla tuulella tullessaan sisään suoraan rajuilmasta.

Hän oli järkähtämätön, lujaluontoinen mies, jonka sanat ehdottomasti herättivät luottamusta, mutta hänessä oli samalla jotakin lämmintä ja vilpitöntä, joka milloin hän vain itse tahtoi teki hänet hyvin miellyttäväksi. Hän oli perhelääkärinä sekä meillä että pappilassa ja molempien perheitten uskottu ystävä.

Kun tulimme ylös ullakkohuoneeseen, pyysi hän minua istumaan häntä kuuntelemaan; itse hän tapansa mukaan etsi itselleen sopivan kävelyalan lattialla, missä hän puhuessaan, kädet selän takana, käveli edestakaisin.

Hän oli — virkkoi hän — tarkkaan punninnut, salaisiko hän minulta sen, mikä hänellä oli sydämellään, vai puhuisiko siitä minulle suoraan; hän oli nyt kuitenkin päättänyt puhua, koska paranemiseni riippui siitä, olinko itse täysin selvillä sairaudestani.

Viimeinen sairauteni oli nimittäin ainakin osaksi ollut ilmaus siitä taipumuksesta mielisairauteen, joka äidin puolelta oli kulkenut perintönä jo monessa polvessa. Että se nyt oli minussa puhjennut oli kyllä aiheutunut siitä, että liiaksi olin antautunut kaikenlaisiin mielikuvituksiin sekä myöskin siitä tyhjäntoimittajan elämästä, jota hän tiesi minun aina kotonani viettäneen.

Ainoa varma keino estää tämän taipumuksen kehittymistä oli varmaan päämäärään tähtäävä työ, esimerkiksi luvut, joihin hän luuli minulla olevan taipumusta, ja sen lisäksi terveet elämäntavat, kävelyt, kala- ja metsästysretket, toverit ja hyvät pyrinnot; mutta kaikenlainen vetelehtiminen tuli minun jättää, kaikki jännittävät romaanit ja sairaaloiset haaveilut. Hän oli puhunut isäni kanssa ja ehdottanut sopivana valmistuksena tuleville luvuilleni lähtöä Trondenæsin seminaariin, mikä matka samalla tuottaisi nykyiselle elämälleni välttämättömän vaihtelun.

Kun lääkäri hetken kuluttua poistui, jäin istumaan, sydän syvästi liikutettuna.

Että täten olin päässyt selville itsestäni ja löytänyt oman arvoitukseni ratkaisun, oli sanomattomasti keventänyt mieleni; voin sanoa, että se oli merkkitapaus elämässäni.

Tuo henkisen sairaaloisuuden tunne, joka hiljaisena mielenahdistuksena, jonkinlaisena onnettomuuden aavistuksena aina siitä asti, kuin saatan muistaa, oli piillyt sydämeni syvyydessä, joskin yhdessä-olo Susannan kanssa valoisina kesäaikoina oli sitä hetkeksi hälventänyt — se ei siis ollutkaan synnin tuntoa, ei pahanteon taakkaa, ei mikään salaperäinen, hämärä poikkeus luonnon kaikesta muusta järjestyksestä, vaan ainoastaan tauti, yksinkertaisesti vain tauti, joka oli parannettavissa sopivalla luonnollisella hoitotavalla.

En olisi uskonut kenenkään saattavan ilostua kuin onnensanoman saaja kuullessaan, että hän on hullu tai ainakin helposti voi tulla hulluksi; mutta nyt tiedän, että tämäkin on maailmassa mahdollista.

Rukoilin nyt mielestäni ensimmäisen kerran vapaalla ja luottavaisella sydämellä Jumalaa, johon siis olin samassa suhteessa kuin muutkin ihmiset tai jota, jos siinä jotakin eroa oli, minä olin vieläkin lähempänä siksi, että olin tällainen sairas raukka.

Tuntui siltä, kuin Jumalan aurinko, pitkän, raskaan sadepäivän jälkeen taas loistaisi minulle. Rukoilin itseni puolesta, Susannan ja isäni puolesta, ja nauttien tästä uudesta varmasta suhteestani Jumalaan, rukoilin yhä edelleen, ensin jokaisen puolesta erikseen kotona ja pappilassa, sitte lukkarin ja vihdoin muitten puutteessa aivan kuin kirkossa kaikkien sairaitten ja kärsivien puolesta, joiden joukkoon minä nyt, sydämeni pohjasta iloisena, itsekin lukeuduin.

Kuudes luku.

LUKKARIN LUONA.

Oli kaksi päivää jälellä siksikun minun oli matkustettava Trondenæsiin jahdilla, joka oli valmiina lähtemään pohjoiseen.

Neuvotonna miettiessäni keinoa päästä Susannan puheille vielä kerran ennen lähtöäni, saapui lukkarilta sana, että minä välttämättömästi tulisin käymään hänen luonaan seuraavana päivänä täsmälleen klo 11; myöhemmin hän ei ollut kotona.

Samana aamupäivänä kun tämä kutsu saapui, oli Susanna käynyt lukkarilassa. Hän oli sanaakaan sanomatta istunut pöydän ääreen, kasvot käsien peitossa.

Kun säikähtynyt lukkari sitte alkoi tutkistella sydänpäpkinsä joksi hän nyt huolissaan tyttöä nimitti — oli hän vihdoin kohottanut kyyneltyneet silmänsä ja sanonut itkevänsä siksi, että hän oli niin kovin, niin perin onneton.

»Mutta miksikä niin, rakas Susanna?»

»Siksi», puhkesi hän äkkiä puhumaan, »siksi että David pitää minusta ja minä hänestä, ja me olemme kihloissa, mutta kukaan ei saa siitä tietää paitsi Te, lukkari — ja ettehän Te tahdo meitä ilmaista?»

Tätä kysyessään hän heittäytyi itkien tytön tunnustuksesta säikähtyneen ja hämmentyneen lukkarin kaulaan, joka kuitenkin jo tunsu itsensä voitetuksi, ennenkuin hän edes oli selvillä siitä, minkä asian puoleen hän antautui.

Hän asetti Susannan taas istumaan, puhutteli ja lohdutteli häntä, kunnes hänessä itsessään alkoi kypsyä viisas vastaus, että näitä kahta lähestyvää eron vuotta meidän nyt oli käytettävä koetusvuosina, ja että meidän sillä ajalla siis ei pitäisi toisillemme kirjoittaa.

Sen sijaan oli lukkarin kuitenkin luvattava, että me seuraavana aamupäivänä saisimme edes hetkisen tavata toisiamme, tehdäksemme viimeisen sopimuksen ja jättääksemme toisillemme jäähyväiset; vielä lupasi lukkari minun poissaollessani kertoa Susannalle kaikki, mitä hän minusta sai kuulla.

Kun seuraavana päivänä tulin lukkarin luokse, tapasin hänet istumassa keinutuolissaan hyvin vakavana ja miettiväisenä, käsivarret polviin nojautuneina ja tuijottaen alas hiekalla peitetyille lattialle, jolle ikäänkuin juhlaa varten oli sirotettu kuusenhavuja.

Minun tuloni ei näyttänyt häiritsevän häntä hänen mielteissään, vaikkakin pieni päännökökyys minun sisäänastuessani osoitti, että hän kuitenkin oli huomannut minut.

Hän heilutteli viuluansa hitaasti edestakasin kädessään, joka heilahdukselta sitä hiljaa näpäyttäen, niin että se muistutti vienoa kirkonkellojen soittoa. Hänen lempeät harmaat silmänsä katselivat mieltien ja tutkien minua, ikäänkuin hän nyt vasta olisi ensi kerran minut nähnyt, ja hieno hymy todisti, ettei hän ollut aivan tyytymätön tutkimisensa tulokseen.

Kohta sen jälkeen ilmestyi varjo ovelle ja hämmästykseni astui Susanna sisään.

Hän tuli nopeasti ja punastuen suoraan luokseni, ja tarttuen käteeni hän sanoi:

»Rakas David, lukkari tietää kaiken; hän on sallinut meidän täällä sanoa toisillemme jäähyväiset.»

»Niin, sen olen kyllä tehnyt, lapseni», virkkoi lukkari, »mutta vain lyhyet, koska Susanna sitä niin hartaasti pyysi, ja siksi, että te molemmat tietäisitte mitä minä, tätä asiaa tarkoin punnittuani, siitä ajattelen.»

Ja sitte hän piti meille pienen puheen selittäen, ettei hän meidän rakkaudessaamme mitään pahaa nähnyt, vaikka me tietysti olimme sellaiseen vielä kovin nuoria.

Se seikka, ettemme tästä suhteestamme mitään vanhemmillemme ilmoittaneet oli, hän toivoi — ja hän oli tätä asiaa perinpohjin ajatellut — myöskin anteeksiannettava, koska he tuskin olisivat asiaa edes vakavalta kannalta ottaneet ja niin muodoin ehkä vain meidän tunnettamme loukanneet.

Minkäänlaisten salaisten rakkauskirjeitten välittäjäksi, kuten Susanna oli pyytänyt, hän ei tahtonut ruveta, ei itsensä eikä meidän vuoksemme, sillä meidän tuli nyt käyttää näitä kahta koetusvuotta tutkiaksemme, oliko meidän rakkaudessaamme vakavuutta vai oliko se vain noita lapsellisia mieltymyksiä, jotka pian taas mielestä haihtuvat.

Näin sanoen poistui vanha hyväntahtoinen lukkari huoneesta.

Kun olimme jääneet yksin, kertoi Susanna minulle kuiskaten, miksi hän oli uskaltanut ilmaista salaisuutemme lukkarille.

Kotona hän näet oli kuullut, että lukkari kerran nuoruudessaan oli ollut onnettomasti rakastunut ja että tämä oli syynä siihen, ettei hän koskaan ollut tahtonut mennä naimisiin ja että hänestä sittemmin oli tullut niin omituinen mies.

Tämän jälkeen hän kiireesti otti taskustaan — hän käytti vielä vanhaa, siniruutuista, lyhyttä hamettaan, joka oli loppuun kulutettava, mutta tukka oli kääritty aikuisten sykerölle — pienistä sinisistä lasihelmistä tehdyn ristin, jota minun tuli kantaa kaulassani lähinnä rintaa silkkinauhassa; senkin hän veti esiin taskustaan.

Tuosta sisältörikkaasta piilopaikasta hän sitte myöskin suurella vaivalla sai esiin pienet sakset.

Hän tahtoi minulta hiussuortuvan — juuri tuon mustan tuolla ohimollani, jota hän jo kauan oli katsellut ja jota hän aikoi kantaa ripillepääsypäivänä saadussa medaljongissaan.

Kun minä korvaukseksi pyysin häneltä kihermäänsä, jota minä puolestani myöskin kauan olin katsellut, hän ei pitänyt sitä tarpeellisena, koska helmiristi, jonka vastikään olin saanut, oli pujotettu hänen hiuksiinsa.

Sitte oli vielä eräs asia, joka minun oli hänelle luvattava ja jonka hän oli keksinyt istuessaan kotona ompelunsa ääressä, missä hän aina ajatteli niin paljon.

Minun oli näet ylioppilaaksi tultuani lahjoitettava hänelle kultainen kihlasormus, jonka sisään toiselle puolelle oli piirrettävä: David ja Susanna ja toiselle puolen: Kuten David ja Jonatan.

Vanhempiemme riitaisuus oli johtanut hänet tähän ajatukseen.

»Mutta», keskeytti hän puheensa, »ethän sinä kuuntelekaan mitä minä sanon, David.»

Minä seisoin todellakin siinä aivan toista ajatellen; mietin, uskaltaisinko suudella häntä jäähyväisiksi. Muistin kesäpäivää Menninkäissaarilla.

Samassa kuului oven ulkopuolelta askelten rapinaa portailla, mikä merkitsi, että lukkarin mielestä meidän jo oli aika lopettaa, ja pettymyksekseni Susanna heti kiirehti pistämään lahjat, joita hän vielä piteli kädessään, povitaskuuni.

Hän oli töin tuskin ennättänyt sen tehdä, kun lukkari astui sisään sanoen, että nyt oli meidän erottava.

Susanna katsoi ensin lukkariin, sitte minuun, kalpeana ja kyyneltyvin silmin. Tuntui siltä, kuin olisi hänelle nyt vasta täysin selvinnyt, että eronhetki oli tullut.

Hän teki äkkinäisen liikkeen — nähtävästi hän aikoi langeta kaulaani, mutta hillitsi itsensä lukkarin läsnäolon vuoksi.

Hän vain tarttui käteeni, vei sen sanaakaan sanomatta silmilleen ja kiiruhti pois.

Tämä oli enemmän kuin mitä minä jaksoin kestää, ja luulen, että se oli sitä vanhalle lukkarillekin. Hän käveli edestakaisin hiljaa näpätellen viuluaan ja minä itkin pöydän ääressä suruni valtaamana.

Ennenkuin lähdin soitti hän minulle kauniin laulun, jonka hän oli sepittänyt kaksikymmenvuotiaana.

Laulu vaikutti minuun syvästi, sillä minusta tuntui, että se lauloi Susannasta ja minusta; se kaikui mielessäni vielä kauan sen jälkeen, niin että lopulta osasin sen ulkoa.

»Tähän kuuluu kyllä vielä toinenkin», selitti hän lopetettuaan, »mutta, jatkoi hän hetken mietittyään kuin raskaan muiston valtaamana, »se toinen ei ole iloinen eikä se nyt sovi sinulle.»

Kun jahti seuraavana aamuna nosti purjeensa, heilui pappilan salinikkunasta nenäliina ja laivasta vastasi kiiltolakki.

Seitsemäs luku.

Senjenissä Hindön pohjoispuolella sijaitsee Trondenæsin kirkko ja pappila.

Tämä kirkko on kerran ollut kristinuskon pohjoisimpana rajalinnana, on seisonut siinä valkoisine torneineen, kauas kaikuvine kelloineen ja pyhine lauluineen mahtavana kuin jättiläispiispa valkeassa messukaapussaan, kantaen pyhän Olavin kristittyä vihkimistä ja pyhää alttarinvaloa kauas lappalaispeikkojen pimeyteen.

Minä muistelen mielelläni tätä kirkkoa ja sen ympäristöä, sillä niinä kahtena vuotena, jolloin oleskelin Trondenæsisä, tämän paikan herättämät mahtavat mielikuvat vaikuttivat voimakkaasti mieleeni. Ontto maa, jossa luultiin maanalaisia holveja olevan, oli minusta suljettu luola, täynnä salaisuuksia, ja kirkossa, jonka hiljaisuutta usein etsin, loi päivänvalo välistä kummallisia varjoja käytäviin ja komeroihin, aivankuin olisi niissä liikkunut olentoja muinaisilta ajoilta.

Hyvällä menestyksellä luin latinaa ja kreikkaa rakastettavan, tietorikkaan papin johdolla, jonka luona minä asuin, ja muita aineita opetti minulle eräs seminaarinopettaja. Mutta lomahetkinä etsin aina noita paikkoja, joissa mielikuvitukseni niin erinomaisesti viihtyi, ja tästä syystä ei Trondenæs suinkaan ollut sairaaloiselle mielelleni soveltuva paikka.

Hermostunut haaveilevaisuuteni oli, kuten myöhemmin olin huomannut, jossakin yhteydessä kuunvaihdoksen kanssa. Sellaisina aikoina vaikuttivat mainitut paikat minuun vastustamattomalla vetovoimalla; salaa minä hiivin pois yksinäisyyteen ja saatoin istua siellä tuntikausia, vaipuneena kaikenlaisiin mielikuvitukseni luomiin hämäriin haaveiluihin. Näiden joukossa ilmestyi Susannankin hento olento, jonka minä välistä näin liitelevän suoraan minua kohti, ilman että kuitenkaan koskaan sain selvästi nähdä hänen kasvojaan.

Toisen vuoden kevätpuolella istuin kerran keskipäivällä tuollaisen sairaaloisen mielentilan valtaamana kirkossa eräällä pääalttarin lähellä olevalla korokkeella, mietteisiin vaipuneena Susannan sininen risti kädessäni.

Silloin kiintyi katseeni erääseen suureen, hämäävän kuvaan alttarin toisella puolella olevassa seinässä, minkä kuvan usein olin nähnyt, ilman että se minuun oli tehnyt erityistä vaikutusta. Se esitti luonnollisessa koossa marttyyria heitettynä orjantappurapensaaseen, jonka terävät piikit, pitkät kuin tikarit, monessa kohden tunkeutuivat hänen ruumiiseensa; mutta siitä huolimatta hän ei voinut valittaa, sillä suuri, hirmuinen, tuskaa tuottava piikki tunkeutui sisään leuan alapuolelta pistäen ulos hänen avonaisesta suustaan.

Näitten kasvojen ilme kävi minulle yhtäkkiä kauhistuttavaksi.

Se kohdistui minuun jonkinlaisella salaisella ymmärtämyksellä, aivan kuin olisin ollut tuolle marttyyriille tuskien toveri, joka oli perivä hänen paikkansa, kun hän kerran oli loppuun taistellut. Oli mahdoton irroittaa katsetta kuvasta, se sai eloa, milloin lähestyen yhä lähemmäksi, milloin häviten kauas hämäryyteen, jonka omat hämmentyneet aivoni loivat ympärilleni.

Tuntui siltä, kuin tätä kuvaa katsellessani olisi paljastunut osa oman sieluni salaisuuksia, ja ainoastaan suurella tahdon ponnistuksella, jonka pelko liiallisesta syventymisestä omiin mielikuvituksiin aiheutti, kykenin siitä irtaantumaan.

Kun taas käännyn, seiso keskellä kirkasta valoa, joka etumaisen kirkonpenkin luona olevasta ikkunasta tulvi sisään, ruusua kantava nainen.

Hänen katseensa oli sanomattoman surullinen, aivan kuin hän olisi tuntenut minun ja tuon taulun välillä olevan yhteyden, ja kuin tuo ruusu hänen kädessään vain olisi ollut pienoiskuva siitä orjantappurapensaasta, jossa marttyyri mateli.

Kirkon yksinäisyydessä valtasi minut äkkiä sanomaton näkymättömien henkien pelko, silmitön kauhu, joka sai minut kiireesti pakenemaan ulos vapaaseen ilmaan.

Ulos päästyäni huomasin kadottaneeni Susannan sinisen ristin. Se oli varmaankin pudonnut kirkossa korokkeelle, jolla olin istunut. Tällä hetkellä, jolloin kauhu vielä kuohui veressäni, en mistään hinnasta olisi lähtenyt takaisin kirkkoon — paitsi Susannan sinisen ristin tähden.

Löysin sen lattialta, kun vihdoin täysin tyyntyneenä etsin sitä siltä kohdalta, jossa olin istunut.

Toisen kerran, syksyllä pari kuukautta ennen kotiinlähtöäni, kävi hermostoni sairaaloisuus samalla tavalla ilmi.

Käydessään asialla papin luona oli muuan talonpoika sitonut maitosilmä-hevosensa kirkkomaan aitaukseen. Minä jäin sitä katselemaan; mutta sen kuollut ilmeetön katse seurasi minua sitte koko päivän. Minusta tuntui, etteivät tuon hevosen silmät katselleetkaan ulospäin, vaan sisäänpäin näkymättömään maailmaan, ja että se oli valmis, jos ajaja vain unohti ohjakset, heti poikkeamaan varsinaiselta maantieltä tuonen tielle, jota kuolleet kulkevat.

Kun sitte nämä kuvat mielessäni iltapäivällä istuin papin luona, missä keskusteltiin kaikenlaisista asioista, näin yhtäkkiä edessäni kotoa tutut kasvot, kalpeat ja rasittuneet, ja kohta sen jälkeen selveni minulle, että nämä kasvot olivat miehen, joka paraikaa taisteli epätoivoissaan päästäkseen meren kuohuvasta aallokosta tarttumaan kiinni kallioon.

Tämä mies ei voinut olla kukaan muu kuin meidän Antti-renki.

Hän kiinnitti puoleksi lasimaiset, puoleksi sarvimaiset silmänsä minuun taistellessaan siinä kykenemättömänä pelastamaan itseänsä; sillä jokin hänen jaloissaan, jota minä en voinut nähdä, esti häntä siitä. Hän näytti myöskin tahtovan sanoa minulle jotakin.

Näky kesti vain silmänräpäyksen. Mutta tuskallinen, melkeinpä sietämätön tunne siitä, että sillä hetkellä jokin onnettomuus oli tapahtumassa kotonani, ajoi minut ulos huoneesta levottomana kuljeksimaan metsässä koko loppupäivän.

Kun palasin kotiin, kysyttiin minulta, mikä minuun oli tullut, kun aivan kalmankalpeana olin rynnännyt ovesta ulos.

Kaksi viikkoa tämän jälkeen tuli kotoa surullinen kirje. Isäni jahti »Toivo», joka senaikaisen tavan mukaan oli vakuuttamaton ja suurimmaksi osaksi kuljetti lastina kalaa, jonka hän omaan laskuunsa oli ostanut, oli matkalla Bergeniin tehnyt haaksirikon Stat-merellä. Laiva oli saanut vuodon, ja myöhemmin iltapäivällä se oli kuljetettava satamaan. Miehistö oli pelastunut, mutta Antti-rengiltä olivat molemmat jalat katkenneet.

Tämä haaksirikko antoi isäni varallisuudelle ensimmäisen tuntevan iskun. Seuraavana vuonna sattui toinen, kun »Sovinto»-niminen jahti samalla tavalla hävisi, ja kolmas ratkaiseva isku kohtasi meitä hallituksen vihdoin päätettyä, ettei meidän kauppapaikasta tulisikaan höyrylaivasatamaa.

Kahdeksas luku.

KOTONA.

Joulukuussa olin taasen kotona, missä pinnalta katsoen kaikki oli entisellään, ellei mahdollisesti viimeisten tapahtumien johdosta vieläkin hiljaisempaa ja painostavampaa.

Isä puuhaili väsymättömänä, mutta ei kenellekään ilmaissut ajatuksiaan. Luultavasti hän ei pitänyt minua soveliaana jakamaan hänen huoliensa.

Susanna, joka kuten minäkin jo oli täyttänyt yhdeksäntoista, oli käymässä erään perheen luona, joka asui muutaman peninkulman päässä meiltä, ja vasta jouluksi piti hänen palata kotiin.

Minä kaipasin häntä sanomattomasti.

Viimeisenä joulun edellisenä pimeänä ja myrskyisenä viikkona laski espanjalainen priki Santa Maria myrskyn pakottamana jokseenkin vioittuneena satamaan lähellä meidän kauppapaikkaa, ja huonojen työvoimien tähden täytyi sen viipyä siellä korjattavana lähes kuusi viikkoa.

Kapteeni, joka omisti sekä laivan että lastin, oli kookas, tummaverinen, komeasti puettu espanjalainen, tukka harmahtava, silmät mustat ja kasvojenpiirteet jyrkät. Hänellä oli mukanaan poikansa, Antonio Martinez, kaunis nuori mies, jolla oli oliivinruskeat kasvot ja tuliset, mustat silmät kuten isälläkin.

Isäni oli ollut herra Martinezille suurena apuna pelastus- ja korjaustöissä ja pyysi häntä nyt pohjoismaalaisella vieraanvaraisuudella asumaan meidän luonamme.

Vaikka emme erittäin sujuvasti voineet puhua toistemme kanssa, vieraat kun ymmärsivät vain muutamia norjalaisia sanoja ja sentähden käyttivät tulkkia, huomasimme kuitenkin pian, että he molemmat olivat erittäin hyvänsävyisiä ihmisiä. Päivät päästään he vain paperossejaan pyöryttelivät ja polttelivat sekä valvoivat korjaustyötä satamassa.

Pimeä vuodenaika vaikuttaa pohjoisessa monen mieleen painostavasti, erittäinkin sellaisina päivinä, jolloin työtä on vähemmän.

Jouluna ja erittäinkin juuri jouluaattona oli isäni siksi tavallisesti hyvin alakuloisella mielellä. Jouluilon ollessa ylimmillään ja väen viettäessä aattoja kolmihaaraisella talikynttilällä varustetun ruokapöydän ääressä keittiössä, istui hän tavallisesti omiin ajatuksiinsa vaipuneena konttorihuoneessaan eikä sallinut kenenkään häiritä itseään.

Tänä jouluaattona hän kuitenkin herra Martinezin tähden vietti hetkisen salissa, mutta pysyi koko ajan

äänettömänä ja alakuloisena, aivan kuin olisi hän vain kaivannut yksinäiseen konttorihuoneeseensa, jonne hän myöskin heti illallisen jälkeen vetäytyi.

Yhdeksäs luku.

JOULUKESTIT.

Joulunaikaan oleskeli sinä talvena Lofotenin seuduilla joukko muukalaisia, suurimmaksi osaksi merikapteeneja, jotka, kuten meillä asuva Martinez, levottoman ilman tai merivahingon tähden majailivat eri paikoissa mailla.

Sitä paitsi oli etelästä saapunut virka-asioissa ylhäisiä vieraita.

Seurauksena tästä taasen oli joukko seurakutsuja, joissa isännät kilpailivat suurenmoisessa vieraanvaraisuudessa.

Kolmantena uudenvuodenpäivänä me siten olimme kutsutut päivällistanssiaisiin varakkaan nimismiehen Rostin luo, missä edellämainitut ylhäiset herrat sillä kertaa majailivat.

Meiltä ei ollut sinne kuin puolentoista peninkulman matka, mutta oli niitäkin, joiden oli kuljettava 6—8 peninkulmaa, vieläpä suurin osa siitä meriteitse.

Nimismiehen avarassa asunnossa oli tilaa suurelle vierasjoukolle, mutta sillä kertaa hän oli, valmistakseen yösijaa lukuisille kutsuvieraille, ottanut haltuunsa naapurinkin talon.

Käydessäni kuvaamaan näitä kutsuja, joista minulle muodostui tapahtumista rikkaat päivät täynnä mielenliikutuksia, päätän kertoa asiat lyhyesti ja aijon sentähden jättää pois piirteitä ja kohtauksia, jotka muuten kuuluisivat täydelliseen kuvaan sikäläisestä elämästä.

Kutsukirjeen mukaan oli päivällinen syötävä klo 3, mutta useimmat veneet saapuivat jo pari kolme tuntia aikaisemmin. Naisten muuttaessa pukuja yläkerrassa, herrat kokoontuivat alakertaan erääseen tahallaan heikosti valaistuun saliin, missä tarjottiin ryyppy suupalan kera, mikä todellakin oli tarpeen matkan jälkeen.

Siellä myöskin kohtelias isäntä esitti vieraat toisilleen.

Kun kauan oli turhaan odotettu pappia perheineen, päätettiin vihdoin lähteä päivällispöytään ilman heitä.

Ovet avattiin selkoselälleen suureen, juhlallisesti valaistuun ruokasaliin yläkerrassa, vieraat tulvivat portaita myöten, ja kauan kursailtuaan ovensuussa sekä kohteliaasti riideltään arvojärjestyksestä, he vihdoin istuutuivat paikoilleen suuren, upeasti katetun hevosenkengänmuotoisen pöydän ääreen, jolla komeilivat tiheät viinipullorivit, kolmihaaraiset kynttiläjalat, korkeat kaakkulaitteet ja etenkin pöydän yläpäässä olevan kunniapaikan kohdalle pinotut raskaat pöytähopeat.

Pappilalaisille varattiin kolme paikkaa yläpäässä huomatuimpien vieraitten seurassa.

Isäni istui herra Martinezin rinnalla pääpöydän ääressä, ja minulle oli vaatimaton paikka alempana olevassa sivupöydässä.

Pöytäseurue oli tuota vanhaa, hyvää ja hauskaa lajia, joka ikävä kyllä nykyään käy yhä harvinaisemmaksi. Syötiin kyllä veitsellä eikä hopeahaarukkaa tunnettu, mutta sen sijaan vallitsi seurassa todellinen ilo, ja kauan kutsujen jälkeen antoi pöytäkeskustelu aiheita moneen hauskaan kaskuun.

Alussa, kun vielä istuttiin vakava juhlallisuus ja valkean pöytäliinan herättämä viileä tunne mielessä, oli kaikki kyllä vielä hyvin jäykkää.

Pöytänaapurit uskalsivat tuskin kuiskaillenkaan keskustella, ja tanssipukuiset nuoret naiset, jotka kaikki kuin magneettisen vetovoiman vaikutuksesta olivat joutuneet toistensa viereen, istuivat kauan kainosti vaijeten yhdessä rivissä, muodostaen aivan kuin sinipunavalkoisen kukkaislehdon, jossa ei yksikään lintu uskaltanut visertää.

Päivälliset alotti isäntä lausumalla vieraitaan tervetulleiksi.

Parissa pitkänlaisessa, hyvin laaditussa puheessa hän senjälkeen esitti läsnäolevien virkaherrojen maljat, joihin nämä vastasivat.

Tämän jälkeen tuntui jokaisesta, kuin olisi astuttu varsinaisen virallisen kynnyksen yli iloisemmalle taipaleelle.

Isäntä esitti sitte muutamalla lyhyellä, keveällä sanalla maljat poissaoleville, joiden joukossa hän ensiksi mainitsi rakastettavan papin perheineen.

Tätä maljaa esitettäessä kiinnitti kyllä moni muu kuin minä huomionsa siihen, että isäni jätti lasinsa koskematta.

Sillävälän tarjottiin ruokalaji toisensa perästä, ja sitä myöten kuin viini pulloissa laskeutui, nousi iloinen mieliala seurassa.

Siinä nyt huomattiin monta teräväjärkistä leikinlaskijaa, jotka täällä näyttivät olevan oikeassa olossaan, ja nuo rakeina sinkoilevat sukkeluudet, hauskat sanansutkaukset ja iloiset puheet — viimeksimainitut usein hyvinkin mehevien kaskujen muodossa — kuvastivat elävästi omituista ruijalaista luonnetta.

Pöydästä noustessa kyllä yksi ja toinen vähän horjahteli ja toiset sittemmin hävisivät näkymättömiin, mutta tämä oli näihin aikoihin kesteissä jotakin aivan tavallista.

Viimeksimainittujen joukkoon oli sen pahempi minutkin laskettava.

Hetken vaikutukset ovat aina saaneet suuren vallan minuun nähden, ja tottumattomana sekä tällaiseen iloisuuteen että väkeviin juomiin olin varomattomasti antautunut ympärilläni kohisevaan iloiseen mielialaan.

Luulen, etten koko elämässäni yhteensä ole nauranut niin makeasti kuin näissä päivällisissä.

Vinosti minua vastapäätä istui punatukkainen kauppamies Vadel pitkine kuivanlystikkäine kasvoineen, singautellen räiskyvän sukkeluuden toisensa jälkeen, ja minun vierelläni kuiskaili kyttyräselkäinen

konttoristi Gran, joka koko ympäristössä oli tunnettu terävästä päästään ja peljätty purevan kielensä takia. Hänen sattuvat arvostelunsa eri pöydässä istuvista henkilöistä kävivät yhä purevammiksi sen mukaan kuin hän joi, ja jos vain hänen sanansa olisivat kuuluneet, olisivat varmaan monet säteilevät kasvot synkistyneet.

Luulen myöskin, että hän tämän ohella kaikessa hiljaisuudessa koetti saada minut juomaan liiaksi, ainakin hän koko ajan lakkaamatta täytti lasinsa etenkin senjälkeen, kun väkevät viinit tuotiin esille.

Hänen vilkkaat, terävät käärmeensilmänsä ja muutamat kuiskaten lausutut sanat saivat minun muuten koko lailla hämmentyneen huomioni kiintymään kaikenlaisiin naurunalaisiin kohtauksiin.

Minusta tuntui lopulta, kuin koko huone ja pöytä keinuisivat ylös ja alas aivan kuin olisimme merenkäynnissä istuneet suuressa kajuutassa.

Himmeästi muistelen myöskin, että tuossa huojuvassa salissa ihmiset tunkeutuivat toistensa ohi kahdessa vastakkain kulkevassa rivissä ympäri, pöydän seinän ja tuolien välistä, kiittääkseen isäntäväkeä ruuasta.

En muista tämän jälkeen enää mitään, ennenkuin pilkkopimeässä heräsin kuin raskaasta, levottomasta unesta ja tunsin makaavani pehmeillä höyhenpatjoilla. Vähitellen muistui sitte mieleeni mitä oli tapahtunut, ja minulle selveni, että minut oli viety erääseen naapuritalon vierashuoneeseen. Tätä miettiessäni ja tuntiessani itseni äärettömän onnettomaksi, tuli vanhempi herra Martinez kynttilä kädessään minua katsomaan.

Huomasin silloin, että kello kävi kolmatta yöllä ja että siis olin nukkunut 6—7 tuntia yhteen menoon, jota seikkaa minun oli kiittäminen siitä, etten enää tuntenut ruumiillista pahoinvointia; sitä syvemmin kalvoi sieluani häpeän tunne.

Sen mukaan kuin minä siinä pukeutuessani saatoin huomata, oli naapuritalosta tehty kaikkien minunkaltaisten päivällispöydässä kaatuneitten sankarien sairashuone. Näiden joukossa huomasin jonkinlaisella kostonhimoisella ilolla konttoristi Graninkin, kyttyräselkäisen, vahingoniloisen pöytätoverini.

Herra Martinez ilmoitti minulle kaikenlaisilla vilkkailla liikkeillä, että salissa paraikaa innokkaasti tanssittiin ja että minunkin oli mentävä sinne.

Silloin välähti salaman nopeudella läpi aivojeni, että Susanna jo aikoja sitte oli saapunut ja oli minua turhaan odottanut.

Mitenkä minä todella olin voinut häntä silmänräpäyksikään unohtaa, se oli minulle arvoitus; mutta tieto siitä painoi minua raskaasti.

Ruokasali oli nyt muuttunut tanssisaliksi, ja iloisesti oli jo monta tuntia karkeloitu, viulun, klarinetin ja viulonsellon soittaessa reippaita tanssisäveliä.

Sopivana hetkenä pujahdin keskellä tanssia huomaamatta saliin.

Seisoessani alhaalla ovensuussa, josta kuumuus sumuna virtasi kylmään eteiseen, ahtaat valkeat hansikkaat käsissäni, kalpeana ja häpeissäni, kärsin alussa kovasti luullessani, että kaikki katsoivat minuun ja muistivat sopimatonta käytöstäni.

Sillä välin pari toisensa jälkeen pyöri ohitseni niin läheltä, että naisten vaatteet hipasivat minua, ja aloin vähitellen, mikäli likinäköisyydeltäni saatoin, kotiutua salissa.

Papinrouva istui ylinnä salissa muutamien vanhempien naisten seurassa, innokkaasti keskustellen kaljupäisen pienen tohtorin kanssa.

Pappi itse pelasi luultavasti korttia alakerrassa, mutta Susannaa en huomannut missään.

Salin yläpäässä nuori Martinez paraikaa kasvot säteilevinä pyöritti polkassa huomattavan kaunista nuorta valkeapukuista tyttöä, jolla oli liehuva sininen nauha vyötäisillään. Hänen kaunis, tuuhea, kullanhohtava tukkansa oli suurella nuolentapaisella hopeaneulalla kiinnitetty niskaan, ja päässä hänellä oli keveä kukkaisseppele.

Karkeloidessaan hän loi silmänsä alas lattiaan.

Tyttö oli pitempi ja täyteläisempi kuin Susanna, mutta hänen vartalossaan oli omituinen sulous, joka muistutti häntä.

Keveä, melkeinpä ylhäisen hieno tapa tanssiessa liikutella somia jalkojaan — hän näytti ihan liitelevän eteenpäin — muistutti myöskin Susannaa, ja siksi seurasin jonkinlaisella tiedottomalla jännityksellä nuorta paria.

Likinäköisyyteni esti minua erottamasta heitä tarkoin, ja sitäpaitsi heidän tanssiessaan ohitseni en nähnyt tytön alastaipunutta päätä hänen käsivarreltaan, joka tuttavallisesti nojasi nähtävästi ylen onnellisen nuoren Martinezin olkapäälle.

Näin vain leveän, puhtaan, siunatun otsan, sellaisen, jonkalaista tässä maailmassa ei ollut kuin yhdellä, ja kiharan, joka oli irtautunut tukasta ja valunut valkeille, pyöreille olkapäille.

Tunsin polvieni vapisevan. Tuo pitkä, solakka, hieno nainen — olisiko *hän* Susanna!

Mustasukkaisena seurasin lakkaamatta heidän karkeloaan, kunnes he seuraavalla kertaa tanssivat ohitseni.

Tultuaan suoraan eteeni kohotti Susanna hymyillen silmänsä, hänen katseensa sattui minuun, ja hehkuva puna peitti äkkiä hänen kasvonsa ja niskansa aina puseron reunapitsiin asti.

Se oli Susanna!

Niinä kahtena vuotena, jotka olimme olleet erossa, oli hänen kauneutensa kehittynyt niin ihmeellisen täyteläiseksi. Hento seitsentoista-vuotias nuppu oli lyhyessä ajassa puhjennut ihanaksi täysikasvuiseksi naiseksi.

Nuoret istuutuivat paikoilleen salin yläpäähän, lähelle vanhempien naisten riviä.

Käsitin nyt, että nämä kaksi paraikaa tanssivat illan viimeistä pitkää tanssia, kotiljongia, jossa tavallisesti lukemattomat vuorot vaihdellen seuraavat toisiaan, ja mieleeni johtui heti, että nuori Martinez luultavasti pitkin iltaa oli nauttinut Susannan suosiota, senjälkeen kun hän oli saanut hänen suostumuksensa tähän tanssiin.

Huomasin miten papinrouva selvästi osoitti hänelle huomiotaan, ja katkeruudella ajattelin, että olihan hän rikas mies ja sitäpaitsi, vaikkakin vartaloltaan lyhyempi, kuitenkin sekä vanhemman että miehekkäämmän näköinen kuin minä.

Läpi sydämeni viilsi kuin olisi siihen veitsellä pistetty. Olin siis maannut juopuneena kuin eläin ja sallinut toisen valloittaa Susannan!

Mustasukkaisuuden raivotessa sydämessäni huomasin, mitenkä tuo kaunis, mykkä, ainoastaan mustilla, tulisilla silmillään puhuva Martinez hymyillen ja kaikenlaisten vilkkaitten kumarrusten ja liikkeitten avulla koetti Susannalle selvittää uutta vastalkavaa vuoroa, miten hän toisinaan aivan kuin tuttavallisesti kuiskaillen kumartui hänen puoleensa ja kuinka taas tyttö katsoi häneen hymyillen niin iloisesti, kuin vain Susanna saattoi hymyillä.

Martinez tarttui Susannan käteen ja sai hänet siinä heidän tuoliensa edessä koettamaan uutta vuoroa, ja tämä näytti olevan tavattoman hauskaa.

Nuori Martinez oli nähtävästi herättänyt hänen mielenkiintonsa, ja meidän entinen suhteemme ei siis ollutkaan muuta kuin lastenleikki, jonka täysikasvanut nainen mieluummin toivoi unohtuvan.

Olimmehan me sopineet kahdesta koetusvuodesta, ja olihan siihen nähden siis kaikki välillämme selvää, niin että me nyt täysikasvaisina sopivassa tilaisuudessa saatoimme hyvällä omallatunnolla laskea leikkiä koko asiasta.

Veri kuohui päässäni ja tunsin, että minun täytyi kostaa.

Ennenkuin olin ennättänyt tuumia millä tavalla tämä oli tapahtuva, pälkähti äkkiä päähäni ruveta vilkkaaseen keskusteluun vierustoverini kanssa, niin että saattaisi näyttää siltä kuin liehakoitsisin kauppias R:n kaunistä tyttärtä, joka sattumalta oli joutunut seisomaan vierelleni.

Kun Susanna hetken kuluttua tanssiessaan pyöri ohitseni, katsoi hän ikäänkuin ihmetellen ja tutkivasti minuun.

Seuraavalla kertaa pudotti hän kuin erehdyksestä nenäliinansa aivan minun kohdalleni.

Otin sen lattialta ja astuin suoraan papinrouvan luokse antaakseni sen hänelle, mutta — lieneekö sitten

aikaisemman käytökseni tähden vaiko muusta syystä — hän otti minut vastaan huomattavan ylseästi ja kylmästi. Kumarsin hänelle yhtä jäykästi ja palasin paikalleni, missä taas jatkoin keskeytynyttä iloista puhetta neiti R:n kanssa.

Hetken kuluttua tanssi Susanna taas ohitseni, ja hän vilkaisi silloin minuun, silmissään vakava mutta epäröivä ilme, aivan kuin hän ei olisi ollut ihan selvillä siitä mitä ajattelisi. Senjälkeen hän ohitanssiessaan joka kerran aivan kuin tahallaan loi silmänsä alas.

Tyytyväisenä tein sen huomion, että Martinez sittekin tanssi sangen kömpelösti. Samalla kun siinä yhä kiihtyvällä iloisuudella juttelin ja naureskelin kauniin toverini kanssa, heräsi minussa salainen halu huomaamatta pistää jalkani esille niin, että Martinez kompastuisi siihen.

Enkä oikein tiedä miten tuo tapahtui, mutta kun Martinez seuraavalla kertaa tanssi ohitseni, kaatui hän pitkälleen lattialle ja loukkasi itseään varmaankin kovasti. Hän oli nimittäin kaatuessaan kyllin ritarillinen irtaantuakseen tanssitoveristaan, ja siten Susanna vain puoleksi tempautui hänen mukanaan.

Noustessaan hän iski raivoisan katseen minuun, onnettomuuden viattomaan aiheuttajaan, mutta minä seisoin siinä näennäisesti liian kiintyneenä vierustoverini seuraan, jotta edes olisin tullut huomanneeksi mitä ympärilläni tapahtui.

Katse, jonka nyt vuorostani loin häneen, ilmaisi kuitenkin epäilemättä hänelle koko totuuden, sillä hän oli juuri syöstä minua vastaan, kun Susanna hiukan kalpeana mutta maailmannaisen ryhdillä pidätti häntä, asettuen hänen tielleen ja tyyneästi ojentaen hänelle käsivartensa lähteäkseen hänen kanssaan paikoilleen.

Kulkiessaan sitte ontuvan Martinezin rinnalla salin yläpäähän käänsi Susanna yhtäkkiä kasvonsa minuun niin ilosta säteilevänä, että minä yhdellä kertaa tunsin kohoavani syvimmästä epätoivosta onnellisimpaan, riemukkaimpaan varmuuteen.

Hän oli nähtävästi ymmärtänyt, että Martinezin onnettomuus oli ollut kosto minun puoleltani hänen tähtensä, ja tämä oli vapauttanut hänet siitä raskaasta epäluulosta, johon tämäniltainen käytökseni oli antanut hänelle aihetta; sillä hän oli pian kyllä huomannut, etten ollut juopunut, ja hänen omalle avonaiselle, totuutta rakastavalle luonteelleen oli keimailu niin vierasta, ettei hän voinut ajatellakaan sellaista minussa. Tässä suhteessa hän oli vain hienostunut naisellinen toisinto isänsä vakavasta luonteesta.

Menin nuoren herra Martinezin luokse, ja Susannan istuessa hänen vierellään pyysin häneltä mitä hartaimmin anteeksi kömpelöä käytöstäni, kunnes hän, hyväluontoinen kun pohjaltaan oli, vihdoin leppyi.

Hiukan noloksi kävi hän kuitenkin, kun Susanna kohta senjälkeen ehdotti, että minä tanssisin hänen kanssaan yhden vuoron, jotta hänen loukkaantunut jalkansa saisi levätä seuraavaa vuoroa varten.

Niin, minä tanssin hänen kanssaan, tuon suloisen täysikasvaneen valkeapukuisen naisen kanssa, jota vähää ennen en ollut tuntenut, siksi, että hänen oma ihanasti kehittynyt kauneutensa oli peittänyt hänet minulta.

Olimme kerran opettaneet toisemme tanssimaan ja luulen, että tanssimme harvinaisen hyvin yhdessä. Keveä seppel hienoine valkoisine kukkineen viheriäin lehtien lomassa sai hänen tukkansa näyttämään vieläkin tuuheammalta; pidin käsivarteni hänen vyötäisillään ja tunsin, miten joustavasti hän nojautui minuun liitäessään tanssissa iloisena ja turvallisena kuin lapsi.

Hänen otsansa oli lähellä huuliani, ja katseemme, jotka tanssiessamme etsivät toisiaan, kertoivat yhä uudestaan siitä, miten ihanaa on tavata silloin, kun kaksi pitkää vuotta koko sydäimestään on toistensa luokse kaivannut.

Vietyäni hänet takaisin paikallensa, puristi hän kättäni ja loi minuun katseen, joka täydellisesti korvasi minulle hänen äitinsä tylyn kohtelun.

Minusta näytti, että Susanna sai ottaa vastaan moitetta välinpitämättömyydestään nuorta herra Martinezia kohtaan, mutta että vieressä istuva tohtori puolusti häntä.

Seisoin taas entisellä paikallani ja näin Susannan tanssivan Martinezin kanssa seuraavan vuoron.

Hänen koholla oleva ylähuulensa osoitti alussa jonkinlaista jälkeä lapsuuden uhmasta; mutta sitte ilme hänen kasvoissaan tyyntyi ja kävi vakavammaksi.

Seisoessani siinä syventyneenä katselemiseen ja luultavasti rasittuneena monista vaihtelevista mielenliikutuksista, tunsin yhtäkkiä tuota painostavaa, levotonta, onnettomuuden ja kauhun tunnetta, joka aina käy näkyjeni edellä.

Koetin päästä ulos salista, mutta Susannan tanssiessa Martinezin kanssa näin hänen kasvonsa kalpeina kuin ihmeen kauniin kuolleen kasvot, ja viheriä seppel keveine, valkoisine kukkineen riippui hänen hiuksissaan kuin märkä meriruoho. Näytti siltä, kuin valuisi hänestä vettä.

Veri syöksähti sydämeeni. Sali milloin musteni, milloin säkenöiden kuin tuhansista tulista pyöri silmiäni edessä tanssivien parien mukana.

Olisin varmaankin pyörtynyt ovensuuhun, ellei tohtori olisi tarttunut käsivarteeni ja vienyt minut viileään käytävään ja sieltä pieneen vierashuoneeseen, missä hän antoi minulle vettä juodakseni ja pani minut vuoteelle lepäämään.

Kun hän puoli tuntia myöhemmin palasi luokseni ja huomasi minun toipuneen, istui hän ystävällisenä ja lempeänä vuoteeni ääreen ja alkoi vilpittömällä tavallaan puhua minulle, kuten hän sanoi, suoraan mitä hänellä oli sydämellään.

Hän oli tänä iltana — kertoi hän, miettivästi niistäen saksilla kynttilää, jonka hän luultavasti voidakseen paremmin tarkastaa minua oli ottanut peilipöydältä ja nyt piti kädessään — aina siitä asti kun astuin saliin pitänyt minua silmällä ja luuli ymmärtävänsä, että minä ihailin kaunista Susannaa ja olin mustasukkainen nuorelle Martinezille. Hän oli sitäpaitsi ennenkin kuullut vähän samasta asiasta huhuttavan.

Tämähan oli sellaista, joka nuorelle ihmiselle yleensä on vain hyväksi ja vaikuttaa häneen kehittävästi, mutta minun luonteelleni ja taipumuksilleni olivat tällaiset kiihoittavat mielenliikutukset vain mitä suurimmaksi vahingoksi; hänellä oli, ikävä kyllä, — lisäsi hän hiljaa — kokemuksia tältä alalta oman äitiraukkani elämästä. Sillä se seikka, että hän minun lapsena ollessani oli huomannut oman mielisairautensa menneen perinnöksi minulle, oli ollut vain satunnaisena syynä siihen, että hän menetti järkensä.

Lääkärinä ja ystävänä hän tahtoi puhua tästä minulle nyt, jolloin vielä saatoin estää tuon tunteen juurtumista sydämeeni. Ja hän tahtoi puhua tästä ei yksin minun, vaan myöskin Susannan tähden, josta hän

piti paljon ja jonka hän ei mielellään näkisi joutuvan sellaiseen, josta ihmisten silmillä katsottuna johtuisi vain surua ja murhetta.

Erästä toista seikkaa oli minun myöskin mietittävä — jatkoi hän hetken perästä, ikäänkuin ensin epäiltyään, puhuisiko hän asiansa loppuun asti — nimittäin, että onneton perinnöllinen taipumukseni teki epäilyksenalaiseksi, oliko minulla oikeus ollenkaan ajatellakaan naimisiin menoa; sitä voisi — hän valaisi asiaa liikkeellä aivan kuin hän kynttilän suhteen olisi toimittanut viimeisen, ratkaisevan leikkauksen — tuomita samalla tavalla kuin jos pitaalitautilinen menee naimisiin huolimatta siitä, että hänen tautinsa siten kulkee perintönä lapsille. Kuitenkaan ei minun pitäisi — tätä sanoen hän nousi ja laski lohduttavasti kätensä olkapäälleni — ottaa tätä asiaa kovin raskaasti. Karvaat lääkkeet — ja karvas oli ikävä kyllä tässä tapauksessa totuus — ovat useimmiten hyödyllisimmät, ja minun sairaaloiselle, haaveksivalle luonteelleni oli peittämätön kova todellisuus hänen varman ja kypsytteen vakaumuksensa mukaan ainoa pelastuksen ja parantumisen keino.

Kynttilän valossa minua hetkisen katseltuaan hän poistui, vakavasti minulle päättään nyökäyttäen. Hän kyllä ymmärsi, etten minä sillä hetkellä kyennyt vastaamaan enkä puhumaan hänen kanssaan.

Hän oli kaikessa ystävytydessä antanut kuoliniskun kaikille unelmilleni ja haaveilleni.

Isku oli huumannut minut, vaikken vielä ollut täysin tajunnut sen merkitystä. Elämäni vanha onnettomuusaavistus oli nyt vihdoinkin toteutunut. Susanna oli siis sittenkin ollut minulle vain lainattu auringonvalo, jonka todellisuus oli sammuttava.

Sillä aikaa kun minä, musiikin heikosti kaikuessa tanssisalista, enemmän sisällisellä katseellani näin kuin ajatuksillani tajusin tämän tosiasian, lepäsin minä täysin tyynenä tuntien vain jäätävän tuskallisesti, mitenkä minä vähitellen ikäänkuin kuolin pois kaikesta, mitä maailmassa olin rakastanut. Tuntui siltä, kuin koko ruumiini kangistuisi surusta ja Susannan kuolonkalpeat kasvot tuntuivat minusta nyt aivan luonnollisilta; eihän rakkauteni enään ollut muuta kuin mennyt tarina.

Maatessani siinä hämärässä horrostilassa, jolloin kaikki ulkonainen näyttäytyi minulle kuin sumun peittämänä, avautui ovi ja nainen astui huoneeseen. Hän kiinnitti peilin edessä muutamalla nuppineulalla nopeasti tanssipuvusta irtautuneen koristeen, mutta säikähti nähdessään jonkun puolipimeässä makaavan vuoteella.

Tunsin Susannan, ja näytti siltä, kuin hänkin aavistaisi minun olevan siinä, sillä hän lähestyi hiljaa ikäänkuin tarkastellen ja kuiskasi nimeni.

Luultavasti hän, kun ei vastausta kuulunut, arveli minun nukkuvan. Silmänräpäyksen hän seiso i hiljaa vierelläni ikäänkuin miettien, sitten hän kumartui minua kohti, niin että tunsin hänen lämpöisen hengityksensä, painoi keveän suutelon otsalleni ja poistui.

* * * * *

Joulukutsut kestävät täällä pohjoisessa tavallisesti pari päivää, monasti useampiakin. Tällä kertaa päätettiin, että me isäni ja herra Martinezin kiireellisten asiain vuoksi lähtisimme jo seuraavan päivän iltahämärässä tuolle viisi neljännespeninkulmaa pitkälle kotimatkallem, kun taas useammat muut vieraat jäivät vielä seuraavan päivän yli.

Pappilalaiset sitävastoin olivat kutsutut jäämään ylhäisten vierasten seuraksi koko viikon ajaksi aina lauantaihin asti.

Päivälliskestien jälkeisenä päivänä lähti pappi rouvineen vierailemaan erään lähistössä asuvan perheen luokse. Susanna jäi kotiin.

Kuten muut vieraat olin minäkin nukkunut kauan, aina aamupäivään saakka. Mutta koko ajan olivat tohtorin sanat, että minun asemani oli samanlainen kuin spitaalisen, tykyttäneet päässäni kuin paise, yhä kovemmin ja tuskallisemmin, voittaen kaikki muut ajatukseni, kunnes yhdellä iskulla niiden merkitys koko julmassa totuudessaan selveni minulle.

Rakastinhan Susannaa tuhat kertaa enemmän kuin itseäni — mitenkä siis tahtoisinkaan itsekkäästi sitoa hänen nuorta elämäänsä mielisairaaseen mieheen vain siksi, että tämä mies olin minä itse! Ja voisihan tapahtua, että mielisairauteni ajan kuluessa kiihtyisi vielä pahemmaksikin.

Aloin tuntea, miten voimani uhrautua Susannan hyväksi kasvoi, ja samalla laskeutui virkistävä, kirkas rauha sieluuni. Olihan tämä sittekin vain parasta minkä tiesin, uhrata elämäni Susannalle, ja tämä ajatus kasvoi lopulta melkeinpä pyhäksi uhrautumishaluksi. Iltahämärässä, muiden ollessa kävelemässä, sain sitte tilaisuuden puhua hänen kanssaan.

Päätökseni oli kaikessa tapauksessa tehty; ja yksinkertainen aikomukseni oli puhua hänelle kaikki suoraan ja vakavasti. Sillä en millään ehdolla tahtonut häntä missään suhteessa pettää.

Susanna oli sinä päivänä puettuna mustaan silkkiseen rippihameeseensa, joka soveltui niin kauniisti hänen vartalolleen; hänellä oli pitsikaulus ja kapeissa hihoissa pitsikalvosimet. Hiukset olivat kiinnitetyt päälaelle hopeanuolella kuten tanssiaisissakin, vaan muita koristeita hänellä ei ollut.

Hän istui mieltiväisenä kuunnellen minua vasta sytytetyn uunin edessä, johon molemmat olimme istuutuneet. Joka kerran kun hän nojautui eteenpäin uunissa leimuavaa tulta kohti, loi se valonsa hänen ilmeikkäille kasvoilleen, minun kuvaillessani hänelle totuudenrakkauden pakosta ehkä liiankin synkillä väreillä sairaaloista mielentilaani ja kertoillessani, mitä tohtori oli siitä sanonut.

Näin hänen kasvojensa puhuessani käyvän yhä kalpeammiksi ja vakavammiksi, kunnes hän vihdoin, käsivarret polvia vasten nojautuneina, peitti kasvot käsiinsä, niin etten saattanut nähdä muuta, kuin että hänen huulensa vapisivat ja että hän itki.

Kun olin ennättänyt tohtorin sanoihin, että asemani oli kuin spitaalisen, ja kun lohduttavasti koetin selittää hänelle, että Jumala siis itse oli asettanut esteen meidän yhtymisellemme ja että me oikeastaan kaiken aikaa, paitsi näitä kahta viimeistä vuotta, olimme rakastaneet toisiamme kuin veli ja sisar — silloin hän yhtäkkiä kiivaasti kohotti päänsä, niin että saatoin katsoa suoraan hänen kyyneltyneisiin silmiinsä, kiersi käsivartensa kaulaani ja pakotti minut polvilleni eteensä.

Hän painoi kiihkeästi pääni sykkivälle rinnalleen, ikäänkuin hän olisi tahtonut suojella minua kaikkia niitä vastaan, jotka tahtoivat tehdä minulle pahaa.

Sitte hän kädellään pyyhkäsi tukan otsaltani — tunsin hänen kyyneltensä putoilevan kasvoilleni — ja hän toisti uudelleen ja uudelleen, ikäänkuin hän olisi ollut suunniltaan, kiihkeän hyväilevästi sanansa, ettei kukaan maailmassa saisi riistää minua häneltä.

Tämä oli väsyneelle, kidutetulle mielelleni liiaksi; tarttuen molempiin hänen käsiinsä painoin kasvoni niitä vastaan ja itkin, pääni hänen sylissään.

Itkuni kävi yhä kiivaammaksi, kunnes se lopulta kiihtyi epätoivoisiin, kouristuksentapaisiin nyyhkytyksiin, joita en enää voinut hallita ja jotka varmaankin säikäyttivät Susannaa; sillä hän koetti minua rauhoittaa, kutsuen minua nimeltä ja suudellen minua kuin lasta, saadakseen minut tyyntymään.

Itkun tarve oli minussa kuitenkin niin ääretön, ettei se enää ollut hillittävässä.

Kun vihdoinkin aloin rauhoittua, kiersi hän taas kätensä kaulaani tahtoen täten kääntää huomioni siihen, mitä hän aikoi sanoa, kumartui eteenpäin ja katsoi minua kauan silmiini, somissa, liikutetuissa kasvoissaan sydämellisen rukoileva, mutta samalla lujatahtoinen ilme.

Minun täytyi uskoa — hän vihdoin vakuutti heittäen päänsä taaksepäin tavalla, joka aina antoi hänen sanoilleen suuremman ponnin — että hän mitä meihin molempiin tuli, paljoa paremmin kuin kukaan lääkäri tiesi Jumalan tahdon, ja ainoastaan Hänen tahtoaan tuli meidän tässä asiassa kuunnella, eikä minkään lääkärin ihmisviisautta. Minä olinkin monessa suhteessa niin perin lapsellinen, että minulle saattoi uskotella melkein mitä tahansa.

Sellaiset ihmiset kuin tohtori, hän väitti, eivät rakkaudesta mitään ymmärtäneet. Jos minä olisin ollut terve ja iloinen, olisi varmaankin Jumalan tahto ollut, että hän jakaisi kaiken hyvän minun kanssani — lienee kai sitte myös Jumalan tahto, että hän samalla rakkaudella saisi jakaa myöskin suruni ja sairautenikin. Mutta juuri tässä suhteessa tohtori — hänen suuttumuksensa tohtoriin nähtävästi kasvoi mitä enemmän hän häntä ajatteli — oli toista mieltä Jumalan kanssa.

Sitäpaitsi hän varmasti uskoi — hänen äänensä kävi tätä sanoessaan niin ihmeen sydämelliseksi ja lempeäksi, aleten melkein pä kuiskaukseksi — että meidän rakkaudemme oli minulle parempi parannuskeino, kuin ikinä mikään lääkärin keksimä. Kaikessa tapauksessa hän tunsu, että hän itse joutuisi sekä sairaaksi että ihan epätoivon valtaan, jos minä en häntä enään rakastaisi, sillä sitä hän me olimme tehneet aina pienestä pitäen ja siksi olikin nyt liian myöhäistä koettaa meitä erottaa.

Yksi asia oli myöskin nyt päätettävä — tätä sanoessaan saivat hänen kasvonsa tuon lujan taipumattoman ilmeen, joka muistutti hänen isäänsä — että tästä oli mahdollisimman pian ilmoitettava hänen isälleen. Molempien meidän tähden ei sitä enää saisi salassa pitää. Hänen isänsä piti hänestä niin paljon, ja pahimmassa tapauksessa hän vakavasti tahtoi sanoa isälleen, ettei siitä mitään hyötyä koituisi hänelle enempää kuin kenellekään toiselle — hän tarkoitti äitiänsä — jos he koettaisivat lääkärin avulla riistää minut häneltä.

Mistään sisaren ja veljen välisestä rakkaudesta, kuten hän halveksivan ivallisesti sanoi, hän ei tahtonut kuulla puhuttavankaan; ja ikäänkuin tehdäkseen tyhjäksi koko ajatuksen hän, nousten suoraksi eteeni ja hartaasti katsoen minua silmiini, pyysi minua suutelemaan häntä sen asian vakuudeksi, että kaikesta ja kaikista huolimatta aina pysyisimme uskollisina kihlautuneina, vaikka minä en koskaan tulisikaan niin terveeksi, että kerran täällä maan päällä voisimme mennä naimisiin.

Minä kiersin käsivarteni hänen ympärilleen ja suutelin häntä lämpimästi kerran, kaksi, kolme kertaa, kunnes Susanna irtautui minusta.

Hänen puhuessaan oli minulle selvinnyt, että hän voimakkaalla, terveellä, lempeällä luonteellaan taisteli

meidän molempien puolesta, puolustaen oikeutta, jota ehkei sanoilla voitu todistaa, mutta jonka pyhyiden tunsin olevan kaikkien mutkikkaitten todistusten yläpuolella.

Omistin nyt Susannan paljoa syvemmin ja todellisemmin, kuin mitä koskaan olin uneksinutkaan; sillä nyt minä ymmärsin, että kaikki se, jota voisi sanoa ritarilliseksi uhrautumiseksi minun puoleltani, oli paljon alhaisempaa kuin meidän rakkautemme, oli yksinkertaisesti arvoton loukkaus sitä kohtaan.

Todellisessa rakkaudessa kantavat molemmat yhdessä ristiä, ja se, joka ritarillisesti tahtoo sitä yksin kantaa, riistää vain toiselta osan hänen pyhimmistä oikeuksistaan.

* * * * *

Tunti tämän uudistettuihin lupauksiin ja vakuutuksiin päättyneen kohtauksen jälkeen istuin minä melkeinpä pilkkosenpimeänä talvi-iltana, jota vain lukemattomien pienten, harmaitten pilvien takana kiertävä kuu valaisi, isäni ja molempien Martinezien kanssa viisihankaisen veneemme perässä.

Isäni istui harvasanaisena perää pitämässä, ja miehet soutivat venettä salmesta puhaltavaan kovaan vastatuuleen saadakseen loppumatkaksi tuulta purjeisiin.

Istuin hiljaa ajatellen kaikkea sitä, mikä tällä lyhyellä vieras käynnillä oli tapahtunut, ja minä tunsin itseni sanomattoman onnelliseksi.

Keskiyön aikaan tulimme kotiin. Koetin pysyä valveilla saadakseni ajatella Susannaa ja sitä, mitä hän oli minulle puhunut, mutta vaivuinkin sikeään uneen ja heräsin mieli täynnä terveyttä, onnea ja iloa, sellaista, jota tuntee vain se, jolle on suotu onnellisen ihmisen virkistävä uni.

Näin kävi joka yö. Nukuin ennenkuin olin ennättänyt Isämeidän loppuun, aloin aamuni laulelulla ja olin koko päivän melkeinpä vallattoman iloinen, keveä ja työnhaluinen.

Kävi toteen mitä Susanna oli sanonut, että rakkaudestamme koituisi minulle terveydenlähde, tehokkaampi kuin mitä mikään lääkärin viisaus olisi voinut keksiä.

Kymmenes luku.

MYRSKY.

Loppiaisen jälkeisenä lauantaina nousi iltapäivällä tavattoman ankara, kaksi päivää kestävä myrsky, jonka moni vieläkin kertoo olleen kaikkein hirmuisimpia, mikä miesmuistiin on raivonnut Lofotenissa.

Rajuilma yhä kiihtyi yön tullessa; tunsimme, mitenkä rakennuksemme joka myrskyn vihurilta huojuu, ähki ja ryski liitoksissaan, ja me istuimme kaikki kuin hiljaisesta sopimuksesta valvoen lampun ääressä.

Ikkunanluukut, ovet ja aukot suljettiin huolellisesti. Tuulen kiskomat kattotiilet romahtelivat jyristen kattoja pitkin, niin että pelkäsimme niiden murtavan sen rikki, ja savutorvet päästivät tuulessa kamalia, kumeasti törähtäviä ääniä, jotka sisälläolijoista milloin kuuluivat kauhealta yölliseltä jättiläiskirkunnalta, milloin

taas muistuttivat rajua hätähuutoa.

Me istuimme kaikki vaieten tuvassa; äänettömyyden katkaisi vain silloin tällöin jokin huomautus ilmasta tai joku talonväestä, joka palasi tupaan kierrettyään tarkastusmatkalla talon ympäri.

Isäni istui levottomana, peläten myrskyn särkevän ranta-aitan ja lahdenpoukamassa olevan jahdin, vaikka se jo iltapäivällä oli kolmenkertaisesti kiinnitetty rantaan kovan aallokon tähden, joka sataman hyvästä asemasta huolimatta myllersi siellä.

Näin hänen vähän väliä liittävän kätensä ristiin ikäänkuin rukoillakseen ja sitte kotvan kuin virkistyneenä kulkevan edestakaisin lattialla, kunnes pelko taas sai hänet valtoihinsa ja hän istahti, synkkänä ja kalpeana tuijottaen eteensä.

Rajuilma yhä vain kiihtyi.

Kerran kuulumme kumean jyrinän, joka hyvin saattoi tulla ranta-aitasta päin. Huomasin, miten hikihelmet nousivat isäni otsalle, ja syvä tuska valtasi minut nähdessäni hänen ahdistuksensa, tietäen, etten voinut panna kortta ristiin häntä auttaakseni.

Tuokion kuluttua hän kynttilä kädessään läksi työhuoneeseen ja palasi tuoden mukanaan suurilla kirjasimilla painetun virsikirjan, josta hän haki esille rukouksen ja merihädässä laulettavan virren.

Kutsumatta kokoontui väki tupaan hartaushetkeä pitämään.

Isäni istui virsikirja suurissa, karkeissa käsissään, jotka hän oli pannut ristiin pöydälle molempien kynttiläin väliin. Hän luki ensiksi rukouksen ja lauloi sitte virren, värssy värssyltä, ja ne meistä, jotka osasivat säveleen, yhtyivät vähitellen loppukertoon.

Tämä muistutti täydelleen rukoushetkeä kajuutassa laivan ollessa vaarassa, ja varmaan johtuikin tällaisen rukoushetken pitäminen isän mieleen hänen muistellessaan samantapaisia vaaran hetkiä vaivalloisilta nuoruudenajoiltaan.

Hartaushetken aikana tuntui meistä kaikista, kuin myrsky sen kestäessä olisi tauonnut ja taas sen päättyessä alkanut kiihtyä.

Vanhemman Martinezin kerrottiin sillä aikaa yläkerrassa maanneen polvillaan vuoteensa ääressä ristiinnaulitun kuvan edessä, tehden lakkaamatta ristinmerkkejä. Hänellä oli kuitenkin vähemmän kuin meillä syytä pelkoon, sillä hänen prikinsä oli erityisen lujasti ankkuroituna lähellä rantaa pienessä lahdelmassa, joka oli suojassa sekä myrskyltä että merenkäynniltä. Hän katui kuitenkin nyt suuresti, ettei hän ollut mennyt laivaan poikansa ja laivaväkinsä luokse.

Aamupuoleen yötä ilma hiukan asettui, ja kovin väsyksissä kun olimme, paneuduimme maata; ainoastaan pari talonväestä jäi edelleenkin valvomaan.

Vasta kun seuraavana aamuna klo kymmenen aikaan ilma seestyi, saatoimme nähdä myrskyn aikaansaaman hävityksen.

Päärakennuksesta irroittuneita kattotiilejä vieriskeli sadoittain pihalla, tuulenpuolella oli osa seinälaudoituksesta riuhtaistu irti, ja laiturin äärimäinen osa oli painunut veteen, sillä aallokko oli

temmannut pari paalua paikoiltaan. Meriaittakin oli myrskyssä vahingoittunut.

Jahtimme oli nähtävästi joutunut pahimpaan vaaraan. Kaksi kiinnitysköyttä oli jo katkennut; kaikki riippui nyt kolmannelta ja pisimmästä, joka oli sidottu rautarenkaaseen lahdensuussa olevaan luotoon.

Aaltojen huuhtoessa keulan yli seisoj jahtin perällä, etukäpälät partaalla, valkoinen, iso, villainen laivakoira ulvoen surkeasti, vaikkemme myrskyltä voineet sen ääntä kuulla.

Asema oli epätoivoinen, sillä pitkä köysi oli pingoitettu kuin viulunkieli, niin että sen keskiosa tuskin kosketteli vettä. Tuuli puhalsi sitä paitsi niin vinhasti, että miehen oli melkein pä mahdoton seisoa pystyssä, vaan hänen täytyi ryömiä pitkin tuulen pyyhkimää lumetonta maata, eikä siis apuun rientäminen ollut ajateltavissakaan.

Minä olin ryöminyt rakennuksen takana olevalle kalliolle ja seisoin tuulensuojassa erään kallionkielekkeen takana, mistä saatoin nähdä sekä merelle että alas lahdenpoukamaan.

Merellä pärskyvä vaahto peitti talvipäivän hämärässä Länsivuonon ikäänkuin hopeanharmaaseen usvaan. Rannalla kohosivat aallot suurina, vihreinä, vaahtoharjaisina vuorina, jotka tavattomalla jyrinällä niin voimakkaasti taittuivat rantaa vasten, että tämä kauas merelle jäi ihan kuivaksi.

Erään äkkijyrkän kallion rotkossa nousi, joka kerta kun aallot syöksyivät sisään, leveä, suunnattoman korkea vaahtosuihku suoraan ilmaan, kunnes tuuli hajoitti sen usvana maihin päin. Toisessa paikassa ryntäsivät aallot todellisella jättiläisvoimalla mereen kallistuvaa kalliota vastaan, joka vuoroin välkkyy vaahtoisena, vuoroin taas kohosi kuivana, ja siinä minä huomasin uupuneen harmaalokkiraukan, joka varmaankin oli vuorirotkostaan eksynyt myrskyyn ja sen heittelemänä kamppaili siinä siivet melkein pä nurin väännettyinä.

Jännitetyin mielin seurasin tuskallisesti lahdessa keikkuvaa jahtia.

Hämmästykseni huomasin kannella miehen ja tunsin väkevän Jens-rengin, joka muutaman toverin seurassa oli uskaltanut soutuveneessä lähestyä alusta tuulenpuolelta.

Hetken laivassa viivyttyään astui hän yksin, köysi vyötäisillään, alas veneeseen ja ryhtyi hinaamaan sitä pitkin pingoittettua kiinnitysköyttä vasten aaltoja luodolle päin.

Odotin vavisten joka silmänräpäys, että aallot syöksyisivät veneeseen, ja minusta näytti, että se jo monta kertaa oli vettä täynnä. Kuitenkin se hitaasti selviytyi ja eteni köyttä pitkin, isän ja talonväen sitä jännitettynä rannalla seurattessa.

Päästyään luodolle, jota aallot lakkaamatta huuhtoilivat, niin että hän usein seisoj polviin asti vedessä, satoi Jens-renki veneen kiinni ja rupesi hinaamaan köyttä, samalla vetäen luokseen sen päähän kiinnitettyä paksua touvia, jota laivassa oleva mies vähitellen päästeli.

Hän oli vastikään ruvennut sitomaan sitä rautarenkaaseen eikä enään puuttunut kuin pari viimeistä tärkeätä solmua, kun me kaikki huomasimme kolme kauheata hyökyaaltoa, jotka näyttivät vyöryvän suoraan luotoa kohti.

Tässä oli nähtävästi kysymyksessä sekä Jens-rengin henki että jahti, joka kiinnitettynä ainoastaan tuolla yhdellä liiaksi jännitetyllä köydellä tuskin kestäisi aaltojen painoa.

Näin Ranskan-Marttiinan, Jensin rakastetun, ylös ojennetuin käsin juoksevan yhä kauemmas rantaan ikäänkuin tahtoisi hän heittäytyä mereen rakastettunsa luokse; enkä luule kenenkään muunkaan seisoneen siinä rauhallisena.

Näytti siltä, kuin Jens-renki itsekin olisi huomannut vaaran; hän kiiruhti veneeseen, jossa hän vielä olisi voinut pelastua, mutta vain tuodakseen sieltä köyden, jonka hän tyynesti moneen kertaan sitoi vyötäisilleen ja sitte rautarenkaaseen, koska hän ei enään luottanut omiin jättiläisvoimiinsaakaan.

Tuskin oli hän tämän tehnyt, ennenkuin ensimmäinen aalto, jonka vastaan hän asettui pää kumarassa, vaahtopäisenä huuhtoi sekä hänen että luodon yli.

Odottaessaan toista aaltoa, käytti hän loma-aikaansa solmiakseen kiinnitystouvin vielä yhden kerran rautarenkaaseen.

Taas ryntäsi aalto, ja taas seiso i Jens-renki väistymättä paikallaan, saaden vielä viimeisenkin kerran köyden pistetyksi renkaaseen jahdin lopulliseksi pelastukseksi.

Nyt oli hän kokenut tuollaisen hyökylaineen koko mahtavaa voimaa.

Hän heitti köyden selästä pyöreitten voimakkaiden hartioittensa ympäri, katsoi hetkisen taloa kohti, kasvot vakavina ja kalpeina, aivan kuin aavistaen, että hän ehkä nyt heitti sille viimeiset jäähyväiset, kumartui sitte vastaanottamaan kolmatta ja viimeistä aaltoa, joka vaahtoavine harjoineen, kuten tavallista molempia edellisiä isompana ja voimakkaampana, vyöryi häntä vastaan.

Kun jättiläis-aalto tyrskyineen oli huuhtonut yli luodon, ei Jens-renkiä enään näkynyt siinä.

Olin tuskissani juossut toisten luokse. Sinne tultuani olivat he jo ehtineet korjata maihin sekä veneen, jonka aallot olivat tempaisseet irti luodolta, että tajuttoman Jens-rengin, joka nyt kannettiin sisään.

Köysi, joka hänellä oli ollut hartioillaan, oli luisunut yli niskan ja mennessään repinyt sekä ihon että vaatteet rikki. Hän makasi nyt tunnottomana, toinen käsi, jonka köysi oli veriseksi hangannut, vääntyneenä ja eräässä kohden luihin asti paljaana.

Isäni kulki kalpeana vierellä auttamassa, kun hänet kannettiin sisään vuoteeseen.

Kun Jens heräsi, sylki hän verta ja hänen oli vaikea puhua. Mutta tutkittuaan hänen rintaansa selitti isä iloisena, ettei vaaraa ollut olemassa.

Jens-rengistä tuli tämän urostyön kautta koko seudun sankari. Isäni talossa hän siitä päivästä asti oli arvossa pidetty mies, ja seuraavana keväänä hän vietti häitään Ranskan-Marttiinan kanssa.

Yhdestoista luku.

LOPPU.

Saatan nyt tyynesti panna paperille ne vähäiset, vaikka minulle itselleni niin suuret tapahtumat, jotka vielä ovat kertomatta — on vierinyt monta vuotta, ennenkuin sen olen voinut tehdä.

Myrsky kesti lauantain keskipäivästä maanantaiaamuun asti, jonka jälkeen se aamupuolella vähitellen kokonaan asettui; merellä kävi kuitenkin vielä maininkeja.

Samana päivänä, maanantaina, ei pappilan venevalkamaan saapunutkaan papin valkoinen soutuvene, jota keskipäivän aikaan odotettiin kotiin tulevaksi, vaan tavallinen tervattu talonpoikaissvene, täynnänsä väkeä.

Neljä miestä kantoi hitaasti rannasta asuinrakennukseen jotakin taakkaa, ja heidän jälessään kulki kookas mies, käsi kädessä pienikasvuisen naisen kanssa, molemmat kumarassa päin. Ne olivat pappi ja hänen rouvansa.

Käsitin heti mitä oli tapahtunut, sydämeni riehui epätoivossaan.

Kauhea sanoma, joka kohta sen jälkeen saapui meille, ei kertonut minulle mitään uutta — se vain todensi, että se, jonka he olivat kantaneet ylös rannasta, oli papin tytär Susanna.

Pappilan vene oli ollut vain kolmen neljänneksen matkan päässä kotirannasta, kun myrsky yhtäkkiä heidät yllätti. Tunturivihuri oli tavattomalla voimalla syössyt vuorirotkoista alas salmeen ja lennättänyt jotenkin lähellä rantaa olevan veneen kumoon.

Pappi oli nopeasti pelastanut vaimonsa veneen kölille, ja miehet pitelivät kiinni laidoista, veneen ajelehtiessa rantaan päin. Mutta turhaan pappi etsi lastaan pelastaakseen hänetkin.

Aaltojen hyrskyessä veneen ympäri hellitti tuo voimakas mies epätoivossaan kolme kertaa otteensa uidakseen sinne, missä hän luuli näkevänsä tytön aalloissa.

Vielä neljänneksenkin kerran hän teki saman yrityksen, mutta vaimon rukouksista pidättivät miehet häntä siitä.

Myöhemmin kerrottiin, että hiki oli virtana valunut papin otsalta hänen kelluessaan siinä jääkylmässä vedessä, pitäen kiinni veneenlaidasta, ja että hän usein oli ollut vähällä päästää otteensa seuratakseen tyttärtään.

Liian myöhään kävi selville, että Susanna oli joutunut veneen alle. Köysi oli kääriytynyt hänen ympärilleen estäen häntä pääsemästä ylös.

Hänen kuolemansa oli ainakin ollut kepeä ja pikainen.

Myrskyn raivotessa vielä koko lauantai- ja sunnuntaipäivän oli heidän täytynyt jäädä läheiseen talonpoikaistaloon, missä papinrouva surusta ja uupumuksesta oli joutunut vuoteen omaksi.

Pappi oli miltei koko ajan istunut kylmässä salissa, jonne Susanna oli kannettu, puhuen Jumalansa kanssa. Sillä maanantai-aamuna, jolloin heidän oli lähdettävä kotiin, lepäsi hänen kasvoillaan kirkastunut rauha, hän järjesteli asiat ja lohdutteli sillä välin itkevää vaimoraukkaansa.

* * * * *

Koko iltapäivän ja koko pitkän yön minä olin maannut epätoivoisen surun vallassa, ja päätin seuraavana

päivänä käydä Susannaa katsomassa vielä viimeisen kerran.

Aikaisin aamupäivällä pappi äkkiä astui meidän tupaamme ja pyysi saada puhutella isääni. Hän oli kalpean ja juhlallisen näköinen istuessaan keppi edessään sohvassa odottamassa.

Kun isäni astui huoneeseen, nousi pappi ja tarttui kyyneltynein silmin hänen käteensä.

Hetken kuluttua, jolloin hän näytti ikäänkuin kokoavan ajatuksiansa, hän virkkoi, että isäni nyt näki edessään onnettoman mutta nöyrän miehen, jota Jumalan oli täytynyt ankarasti kurittaa, ennenkuin hänen mielensä oli taipunut Hänen tahtoonsa. Tämän onnettomuuden nimessä hän nyt tahtoi pyytää isääni suomaan hänelle entisen ystävyytensä.

Hän ei nyt halunnut puhua heidän eripuraisuutensa syystä, siinä asiassa hän oli menetellyt parhaan vakaumuksensa mukaan. Mutta hänellä oli toinen asia sydämellään, ja näin sanoen hän laski kätensä olkapäälleni ja istuutuessaan taas sohvaan veti minut ystävällisesti luokseen.

Hänen tyttärensä Susanna — hän jatkoi huokaisten, oli pari päivää ennenkuin Jumala otti hänet luokseen, uskonut isälleen, että hän oli pitänyt minusta aina lapsuudestaan asti ja että me olimme antaneet toisillemme uskollisuudenlupauksen, päättäen kertoa suhteestamme vanhemmillemme minun tultuani ylioppilaaksi.

Hän oli ensin alussa tätä ankarasti vastustanut monestakin syystä, ennen kaikkia minun sairaaloisuuteni ja molempien meidän nuoruutemme tähden. Mutta Susanna oli tässä suhteessa osoittanut niin syvää vakavuutta ja niin lujaa tahtoa, että hänelle, joka tunsii tyttärensä luonteen, oli käynyt selville, että tämä rakkaus oli vuosien kuluessa juurtunut häneen niin syvästi, ettei se enään ollut poiskitkettävissä. Ja nyt se oli hänen parhaana lohdutuksenansa onnettomuudessa, että hän samana aamuna, jolloin he lähtivät tuolle onnettomalle matkalle, oli antanut myöten, luvaten lisäksi vielä koettaa hankkia minunkin isäni suostumuksen.

Sen sijaan hän nyt oli tässä ilman tytärtä, ja isänikin taloon oli suru löytänyt tiensä kohdaten hänen ainoaa poikaansa. Hän tahtoi isäni suostumuksella tästälähin aina pitää minua omana lapsenaan.

Isäni istui kauan kalpeana ja hämmentyneenä; näytti siltä, kuin hänen olisi ollut hyvin vaikea käsittää mitä puhuttiin.

Vihdoin hän nousi, ojentaen sanaakaan sanomatta papille kätensä.

Sitte laski hän kätensä olkapäälleni niin lujasti, että tunsin sen painon, katsoi minua silmiin ja sanoi hiljaisella, ihmeellisen lempeällä äänellä:

»Jumala auttakoon sinua, lapseni. Sinua on suru kohdannut nuorena; kunpa jaksaisit sen kestää.»

Hän aikoi lähteä jättääkseen meidät kahden kesken, mutta kääntyi ovella sanoen, että minun kai oli paras nyt seurata papin mukana jättääkseni Susannalle viimeiset jäähyväiset.

Vähän myöhemmin kuljin minä papin rinnalla pappilaan. Meidän suhteemme oli nyt hyvin läheinen, ja hän kertoi lohdutellen minulle kaikki, mitä Susanna oli puhunut taivuttaakseen hänet suostumaan.

»Tyttäreni tiesi, Jumalan kiitos», lopetti hän ikäänkuin helpotuksesta huoaten, »että hänellä oli ystävä,

johon hän hädän hetkenä saattoi turvautua.»

Pappi vei minut saliin, missä uutimet olivat lasketut alas; hän seisoi hetkisen parien ääressä, mutta silloin syöksyivät kyyneleet hänen silmistään, virraten rakeina pitkin hänen leveitä, voimakkaita kasvojaan; sitte hän kääntyi ja läksi.

Siinä hän makasi, neitsyeellisen kauniina valkoisessa puvussaan. Hänen päähänsä oli sidottu keveä sepele valkoisine kukkineen ja vihreine lehtineen, ja silmänräpäykseksi välähti mielessäni näky, joka minulla oli ollut joulutanssiaisissa. Hienot kädet olivat ristissä hänen rinnoillaan, ja vasemman käden sormessa minä kyynelsilmin näin oman vanhan vaskisormukseni pienine sinisine lasihelmineen, jota hän oli kantanut siitä asti, kun sai isänsä suostumuksen.

Entinen ilmeikäs, lujatahtoinen piirre suun ympärillä oli kuolemassa muuttunut hiljaiseksi, onnelliseksi hymyksi, joka yliluonnollisena kirkastuksena levisi hänen hienoille kauniille kasvoilleen, hänen leveälle, puhtaalle, marmorinvalkealle otsalleen.

Hän lepäsi niin lapsellisen turvallisena, kuin tietäisi hän nyt uskollisen, kaikkivoittavan rakkauden salaisuuden, ja kuin hän olisi mennyt vain edeltäpäin opettaakseen sitä minulle valkoisen enkelin hahmossa, koska Jumala ei ollut sallinut hänen yhdessä minun kanssani kantaa ristiäni täällä maan päällä.

Kun huomasin, että minua tahdottiin poistumaan, luin viimeisiksi jäähyväisiksi hiljaa Isämeidän, painoin keveän suudelman hänen otsalleen, hänen huulilleen ja yhteenliitetyille käsilleen siihen kohtaan, missä vaskisormus oli, ja läksin sitte katsomatta enää taakseni.

Kaksi päivää tämän jälkeen saatoin Susannan hautaan.

* * * * *

Eräänä aurinkoisena talvipäivänä, kun tapani mukaan kävin kirkkomaalla hänen haudallaan, oli lumi ajautunut ikäänkuin peitteeksi sen yli. Se kimalteli valkoisena ja puhtaana, ja hienot reunat välkkyivät auringonpaisteessa kuin läpikuultava marmori.

Tämän nähdessäni minä ajattelin, että Susanna oli tahtonut johtaa ajatukseni hänen kimaltelevaan taivaalliseen morsiuspukuunsa, antaakseen minulle rohkeutta pelkäämättä kulkemaan yksinäistä elontietäni siinä uskossa, ettei edes raskain koettelemus, mielisairaus, vaikka se saisikin minut valtoihinsa, voisi meitä koskaan eroittaa.

* * * * *

Kun minun sitte alkukesällä oli lähdettävä eteläänpäin papin ja hänen rouvansa seurassa, jotka molemmat lyhyessä ajassa olivat huomattavasti vanhentuneet ja joiden nyt tuli muuttaa uuteen eteläisempään seurakuntaan, kävin viimeisen kerran lukkarilla jättämässä hyvästi tuolle vanhalle kaihomieliselle ystävälleni.

Hän soitti minulle silloin vielä kerran tuon kauniin, iloisen, lempeä uhkuvan sävelmän, jonka hän kahdenkymmenen vanhana oli säveltänyt, ja joka minusta niin erinomaisesti oli sopinut meille, Susannalle ja minulle, mutta sitä seurasi toinenkin, ihmeellisen liikuttava ja surunvoittoinen, mutta samalla lohdutusta laulava kuin virsi.

* * * * *

Tähän päättyy ruijalaisen nuorukaisparan vaatimaton tarina; sillä kertoessani siitä, että minä isäni avulla suoritin kiitettävän tutkinnon — hän kuoli samana vuonna kuin tulini ylioppilaaksi, arvossa pidettynä mutta varallisuutensa menettäneenä miehenä — tai että minusta sittemmin tuli pieni kynäniekka, kotiopettaja ja kansakoulunopettaja — en kerro muuta kuin yksinäisen elämän ulkonaiset ääriviivat, elämän, jonka koko sisällys on etsittävä entisyydestä.

Rakkauteni Susannaan on, kuten hän niin suurella varmuudella vakuutti, ollut se terveydenlähde, joka on pelastanut minut syöksymästä kaikkein kauheimpaan onnettomuuteen, — mielenhäiriöön.

Kun rauhattomuus sai minut valtaansa ja minä kiihoittuneena kuljeskelin sinne tänne metsissä, päättyi tilani aina siihen, että näin Susannan valkoisessa puvussaan liitelevän edessäni, toisinaan lempeänä minua lähestyvänkin — ja samassa oli vaarallinen mielentilani sillä kertaa voitettu.

Parina viimeisenä vuotena, jolloin keuhkotautini on yltymistään yltenyt, en ole voinut häntä nähdä, ja se on tuntunut raskaalta, aivan kuin toivoton pimeys olisi minut ympäröinyt.

Mutta maatessani sairaana täällä ullakkokamarissani tuli Susanna eräänä kuutamoisena yönä valkoisessa puvussaan ja kukkaisseppel tuuheassa tukassaan hymyillen vuoteeni ääreen ja viittasi minulle sormuksella koristetulla kädellään.

Minä tiedän, että hän kävi tuomassa minulle sen ilosanoman, että pian pääsen täältä näkemään jälleen tuolla ylhäällä nuoruuteni rakastettua.

End of the Project Gutenberg EBook of Kaukonäkijä, by Jonas Lie

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK KAUKONÄKIJÄ ***

***** This file should be named 15765-8.txt or 15765-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in: <http://www.gutenberg.net/1/5/7/6/15765/>

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and PG Distributed Proofreaders.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may

be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

***** START: FULL LICENSE *****

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying,

displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is

posted at <http://pglaf.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pglaf.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pglaf.org>

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pglaf.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.